

АНАЛИЗА НА ПОДАТОЦИТЕ
ОД НАБЉУДУВАНИТЕ СУДСКИ
ПОСТАПКИ ВО 2016 ГОДИНА

ANALIZË E TË DHËNAVE NGA
MONITORIMI PROCEDURAVE
GJYQËSORE NË VITIN 2016

ANALYSIS OF DATA
COLLECTED FROM TRIAL
MONITORING IN 2016

Коалиција „Сите за правично судење“ – Скопје
Мисија на ОБСЕ во Скопје

Натали Петровска, адвокат
Доцент д-р. Бобан Мисоски, Правен факултет „Јустинијан Први“ Скопје

АНАЛИЗА
НА ПОДАТОЦИТЕ ОД
НАБЉУДУВАНИТЕ СУДСКИ
ПОСТАПКИ ВО 2016 ГОДИНА

Натали Петровска, адвокат
Доцент д-р. Бобан Мисоски, Правен факултет „Јустинијан Први“ Скопје

Организација за безбедност и
соработка во Европа
Мисија во Скопје

Содржината на ова издание не секогаш ги одразува погледите или ставовите на Мисијата на ОБСЕ во Скопје. Мисијата се придржува до Одлуката РС.ДЕС/81 на Постојаниот совет на ОБСЕ.

Скопје, декември 2016 година

■ **ВОВЕД**

Коалицијата „Сите за правично судење“ е мрежа составена од 14 граѓански организации во која членуваат домашни здруженија на граѓани заради следење на судските процеси пред надлежните судови, со цел: а) осигурување на загарантираните права на правично судење, како што е предвидено со Уставот, законите и ратификуваните меѓународни договори; б) зголемување на јавната свест, посочување на потребните реформи и работа на истите во судските постапки; в) зголемувањето на практичните знаења на студентите на право; и д) зајакнување на улогата и капацитетот на невладините организации.

Поради сè поактуелната потреба од следење на судски предмети, а особено во областа на кривичното право, односно кривична постапка, Коалицијата, во текот на 2016г., со финансиска поддршка на Мисијата на ОБСЕ во Скопје, го спроведуваше проектот „Зајакнување на независноста, транспарентноста и ефикасноста на судството преку набљудување на судски постапки, кој е продолжение на набљудувачките активности од изминатата година. Акцентот беше ставен на примената на новиот Закон за кривична постапка, во сите четири апелациони региони на земјата, поточно низ домашните основните судови, а со цел изготвување на анализа за состојбите која ќе содржи препораки за идни активности и реформи, со намера да се зајакнат капацитетите на судскиот систем во државата.

■ **МЕТОДОЛОГИЈА**

Набљудувачи

За потребите на овој проект и за изготвување на анализата, како финален продукт од расположливите податоци произлезени од следењето на судските постапки, ангажирани беа 15 набљудувачи со повеќегодишно искуство во набљудување на судски постапки низ државата. Потребно беше тие да имаат високо образование - правни студии и солидно познавање на кривичната материја, а особено кривично процесната, за да можат да ги лоцираат најчестите предизвици со кои се судираат судовите, и сите учесници во кривичната постапка, но и за да препознаат неадекватна, односно, нецелосна имплементација на Законот за кривична постапка.

Прашалник

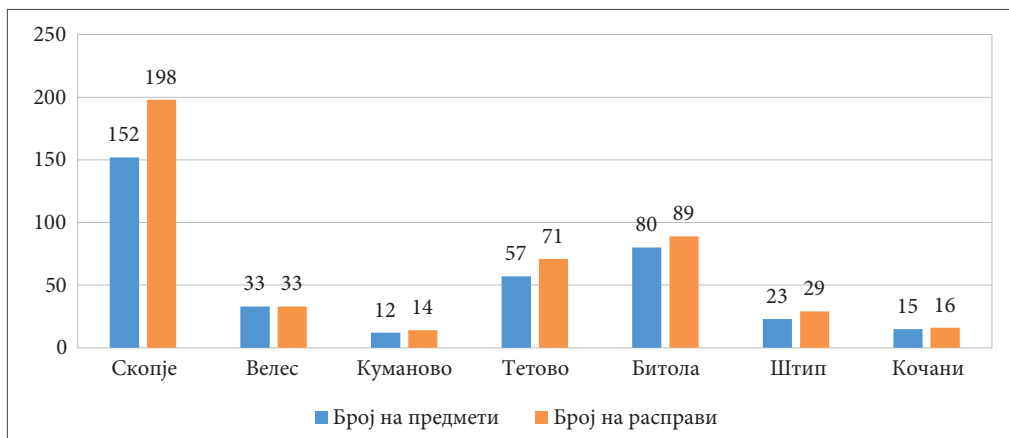
Набљудувачите, во процесот на прибирање на податоците од следењето, имаа на располагање алатка - прашалник, по чија насока се водеа низ системот на обработка на првичните информации и впечатоци кои ги стекнуваа од своето присуство во судниците. Поконкретно, по првично стекнатите целокупни информации од една расправа, според прецизно систематизираните 72 прашања во прашалникот, истите ги внесуваа своите прибрани податоци во мера и на начин кој би служел за потребите на оваа анализа. Прашалникот беше конципиран согласно редоследот и водењето на кривичната постапка пред надлежните судови, со акцент на некои од новите институти односно воведените новитети во Законот за кривичната постапка, а се разбира и со адаптиран простор за предочување на личната когнитивна перцепција на набљудувачите.

ОПШТИ ПОДАТОЦИ

Во рамките на овој проект системот за набљудување беше распространет на територијата на целата држава, односно на четирите апелациони подрачја, со тоа што акцентот беше ставен на судовите во Скопје (Основен суд Скопје 1), Велес, Битола, Штип, Тетово, Куманово и Кочани, а таргетирана беа 450 судски расправи односно 372 кривични предмета.

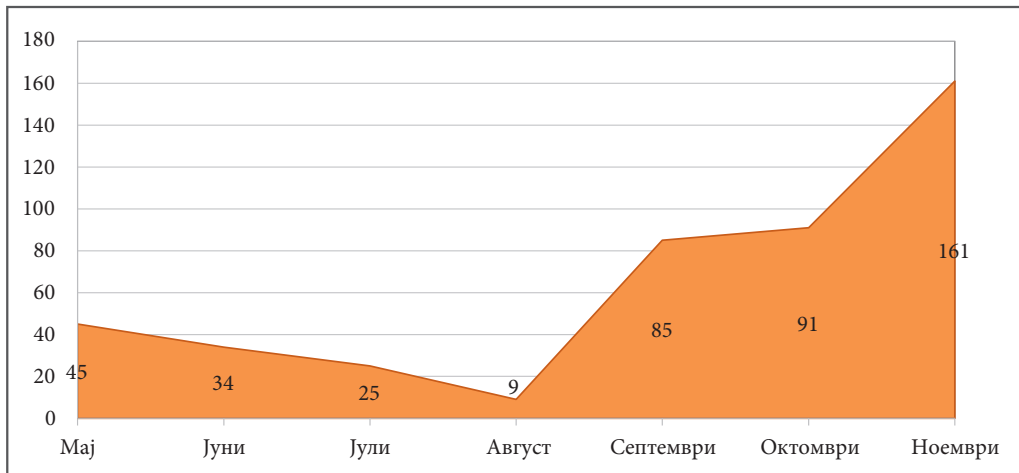
Од оваа вкупна бројка, во основниот суд Скопје 1, Скопје беа следени 198 расправи, односно 152 предмета, во Основниот суд во Велес 33 расправи и исто толков број на предмети, во Основниот суд во Куманово беа следени 14 расправи кои се однесуваа на 12 предмета, во Основниот суд во Тетово предмет на набљудување беа 71 расправи кои произлегоа од 57-те предмети, во Основниот суд Битола бројот на следени расправи е приближен на вкупниот број набљудувани предмети, во Основниот суд во Штип следевме 29 расправи кои се однесуваа на 23 предмета, и за крај, во Основниот суд во Кочани бројот на следени расправи исто така во голема мера се поклопува со бројот на предмети, односно 16 расправи во 15 предмети. Табеларен приказ на оваа статистика, подолу во табелата.

**Статистика од бројот на набљудувани расправи
наспроти бројот на предмети**

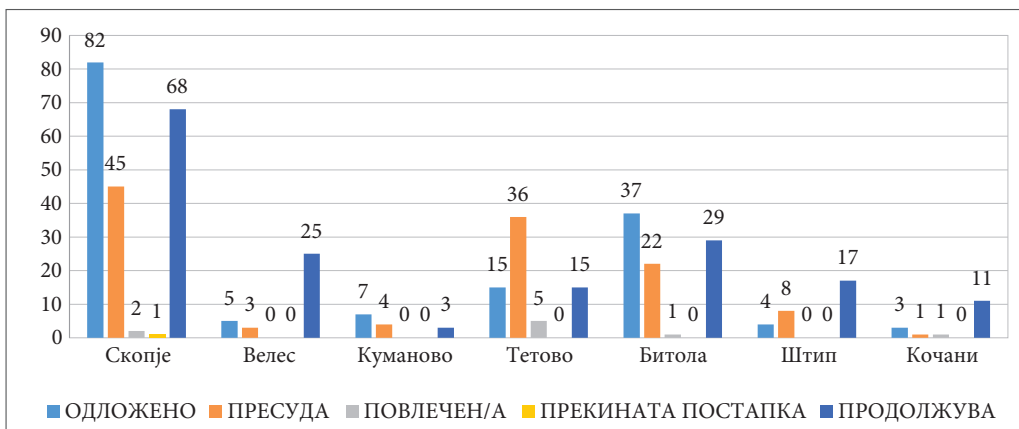
Со оглед на фактот дека во фазата на отпочнување на овој проект следеше и отпочнување на процесот на штрајк на судската администрација, кој траеше безмалку половина од периодот предвиден за набљудување, и самата динамика на набљудувањето не беше константна, односно варираше со свои најголеми пикови по завршување на штрајкот. Имено, како и во самиот табеларен приказ подолу, може да се забележи дека последните 3 месеца од процесот на набљудување се со најголем број расправи односно септември - 85, октомври - 91 и ноември - 161 расправа. Меѓутоа, она што остана впечатливо е трендот на одржување на расправи за време на штрајкот на судската администрација во Основниот суд Скопје 1 во Скопје. Додека во судовите низ државата имаше застој во работата, а во поголем дел од нив воопшто и не се одржуваа расправи, односно имаше целосна блокада, во Основниот суд Скопје 1 ова не беше случај. Во овој суд дел од судиите работеа и ги одржуваа закажаните расправи, а мал дел од нив се солидаризираа со администрацијата и воопшто не постапуваа, иако мораме да напоменеме дека тоа беа мал број на судии.

Расправи по месеци

Од прибраните податоци од вкупниот број на расправи кои беа предмет на набљудување низ судовите во државата, произлегува дека $\frac{1}{3}$ од расправите или 153 расправи се одложиле, 119 од нив завршиле со пресуда, во 9 е повлечен обвинителниот акт, на само 1 расправа е прекината кривичната постапка, додека пак 168 продолжиле со преземање на процесни дејствија во нив, видно и од самиот графикон подолу. Реално, оваа бројка фрапира, особено ако се земе предвид фактот дека во двете најголеми апелациони подрачја, Скопје и Битола, бројот на одложени расправи е видно поголем од останатите.

Статистика на процесни дејствија по судови

Ова одлагање на расправите, според податоците, се должи на повеќе околности предвидени и во самиот закон за кривична постапка, но и надвор од него. Имено, проблемите од видот на неуредна достава, непојавување на судски расправи на странки во постапката, но и на сведоци и вештаци се истакнуваат како теми за кои е неопходно да се разработат, се со цел унапредување и подобрување на системот на обезбедување на присуство на неопходните учесници во самата постапка. Од анализираните податоци доаѓаме до статистика дека одлагањето на расправите во најголема мера се должи на

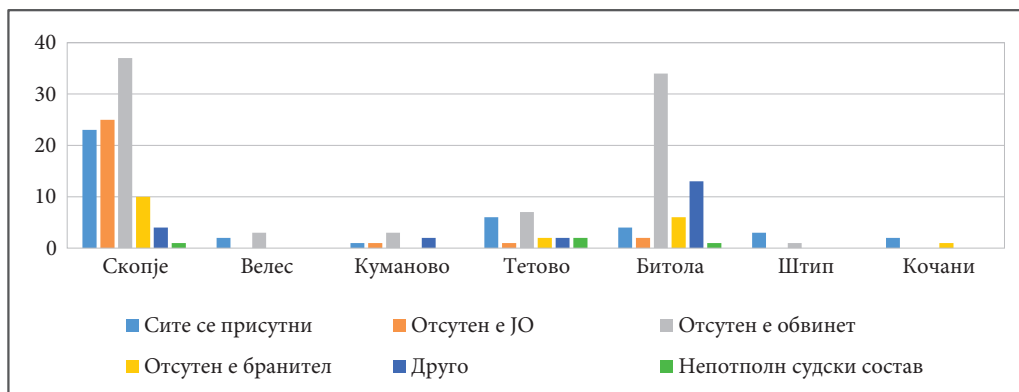
отсуство на обвинетиот во постапката - во 97 случаи односно расправи, потоа на јавниот обвинител - 32, на бранителот - 26, но и на непотполноста на судскиот состав назначен за работење на конкретен предмет - 4 случаи, а не е за потценување и бројката од 53 расправи кои се одложени по основ „друго“.

Како една од причините за недоаѓање на обвинетиот на расправите наведено е и неговото неспроведување од казнено поправните установи. Во некои случаи тоа се должи на некоординација со системот за евиденција на спровод на лица лишени од слобода, во некои техничката неможност (која нужно е врзана со финансии) истиот да биде доведен во суд кога се работи за судење во градови надвор од подрачјата каде се казнено-поправните установи, а во некои пак и временското поклопување со одредени високо профилирани судски предмети поради кои целокупниот систем на одредено судско подрачје (во случајов Основен суд Скопје 1, Скопје) е практично блокиран и не функционира.

Законските одредби за отсуство на застапникот на обвинението односно приватниот тужител јасно упатуваат на неговата неопходност во самата постапка, меѓутоа и покрај овој факт, јавните обвинители отсутувале во постапката во 32 случаи, односно на 32 расправи, што упатува на висок процент од 20% како причина за одлагања од вкупниот број на одложени предмети. На оваа бројка се надоврзува и бројката од 26 расправи на кои отсутувал бранител на обвинетиот. Најчестата причина за овој факт е промената на бранители од страна на обвинетите и нивна синхронизација со веќе утврдени обврски во останати предмети, но и неопходноста за запознавање со фактите и доказите во предметот кое бездруго изискува време. И за крај, како причина за одлагање која е препишана на категорија „друго“, е најчесто отсуството на сведоци или вештаци во постапката, меѓутоа и потребата од изведување на некој доказ кој не е прибавен или пак вештачење кое се уште не било изготвено. Во овој конкретен случај под категоријата „друго“ одложени се вкупно 53 расправи.

Табеларниот приказ подолу дава осврт на одлагањата на судските расправи по градови и најчестите причини за истото. Ова, како што веќе напомниме, претставува еден од најгорчливите проблеми во правосудството кој се провлекува веќе неколку години наназад. Она што може да се извлече како заклучок од овој приказ е фактот дека бројот на одлагањата одат право-пропорционално со големината на градовите каде е вршено набљудувањето, па така, во Скопје и Битола, во однос на причините за одлагање на расправата исцрпени се сите опции наведени во прашалникот, за разлика од помалите градови, како на пример Велес и Кочани. Прво што паѓа во очи, видно и од табеларниот приказ подолу, е отсуството на обвинет како причина за одлагање и во Скопје и во Битола, но и отсуството на јавен обвинител (процентуално повеќе во Скопје).

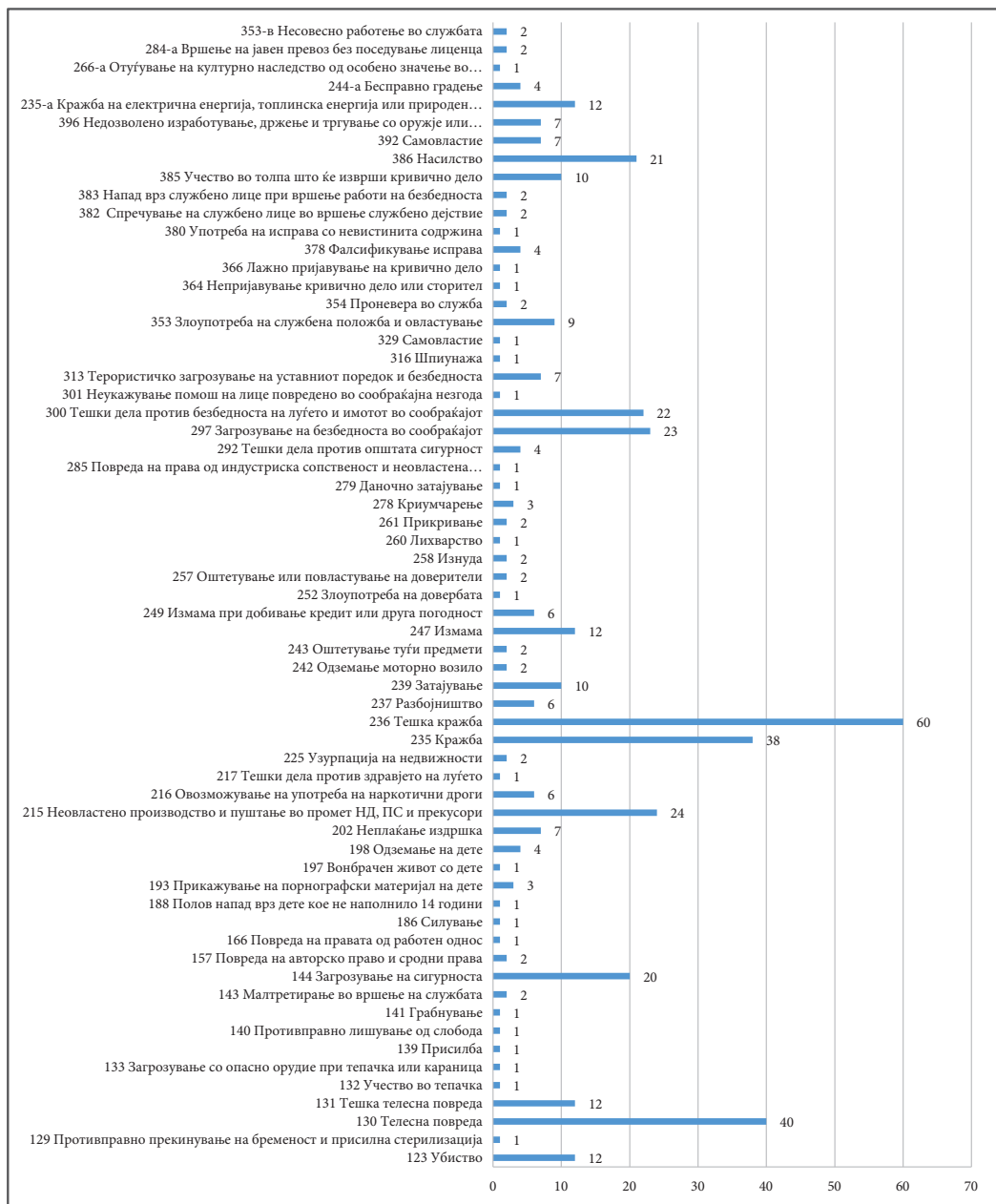
Причини за одлагање по градови

Имајќи ги во предвид минатогодишните податоци од извршеното набљудување, податоците од годинава не упатуваат на тренд на пораст, напротив, и минатата година и оваа, статистички ½ од следените расправи се одложуваат, што само значи дека одлагањата на судските расправи и тоа како претставуваат проблем преку кој не треба туку така да се премине, туку за кој треба да се изнајдат законски решенија, со механизми за превенирање, кои би ја унапредиле постапката. Дали тоа би било подобра соработка на судските органи со оние кои се надлежни за спроведувања на лицата лишени од слобода, зашто нечесто отсуството на обвинетите во постапките не е по вина на судот, или пак можеби подоследна примена на одредбите кои се однесуваат на санкции за недоаѓањето на странки во постапката, во конкретниов случај јавното обвинителство, во секој случај неопходноста од подобрени решенија е и повеќе од видна.

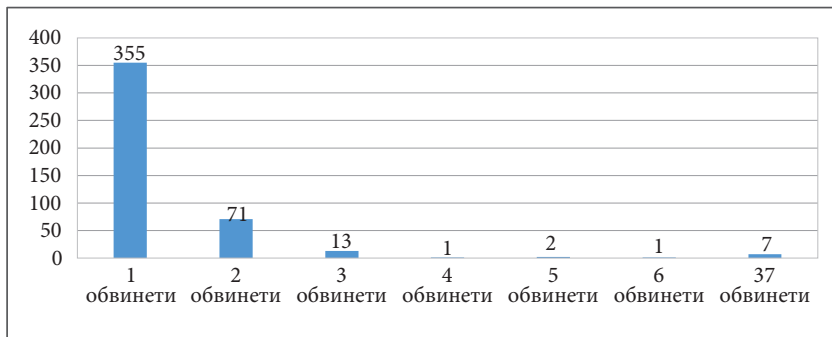
Според податоците добиени од спроведеното набљудување, во 450 од вкупно следените расправи, најчесто извршените кривични дела се однесуваат на главата „Кривични дела против имотот“ но и од главата „Кривични дела против животот и телото“, како и „Кривични дела против безбедноста на јавниот сообраќај“. Најзастапени кривични дела се делото „Тешка кражба“ и „Кражба“ во 60, односно 38 од набљудуваните расправи, а потоа делото „Телесна повреда“ во 40 од набљудуваните расправи, „Загрозување на сигурноста“ во 20 расправи, но и „Загрозување на безбедноста во сообраќајот“ во 23, односно „Тешки дела против безбедноста на луѓето и имотот во сообраќајот“ во 22 од набљудуваните расправи.

Број на кривични дела

Во вкупно следените 450 расправи во текот на оваа година, набљудувачите евидентирале бројка од вкупно 815 обвинети кои се јавувале, како во предмети во кои има по само еден обвинет, така и во предмети со повеќе обвинети достигнувајќи и бројка од по 37 обвинети во еден предмет.

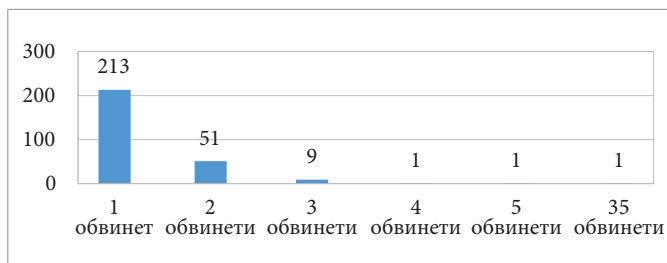
Број на расправи и обвинети во истите

Правото на бранител е предвидено во чл.71 и чл.74 од ЗКП. Имено, законот предвидува секое лице осомничено или обвинето за кривично дело, да има право на бранител во текот на целата кривична постапка против него. При тоа, обвинетиот пред првото испитување или пред друго дејствие за кое таа постапка е предвидена со ЗКП мора да се поучи дека има право на бранител по свој избор со кого може да се советува, но и бранителот да присуствува на неговото испитување. Меѓутоа, во случаи кога обвинетиот е нем, глуп или е неспособен самиот успешно да се брани или, пак, ако против истиот се води кривична постапка за дело за кое во законот е пропишана казна доживотен затвор, тој мора да има бранител уште при првото испитување. Неопходноста од бранител законот ја подразбира и во случаите кога е предвидена односно определена мерката притвор и тоа за времето додека трае притворот. Доколку дојде до ситуација, пак, да е задолжителна одбраната, а обвинетиот не земе свој бранител, тогаш претседателот на судот ќе му постави бранител по службена должност за натамошниот тек на постапката, сè до правосилноста на пресудата.

Од собраните податоци во текот на процесот на набљудување дојдовме до следната статистика: наспроти бројката од 276 обвинети кои имале ангажирано свои бранители, 38 од обвинетите имале поставено бранители по службена должност, додека пак 108 обвинети воопшто немале бранител.

Број на расправи каде обвинетиот имал бранител

Број на расправи каде обвинетиот имал бранител по службена должност

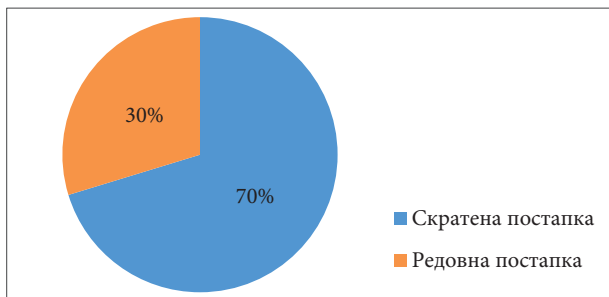

Број на расправи каде обвинетиот немал бранител

Законот за кривична постапка предвидува 4 вида забрзани постапки и тоа: 1) скратена постапка која се применува во предмети во кои е предвидена парична казна или казна затвор до 5 години, 2) постапка за донесување на пресуда врз основа на спогодба со јавниот обвинител и осомничениот, во која е предвидено спогодување во однос на санкцијата, 3) постапка за медијација во која учествува посебно трето лице - медијатор и 4) постапка за издавање на казнен налог со кој се предлага и изрекува определена санкција во случај на постоење на доволно докази за кривични дела кои спаѓаат во надлежност на судија поединец. Со оглед на фактот дека на набљудувачите од Коалицијата Сите за правично судење им е овозможен пристап и присуство единствено на постапките кои се водат во судот и за кои се одржуваат јавни расправи, истите имаат можност, покрај на редовните постапки, да присуствуваат на само една од предвидените забрзани постапки, а тоа е скратената. Па врз основа на тоа, од прибраните податоци доаѓаме до бројки од одржани 129 расправи во редовна постапка или број кој одговара на 30% од набљудуваните расправи и број од 305 во скратена постапка или број кој одговара на 70% од одржаните расправи.

Вид на постапка

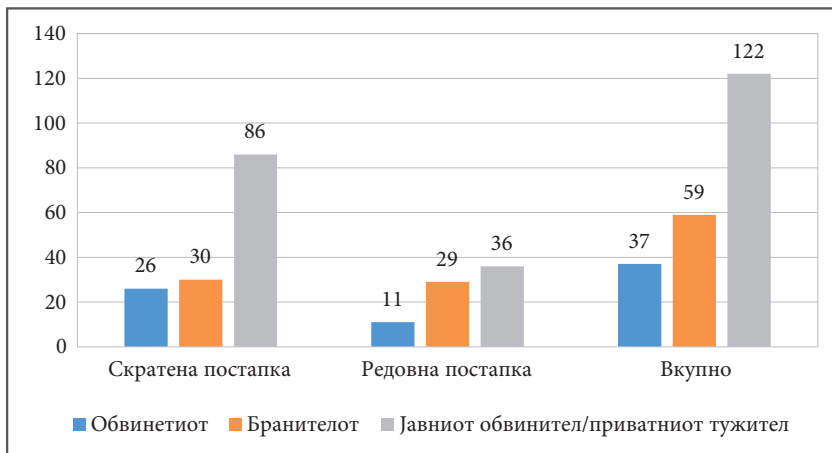

■ ГЛАВНА РАСПРАВА

Согласно законот за кривична постапка, по утврдувањето од страна на судијата, односно советот, дали на главната расправа се присутни сите оние кои се неопходни за одржување на истата, односно дали расправата може да се одржи и во отсуство на некои од повиканите лица, судот ја насочува главната расправа кон одржување на воведни говори. Овој процес отпочнува редоследно, со тоа што можноста за воведно излагање ја добива тужителот - застапникот на обвинението, односно на приватната кривична тужба, а потоа и бранителот, односно обвинетиот. Во овој дел од постапката, со почетокот на примената на овој институт, странките добиваат можност да изнесат решавачки факти кои имаат намера да ги докажуваат, да ги изложат доказите што ќе ги изведуваат и да ги определат прашањата по коишто ќе расправаат. Меѓутоа, ЗКП прави дистинкција помеѓу постапувањето на судот, и примената на овој институт во редовната, и во скратената постапка. Имено, кога станува збор за редовна постапка горенаведениот принцип на држење на воведен говор е правило, со тоа што одбраната секогаш има право да не дава воведни говори, но кога станува збор за скратена постапка, а тоа е во преку 80% од судските предмети, со оглед на тоа што тука се опфатени кривични дела за кои е предвидена казна затвор до 5 години, воведните говори на застапниците на обвинението се трансформираат во изнесување на содржина на обвинението, додека пак одбраната никаде во законот не е опфатена со свој придонес во воведувањето на решавачките факти во корист на одбраната. Па така, воведните говори, иако законски необврзувачки во скратената постапка, често знаат да бидат користени и од страна на бранителите.

Од обработените податоци кои произлегоа од набљудувањето, доаѓаме до бројка од вкупно 122 воведни говори одржани од страна на јавниот обвинител, 59 од бранителот и 37 од самиот обвинет. Табеларниот приказ подолу упатува на примената на овој институт во редовна и скратена постапка. Она што е специфично и што веднаш може да се забележи е дека во неколку наврати во редовна постапка, бранителите го искористиле своето право и да не одржат воведен говор, поточно во 7 набљудувани предмети. Наспроти она што не е предвидено во скратената постапка, во скоро 30% од случаите, бранителите сепак дале воведни говори, видно од графиконот подолу.

Примена на воведен говор од странките на постапката

Во рамки на прашалникот набљудувачите имаа за задача да оценат, согласно нивната индивидуална перцепција, дали од одржаниот воведен говор може да се утврди за кои решавачки факти понатаму ќе зборува и ќе ги докажува странката во постапката која го држи воведниот говор. Па врз основа на тоа собрани се следниве податоци:

-на 49% од расправите, воведниот говор на јавниот обвинител бил јасен, во 23% нејасен, а во 28% од воведните говори можело делумно да се утврди што изнесува и што ќе докажува обвинителот.

-на 77% од расправите, воведниот говор на бранителот бил јасен, во 8% нејасен, додека пак во 15% од воведните говори делумно можело да се утврдат фактите кои одбраната односно бранителот ќе ги докажува

-на 35% од расправите, воведниот говор истакнат од самиот обвинет бил јасен, во 6% нејасен, а во 59% од воведните говори делумно можело да се утврдат фактите на обвинетиот.

Од вака добиените податоци за воведните зборови несомнено може да се утврди дека бранителите на обвинетите се појасни и поконцизни во своите излагања од јавните обвинители, Исто така, големиот процент на делумно јасни факти и докази на кои се повикуваат обвинетите упатува на неопходноста од ангажирање на стручно лице, во случајов бранител, кој би ги застапувал нивните интереси и кој уште со самото отпочнување на постапката ќе му претстави јасна слика на судот за интенциите во поглед на предлагање на докази и теоријата на случајот кој ќе го застапува. Меѓутоа, потребно е да се напомене и дека дел од овие воведни говори на обвинетите, според прашалниците на набљудувачите, се дадени во присуство на нивните бранители.

Исто така, неизбежно е да се потенцира забележаната недоследност во постапувањето на јавните обвинители од аспект на сведување на она што би требало да биде воведен говор на „голо“ читање на обвинителниот акт, без притоа да биде изнесена теоријата на случајот, односно тезата која се застапува, а уште помалку, пак, определување на правни прашања по кои ќе расправа, сè со цел да се докаже основаноста на обвинението. Од обработените податоци доаѓаме до статистика дека во преку 70% од случаите каде јавниот обвинител држел воведен говор, истиот бил сведен на читање на обвинението, а не на подетално образложение што од истото би произлегло. Со така дадените воведни говори, ниту на судот му е јасно што обвинителот ќе докажува, ниту на одбраната ѝ е јасна тезата на обвинителот за основаноста на обвинението и како планира да ја докаже.

■ ПРИЗНАНИЕ НА ВИНА

Набљудувачите беа присутни на 95 рочишта на кои обвинетиот дал признание за вината. Во оваа прилика ќе ги анализираме добиените податоци во однос на законитоста на признанието, улогата на судот и на странките во текот на признанието, како и определени околности на признанието во однос на некои специфични институти од кривичната постапка што директно влијаат врз оправданоста и врз законитоста на признанието на вина. Во таа насока, анализирани ќе бидат податоците за примена на притворот во текот на расправите каде е дадено признанието за вина, како и количеството на изведени докази од страна на судот при донесувањето на одлуката за одмерување на видот и висината на кривичната санкција во услови на дадено признание за вина во текот на првото рочиште од главната расправа.

Па така, во подолу прикажаниот табеларен приказ се гледа трендот на поднесените признанија за вина, односно од вкупно набљудувани 450 рочишта од кои 153 биле одложени,

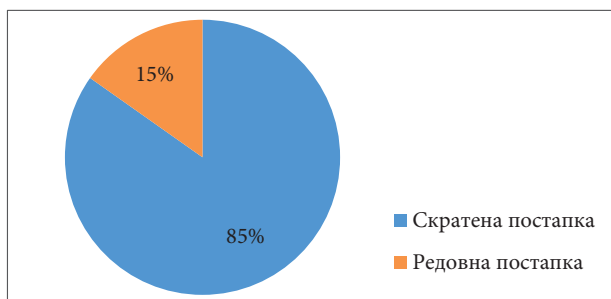
набљудувачите биле присутни на 95 рочишта на кои било дадено признание за вина од страна на обвинетиот. Споредено со бројот на вкупно одржаните рочишта (168) може да се заклучи дека податоците за признанието за вината на обвинетиот претставуваат особено релевантен податок за донесување заклучоци. Дотолку повеќе, од вкупно анализираните пресуди – 119 дури 95 биле донесени по пат на признание за вина.

Признание и вид на кривична постапка			
	Скратена постапка	Редовна постапка	Вкупно
Признание	78	14	92

Вака добиените податоци го генерираат заклучокот дека признанието за вина е присутно и е заживеан институт во националниот систем на казнена правда. Дотолку повеќе, може да се заклучи дека овој институт е препознаен од страна на субјектите во кривичната постапка како ефикасна алатка за брзо, ефикасно и ефективно завршување на кривичните постапки. Како дополнителен аргумент во поглед на зголемувањето на примената на овој институт може да ни послужи и податокот од минатогодишните набљудувани предмети, каде биле забележани 70 предмети на признание на вина од страна на обвинетиот од вкупно набљудувани 550 рочишта, за разлика од оваа година кога имаме зголемување од повеќе од една третина, односно биле забележани 95 предмети во кои обвинетиот дал признание на вината на главната расправа од вкупно набљудувани 450 рочишта.

Сепак, доколку се анализираат годишните извештаи на основните судови¹ ќе се забележи дека примената на признанието не е во толку висока мерка како кај набљудуваните предмети, но сепак стои заклучокот за сè пофреквентната примена на овој институт.

Признание во скратена постапка

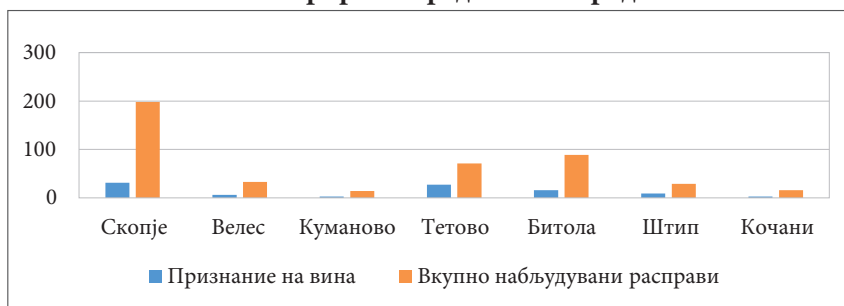

Во поглед на применливоста на овој институт, аргумент повеќе е и фактот дека од анализираните податоци добиени од страна на набљудувачите овој институт во најголема мерка, од околу 85%, се применува во скратената постапка, односно за кривичните дела за кои е предвидена казна затвор до 5 години. Овој податок само говори во прилог на

¹ На пример, види го Годишниот извештај за работата на ОС Скопје 1 за 2015 г., достапен на: http://osskopje1.mk/cms/FCKEditor_Upload/gizv15.pdf

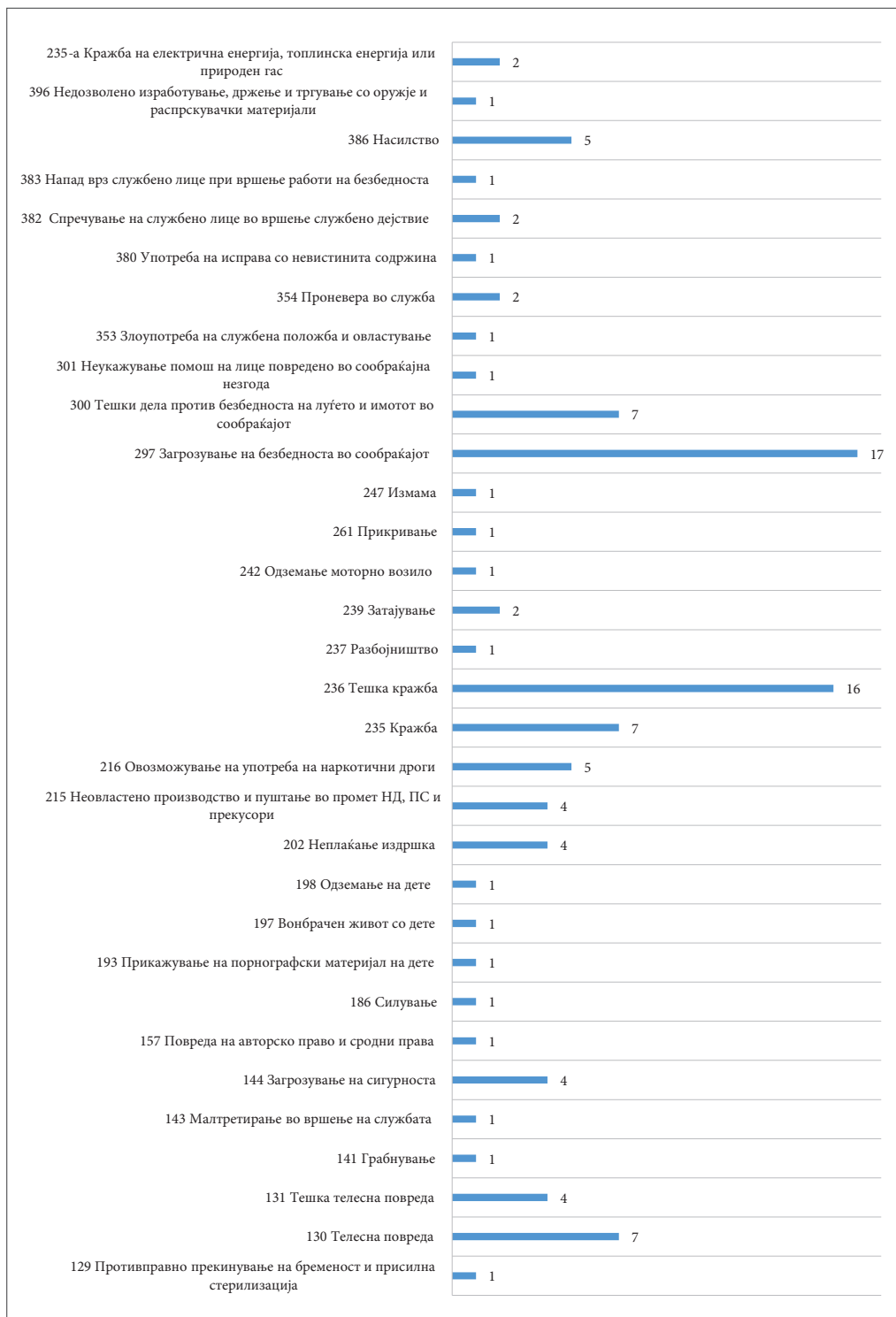
тезата дека судовите се чувствуваат сигурни при примената на овој институт за полесните кривични дела, додека во корелација со податоците од годишните извештаи од судовите, како и податоците добиени од набљудувачите, се добива заклучокот дека овој институт не толку често се применува за потешките кривични дела. Ваквиот податок само го потврдува фактот дека се работи за нов институт, па судовите, разбирливо, имаат определени резерви при неговата примена во однос на потешките кривични дела.

Признанија на вина наспроти вкупен број на мониторирани предмети по градови

Во поглед на географската распространетост на дадените признанија за вина во однос на вкупно набљудуваните рочишта се забележува фактот дека, генерално, признанието било евидентирано во околу една петтина од набљудуваните рочишта, односно околу 20 проценти. Од овој тренд отскокнуваат Основниот суд Скопје 1 и Основниот суд во Тетово. Па така, во Основниот суд Скопје 1 имаме најниска бројка на набљудувани рочишта на кои обвинетиот дал признание на вина, односно околу 16 проценти од вкупно набљудуваните рочишта, додека најчесто признанието за вина било давано на рочиштата пред Основниот суд во Тетово, во повеќе од една третина или околу 38 проценти од набљудуваните рочишта.

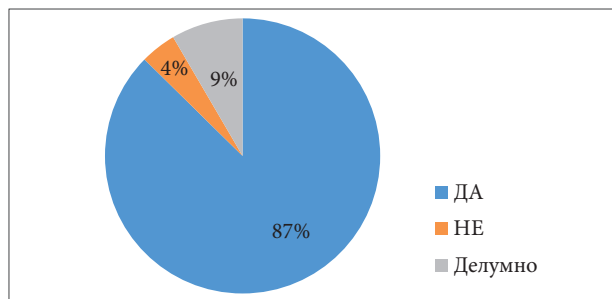
Признание според кривичното дело

Во однос на видот на криминалитетот за кој обвинетите биле подготвени да дадат признание, може да забележиме дека се работи, генерално, за широка палета на кривични дела. Ова во споредба со статистичките годишници за движењето на криминалот², пак, ни го генерира заклучокот дека обвинетите биле подготвени да дадат признание начелно за сите кривични дела, односно трендот на признанијата го следи трендот на кривичните дела за коишто се водат постапки пред основните судови. Односно, најмногу дадени признанија има за кривичните дела против животот и телото, имотот и против безбедноста на јавниот сообраќај. Па потоа за кривичните дела против службената положба и против половиот морал и половата слобода. Од ваквите податоци произлегува заклучокот дека признанието на вината на обвинетиот во текот на главната расправа не зависи од видот на кривичното дело. Ваквиот заклучок генерално е позитивен бидејќи не детектира селекција на признанието во однос на видот на кривичното дело. Во таа насока, како дополнителен заклучок се наметнува тезата дека подготвеноста на обвинетите да дадат признание зависи од фактот во која мера предметот и кривично правниот настан е истражен од органите на прогонот, односно во која мера е добро подготвено обвинението.

Следните графיקони се однесуваат на анализата на процедуралните правила за прифатливост и законитост на признанието. Така, согласно законската обврска од членот 74 од ЗКП за задолжително присуство на бранителот во текот на давањето на признанието на обвинетиот, од анализираните податоци добиени од набљудувачите може да заклучиме дека бранителот на обвинетиот бил присутен во сите случаи.

Дали беа поставени прашања за да се провери признанието во правец на сите одбележја на кривичното дело?

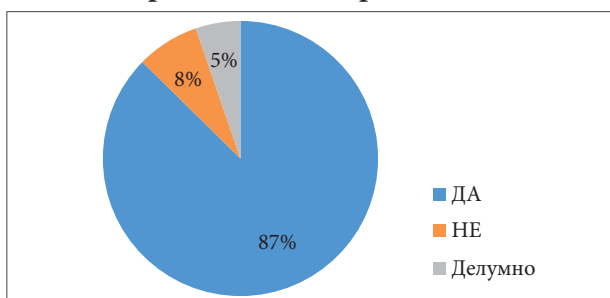

Во поглед на податоците за проверката на сите обележја на казненото дело, може да заклучиме дека судиите, при оценката на даденото признание, во голема мерка му објасниле на обвинетиот за што е обвинет, односно за што дава признание. Сепак, сè уште е присутна практиката, иако со минимално подобрување во однос на минатата година (87% во однос на 82%), дека судиите само им го читаат обвинението на обвинетите, или само им го објаснуваат процесот на утврдување на видот и одмерувањето на висината на санкцијата, согласно одредбите од Законот за утврдување на видот и одмерување на висината на кривичната санкција. Оттука, следува заклучокот дека судиите би требало да посветат поголемо внимание како на обвинетиот, така и на неговиот бранител во поглед на барањето за давање на соодветна правна помош на нивните клиенти, при објаснувањето на битието на кривичното дело, доказите со кои обвинителот го поткрепува тоа битие, како и начинот на сторувањето на кривичното дело. Судот би требало да биде целосно убеден дека обвинетиот го сторил токму

² Види: Статистички годишник за 2015 г., достапен на: <http://www.stat.gov.mk/OblastOpsto.aspx?id=6>

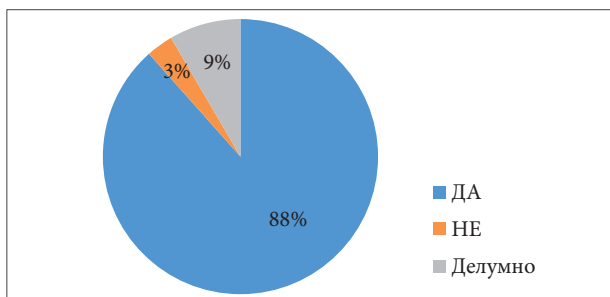
наведеното во обвинението за кривичното дело, односно, токму делото коешто обвинетиот го признал во текот на главната расправа. Па така, неприфатлива е практиката судот само да го чита обвинението, или практиката наведена во еден од прашалниците од набљудувачите каде обвинетиот рекол дека признава, но дека делото не било сторено на начинот наведен во обвинителниот акт. Ваквото противење на обвинетиот или негова корекција на обвинението при давањето на признанието не би смеело да биде прифатено од страна на судот како доброволно признание за конкретното дело наведено во обвинението и судот би требало да го одбие истото и да продолжи да ја води главната расправа како воопшто да не било дадено признанието, во смисла на членовите 381 и 334 од ЗКП.

Дали беа поставени прашања за да се провери доброволноста на признанието?

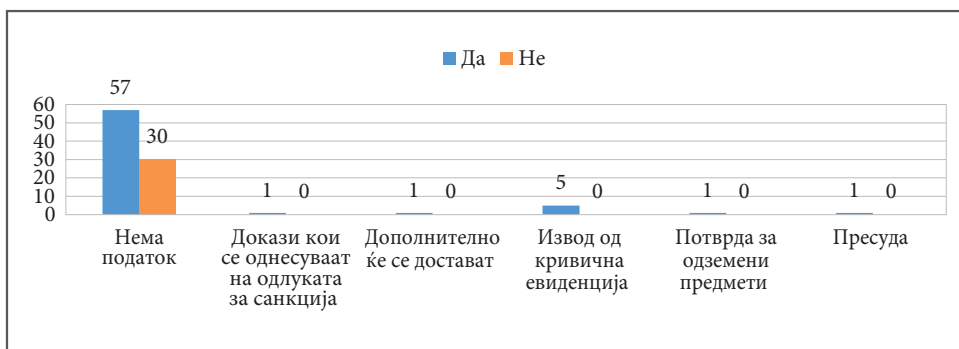
Интересен е податокот дека во 13% од набљудуваните рочишта на кои било дадено признание за вина од страна на обвинетиот набљудувачите забележале недоследност во поглед на доброволноста. Тоа значи дека во 11 случаи обвинетиот не го дал признанието доброволно или имал определени резерви, но судот овие резерви не ги зел предвид и го прифатил ваквото манливо признание. Излишно е да се напомене дека ваквата практика на судот треба да се искорени, особено имајќи ја предвид улогата на судот во постапката на признание за вина или во постапката за спогодување за видот и висината на кривичната санкција, каде тој се јавува како гарант и заштитник на правата на обвинетиот. Со ваквата практика, само се стимулира неправилната примена на признанието за вина и се толерира тактиката на овластениот тужител на пронаоѓање на жртвен јарец, со цел само процесирање на предметите низ судските лавиринти, без притоа водење сметка ниту за тоа кој е вистинскиот сторител на кривичното дело, ниту за заштита на правдата.

Дали беа поставени прашања за да се провери свесноста на обвинетиот за последиците од признанието?

Во ист процент од случаите набљудувачите забележале и недостаток во свеста кај обвинетиот во поглед на признанието. Притоа, се работи за детектираните случаи од страна на набљудувачите каде судот воопшто не посветил внимание на противењето на обвинетиот при давањето на признанието, што само може да го наметне заклучокот дека во овие случаи се работи за изнудено признание. Интересен е податокот од набљудувачите кога судот во еден случај дури и директно му советува на обвинетиот да го признае делото, сè со цел да не се покрене обвинение против негов близок повозрасен роднина, на чие име и гласело броилото во случај кога јавниот обвинител го обвинил обвинетиот за сторено кривично дело кражба на електрична енергија по членот 235-а од КЗ. Па така, во овие случаи наместо судиите да ги бранат интересите на правдата и да бидат непристрасни, всушност имале оформен став во однос на вината на обвинетиот без оглед на неговата одбрана и без да ја имаат предвид пресумпцијата на невиност на обвинетиот. Притоа, и покрај евидентното благо подобрување во однос на минатата година, сепак, загрижува фактот дека сè уште постојат определени случаи кога судот наместо да биде пасивен арбитер во текот на оценката на доброволноста и на свеста на обвинетиот за признанието, тој активно ги застапува интересите на една од странките, а спротивно на интересите на правдата. Во таа насока, се наметнува заклучокот за дополнителен тренинг на судиите со цел проактивна заштита на правдата во услови на дадено признание во текот на главната расправа, односно зголемување на нивната активна улога при оценката на даденото признание. Улога што се ближи со улогата на судот во мешовитата кривична постапка. Односно, со цел да утврди дали обвинетиот го дал признанието слободно и со целосна свест за сите последици од истото судот може и треба да биде активен, па дури и инквизиторен при оценката на признанието, на тој начин што може дури и да побара дополнителни докази или изјави од обвинетиот во насока на целосно расветлување и објаснување на кривично правниот настан со цел да се увери дека навистина обвинетиот е сторител на делото што го признава³.

Дали се изведоа докази по признание на вина?

Па така, од податоците е евидентно дека судот изведува релативно малку докази со кои би го поткрепил признанието, а пресудата во најголема мерка ја темели врз исказот, односно врз признанието на вината од страна на обвинетиот. Набљудувачите само во девет од набљудуваните рочишта забележале изведување на докази во правец на одмерување на видот и висината на кривичната санкција. Притоа, уште попроблематичен е фактот дека во половина, односно во 5 од овие рочишта судот како доказ единствено ја извел претходната

3 Види: Misoski B., Ilik Dimoski D., Judges' Role in the Evaluation of the Defendant's Plea within the Sentence Bargaining Procedure, *Journal of the Faculty of Security*, Skopje, University St. Klement of Ohrid, Bitola, 2016.

осудуваност на обвинетото лице. Притоа непотребно е да се елаборира проблематичноста на претходната осудуваност како *prima facie* доказ. Од едноставна причина што повратот, односно, претходната осудуваност⁴, само по себе не е доволна основа за утврдување на криминалниот начин на живот на една личност. Претходната осудуваност треба да се анализира од аспект на видот на кривичното дело за кое претходно обвинетиот бил осуден, времето поминато од претходната осуда до моментот на давањето на признанието и се разбира, начинот на живот на обвинетиот во овој период. Нешто што едноставно не е можно да се утврди преку една едноставна математичка операција за сметање на претходната осуда како девет поени⁵, во насока на добивање на построга казна.

Согласно ваквите податоци нужно се наметнува заклучокот дека е неопходно судот да има активна улога во текот на доказното рочиште, односно да има овластување да побара од странките да изведат докази во количина и квалитет што се неопходни за судот да може целосно да го прифати признанието на вината на обвинетиот како правилно и правично, а потоа и да ја одмери и соодветната санкција. Причините за ваквото изведување на доказите не се лоцираат само во улогата на судот, туку се должат и на определени недоречености и во самиот ЗКП. Имено, во ЗКП е предвидено дека странките ги предлагаат доказите, а судот по добиеното признание за вината од страна на обвинетиот пред себе го има само пописот на доказите што би се извеле во текот на доказната постапка, како поткрепа на обвинителниот акт (чл. 321, ст. 2 од ЗКП). Тоа значи дека судот однапред не знае и не може да знае дали некој од наведените докази може да одат во прилог на признанието или не и во која мерка некој од овие докази може да придонесе кон утврдувањето на видот и одмерувањето на кривичната санкција. Дотолку повеќе е присутна и дилемата дали некоја од странките би имала интерес за целосно расветлување на доказите преку обемните методи на директно и вкрстено испрашување на сведоците во услови кога обвинетиот дал признание на вината.

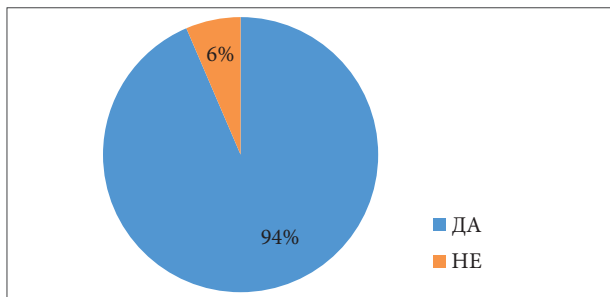
Токму затоа, неопходна е реформа на ЗКП и тоа во насока на модифицирање на одредбите со кои се уредува главната расправа, на тој начин што би се прифатило „оригинерното“ решение присутно во системот на казнената правда на САД, а тоа е одржување на посебно рочиште за утврдувањето на видот и за одмерувањето на висината на санкцијата. Токму преку ова рочиште би се избегнала дилемата во која се наоѓаат домашните судови, заради сегашните одредби од ЗКП, според кои нема ефикасно средство за изведување на докази за поткрепа на признанието и на одмерувањето на најсоодветната санкција, па неопходно се потпира само врз наједноставните докази, односно врз евиденцијата за претходната осудуваност, како и врз и онака спорните⁶ одредби од Законот за одредувањето на видот и на одмерувањето на висината на санкцијата.

Во врска со прашањето пак, „Дали бранителот имал доволно време да го посветува обвинетиот?“, набљудувачите имале можност да оценат само во една третина од набљудуваните рочишта на кои обвинетиот дал признание. Според податоците од 31 одговор, во 94% од случаите набљудувачите забележале дека обвинетиот имал доволно време да се посветува со својот бранител, додека во 6% утврдиле дека обвинетиот не се посветувал или немал доволно време да се посветува со својот бранител.

4 Види: Груевска Дракулевски А., Рецидивизам и затвор, Графоден, Скопје, 2016 г.

5 Согласно одредбите од Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казните, Службен весник бр. 199/2014.

6 Види: Бужаровска Г., Тупанчески Н., Sentencing Guidelines, “Парадоксот на македонското законодавство”, Правник, бр. 238, Ноември, 2015 Скопје.

Сепак, ваквите податоци не би можеле да бидат премногу проблематизирани, од едноставна причина што, доколку обвинетиот имал бранител и во текот на претходните фази од кривичната постапката, очекувано е дека признанието би било веќе договорено и елаборирано со неговиот бранител.

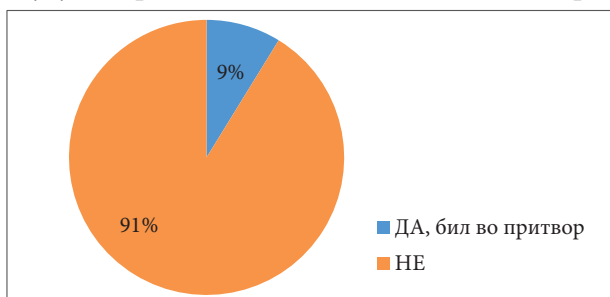
Проблематична би била практиката доколку се работи за случаи кога обвинетиот немал бранител, а одлучил да даде признание, па дури тогаш ангажирал бранител или судот му определил бранител по службена должност. Во овие случаи сметаме дека е неопходно судот да им даде доволно време на обвинетиот и на бранителот, со цел бранителот да му ги објасни последиците на својот клиент од даденото признание.

Дотолку повеќе, доколку овие забелешки во 6% од рочиштата спаѓаат во оваа ризична група, тогаш ваквата практика на судот би морала да биде искоренета и не би смеела да се толерира од ниту една од странките, без оглед колку прифаќањето на признанието на обвинетиот од страна на судот им оди во корист, како на обвинетиот и неговиот бранител, така и на јавниот обвинител. Ваквата практика е противправна и спротивна на интересите на правдата.

■ ПРИТВОР И МЕРКИ ЗА ОБЕЗБЕДУВАЊЕ ПРИСУСТВО

Во Законот за кривична постапка, согласно членот 144, се предвидени следните мерки за обезбедување присуство: покана, мерки на претпазливост, гаранција, приведување, лишување од слобода, задржување, краткотраен притвор, куќен притвор и притвор. Притоа, од оваа палета на мерки, набљудувачите биле присутни само на 34 рочишта на кои обвинетите лица биле во притвор (табела подолу), додека полесните мерки за обезбедување присуство на обвинетото лице биле применети само во 14 случаи.

Набљудувани рочишта на кои обвинетиот бил во притвор

Од добиените податоци, може да се забележи тенденцијата дека нема преширока употреба на притворот од страна на судот во анализираните предмети документирано од страна на набљудувачите, односно тој се движи околу 8 проценти во набљудуваните предмети. Сепак, имајќи ги предвид типот на кривичните дела за кои биле спроведени набљудувања на рочиштата, може да заклучиме дека притворот не се применува во особено низок или занемарлив процент во однос на останатите рочишта. Притоа, загрижува фактот нотирани од страна на набљудувачите дека сè уште опстојува практиката кај судот да не даде соодветни образложенија за причините за определувањето на притворот, ниту реално ценење на факторите и нивното нотирање во решенијата за продолжување на мерката притвор од страна на судот⁷.

Покрај примената на мерката притвор, набљудувачите забележале дека полесните мерки за обезбедување присуство на обвинетиот од страна на судот биле применети само во 26 случаи (види во табелата подолу).

Дали има определено други мерки за обезбедување на присуство?							
	Забрана да го напушти живеалиштето	Јавување во судот	Одземање патна исправа и јавување во судот	Присилно доведување на обвинет	Присилно доведување на оштетен	Присилно доведување на сведок	Вкупно
Да	1	6	1	6	1	1	26
Не							325
Вкупно	1	6	1	6	1	1	351

Набљудувачите забележале дека овие мерки во 14 случаи биле определени на обвинетото лице, во два случаи биле определени за другите учесници во кривичната постапка, односно по еднаш било применето присилното доведување на оштетениот и на сведокот, додека во преостанатите 10 случаи се работи за нотирање на примена на најлесната мерка – покана.

Имајќи ги предвид овие податоци, како нужен коментар се наметнува фактот дека судот воопшто не ги зема предвид мерките коишто може да бидат вистинска алтернатива на најтешката мерка – притворот, а чија што ефикасност е призната во другите поразвиени системи на казнена правда.⁸

Во оваа насока, останува констатацијата дека овие полесни мерки претставуваат само нормативен декор во нашиот ЗКП, коишто во исклучително ретки случаи или воопшто не се применуваат во практиката. За жал, оваа судбина ја делат мерките гаранција, куќен притвор и поголемиот дел од мерките на препазливост. Во оваа насока, треба да се напомнат и аргументите поради кои овие мерки се занемарени, а тоа се во прв план дека не постои адекватен механизам за нивна примена и контрола, ниту дека судот располага со соодветни алатки кои би му дале доволно податоци за увереност дека навистина при нивната примена

7 Ваквите забелешки подолго време се упатуваат на домашните судии, и истите беа препознаени и од страна на Европскиот суд за човекови права, како на пример во предметот “Василковски и Останатите против Поранешната Југословенска Република Македонија”, No. 28169/08, 28 Октомври 2010. За ова види поопширно и кај: Бужаровска Г., Андреевска С., Тумановски А., Примена на мерката притвор според законот за кривичната постапка од 2010 година - правна анализа, ОБСЕ, Скопје, 2015 г.

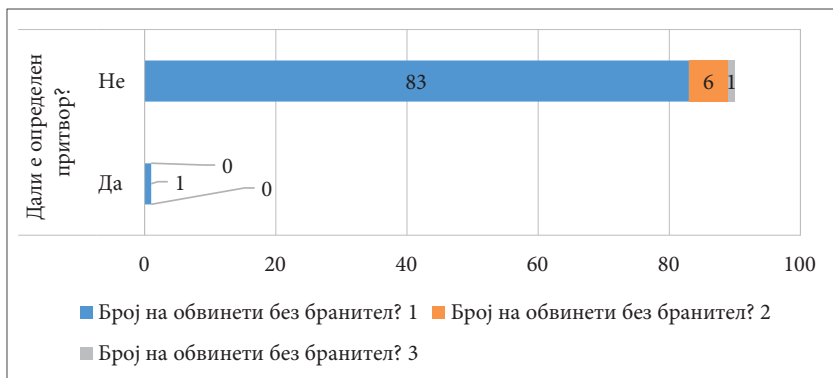
8 Види: Misoski B., Bail, precaution measures and/or house detention: analysis and recommendations for their more frequent use, Proceedings of the Post Doc Colloquium in Public Law, Tirana and Skopje, SEELS Network, 2014.

судот ќе има доволно гаранции дека обвинетото лице ќе се јавува во текот на рочиштата од главната расправа и дека преку нивната примена навистина се исклучени или намалени ризиците поради кои овие мерки и му биле определени на обвинетото лице.

Токму затоа, во оваа насока се дава препораката да се развијат механизми за институционална поддршка на судот за примена на полесните мерки за обезбедување присуство на обвинетото лице во текот на кривичната постапка. Во таа насока, механизмите првенствено ги гледаме преку развивање на капацитетите на Пробациските служби, основани согласно Законот за пробација, воведување на законски измени во Законот за пробација за инкорпорирање на овие мерки во надлежноста на овие служби, како и примена на ЗКП во насока на давање на обврската на пробациските служби да му ги достават овие податоци на судот по службена должност и да генерираат проценки на ризикот на обвинетото лице врз основа на кои судот би ја темелел својата одлука за примена на најсоодветната мерка за обезбедување на присуство на обвинетиот. Конечно, преку овие препораки, судот ќе може да даде вистинско, фактички втемелено образложение на своите решенија со кои ги применува мерките за обезбедување присуство.

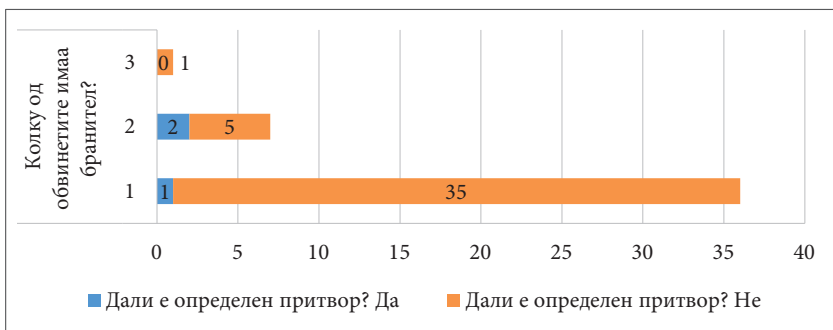
Во поглед на оценката на законитоста на процедурата за примена на овие мерки, може да заклучиме дека освен во еден случај, во сите други случаи испочитувани се барањата на ЗКП за присуство на бранителот при определувањето на притворот на обвинетото лице.

Притвор-без бранител

За поздравување е анализираната практика од страна на набљудувачите (графикон подолу) кога судот во целост ги исполнил процесните одредби за задолжителното присуство на бранителот во условите кога притвореното обвинето лице го дало своето признание за стореното кривичното дело.

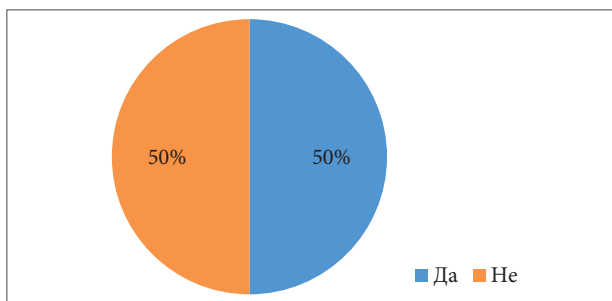
Признание дадено со бранител-притвор

Проблематична е увидената практиката кога судот не постапил во смисла на членот 173 од ЗКП, според кој по даденото признание притворот се укинува доколку бил определен поради постоењето на основаната опасност дека обвинетиот ќе ги сокрие, фалсификува или уништи трагите на кривичното дело или ако особени околности укажуваат дека ќе ја попречува кривичната постапка со влијание врз сведоците, вештаците, соучесниците или прикривачите. Односно, и покрај малиот број на забележани повреди односно од четири нотирани случаи судот во два случаи постапил спротивно на ЗКП, односно не го укинал притворот по даденото признание за вината на обвинетото лице, сепак, постоењето на ваквите случаи не би требало да остане неанализирано. Ова од едноставна причина што доколку се водиме од начелото дека *iura novit curia*, тогаш може да заклучиме дека во овие случаи најверојатно притворот бил определен по повеќе основи, па судот рационално очекувал дека другите основи за продолжување на мерката притвор опстоиле и покрај даденото признание за вината од страна на притвореното лице.

Сепак, доколку се прифати овој аргумент, остануваме на постојниот проблем, нотирани и во овој извештај, за фактичката втемеленост на решенијата за определување на притвор, нивното, честопати, некритично и неосновано определување по повеќе основи од членот 165 од ЗКП, како и нотираниот проблем во однос на образложенијата на решенијата за определување на мерката притвор базирани врз (не)соодветни факти и докази, кои би биле и (не)соодветно нотирани во истите решенија.

Дали притворот беше укинат по признание на вина?

Сите други останати образложенија на овие наводи на набљудувачите би оделе кон заклучок дека станува збор за негација на гореспоменатото римско правно начело, а самото тоа и кон неправилна примена на одредбите од ЗКП. Дотолку повеќе, во овие случаи доколку е на овој начин постапено од страна на судот, бранителите, па и јавниот обвинител како

чувар на законитоста не би требало да го толерираат ваквото постапување, односно истото треба да го напаѓаат во постапката по жалба, од едноставна причина што во овие случаи е загрозено основното човеково право – правото на слобода.

■ ДОКАЗНА ПОСТАПКА

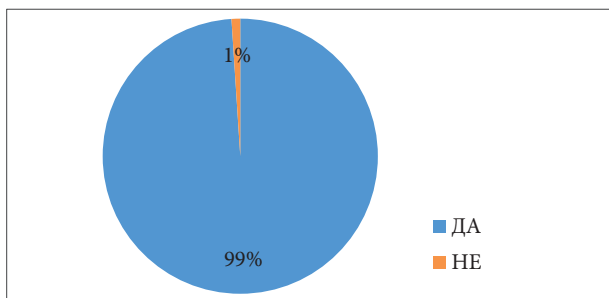
Доказната постапка како сегмент од главната расправа е предвидена во опсегот на членовите 382 до 394 од ЗКП и како таква последователно доаѓа и во законот, но и во систематизирианиот прашалник на Коалицијата, по поуките за првата и можноста на обвинетиот да признае вина на самата расправа. Овој дел од постапката има јасно предвиден редослед во поглед на изведувањето на доказите. Конкретно, најпрво се изведуваат доказите на обвинението и оние кои се во корелација со имотноправното побарување, а потоа доказите на одбраната и евентуалните докази на обвинението кои би се однесувале на побивање на доказите на одбраната, во вид на реплика, но и доказите на одбраната како одговор на ова побивање, насловени како дуплика.

Законот за кривична постапка утврдува 3 начини на испитување - директно, вкрстено и дополнително. Директното го врши странката која го предложила сведокот, односно вештакот или техничкиот советник, вкрстеното испитување го спроведува спротивната страна, додека пак дополнителното го врши повторно страната која го повикува сведокот, односно вештакот, со тоа што прашањата кои се поставени при ова испитување се ограничуваат на прашањата поставени во текот на испитувањето на спротивната страна. Откако странките ќе завршат со своето испитување, тогаш претседателот на советот (и неговите членови) можат да поставуваат прашања.

Во процесот на доказната постапка, судот има улога да го контролира начинот и редоследот на испитување на сведоците и вештаците и изведувањето на доказите, при тоа водејќи сметка за ефикасноста и економичноста на постапката, како и за утврдување на вистината. Судот во овој дел од постапката одлучува и по приговорите на странките при што може да забрани одредено прашање или одговор на прашање кое е веќе поставено, ако оцени дека е тоа недозволиво или ирелевантно за предметот или пак доколку во прашањето се содржани и прашањето и одговорот, се разбира вкрстеното испитување претставува исклучок од ова.

Набљудувачите во собраните податоци упатуваат на стриктно следење на законските одредби во овој дел, со евидентиран минимален исклучок од 1%, односно во само 2 предмета е евидентирана недоследност во законскиот ред на изведување на доказите и тоа со образложение дека се работи за економичност на постапката. Меѓутоа, она што во перцепцијата на судот е економичност на постапката (во овие 2 случаја), претставува повреда на правата на обвинетиот предвидени во ЗКП.

Дали редоследот на изведување на доказите беше според законскиот редослед

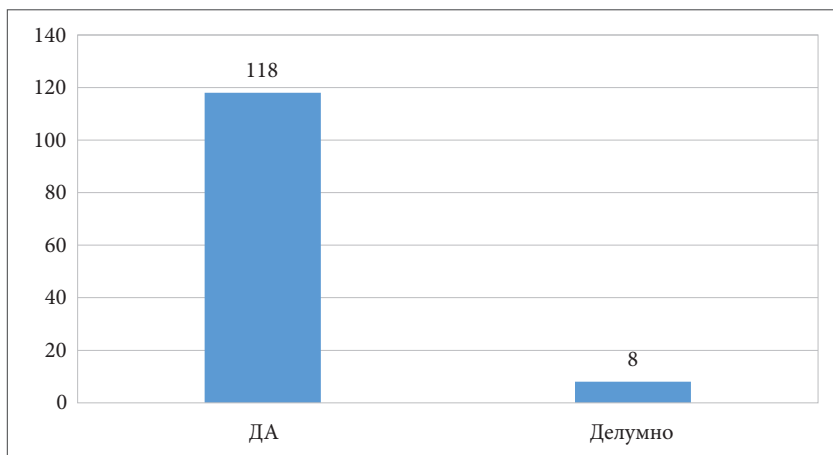

Како новина воведена во ЗКП кој моментално се применува е примена на ставот 2 од членот 386 од истиот кој предвидува давање на заклетва пред самото сведочење од страна на сведокот. Би обрнале внимание на фактот дека судот и покрај предвидената заклетва има обврска да го опомене сведокот за неговата должност да изнесе пред судот сè што му е познато и знае, а се однесува на предметот, при што ќе му укаже дека лажното сведочење само по себе е кривично дело. Од податоците со кои располагавме увидовме дека примената на оваа новина е во некој задоволителен процент од страна на судот - 69%, иако без оглед дали истата е положена или не, оној што ја дава изјавата е предвидено кривично да одговара доколку изнесува неистини како сведок, па оттука можеби се јавува и незадолжителноста во нејзината примена.

Иако за примената на ЗКП, а особено за воведените новини во истиот, во периодот на *vacatio legis*, но и по отпочнување на неговата примена беа одржани бројни обуки, како од страна на Мисијата на ОБСЕ во Скопје, така и од американската адвокатска асоцијација во соработка со Академијата за судии и јавни обвинители и Адвокатската комора, сепак сè уште се детектира потреба од дополнително усовршување на сите чинители во постапката. Ова особено се однесува на примената на институтите директно, вкрстено и дополнително испитување на сведоци, а произлегува од недоволно совладаните техники за примена на истите од учесниците во постапката.

Погорниот заклучок го извлекуваме од добиените податоци токму во делот на начините на испитување. Во прашањата кои беа составени и имплементирани во прашалникот кој набљудувачите го користеа како алатка за пренесување на искуствата и сознанијата кои ги добиле во судот, вметнати се сет на прашања кои се однесуваат токму на начинот и техниките при практикување на видовите на испитување. Имено, прашањата се однесуваат на јасноста, недвосмисленоста и доволната навлезеност односно проученост на предметите од страна на странките во постапката, но и на техничките правила кои судот и странките во постапката мораат да ги почитуваат во текот на постапката.

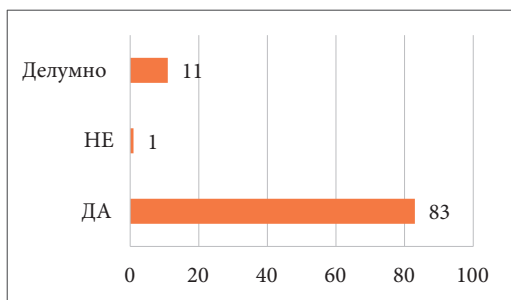
Во делот - дали прашањата кон сведокот/вештото лице при директно испитување се јасни и прецизни, од 126 расправи на кои е изведено директно испитување, доаѓаме до следните податоци:

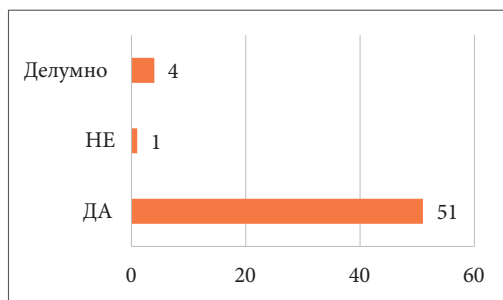
Од прашањата дали за време на директното испитување странката која го повикала сведокот остави впечаток дека знае што прашува и добро го владее случајот, дојдовме до сознанија дека, и кога јавниот обвинител го повикал сведокот, и кога одбраната го повикала, двете страни оставиле впечаток дека знаат што прашуваат и го владеат предметот, видно од подолу наведените графיקони.

Директно испитување спроведено од

Јавен обвинител

Бранител

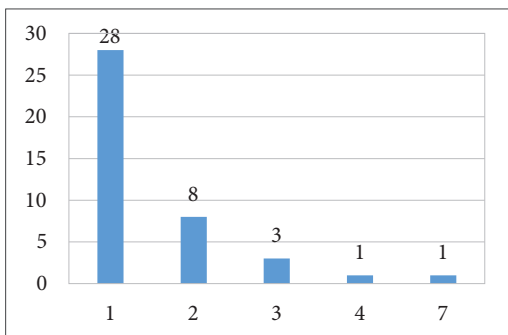
Што се однесува до постапувањето на судот во процесот на изведување на докази, истиот е предвидено да го контролира начинот и редоследот на испитување на сведоците и вештаците и изведувањето на доказите водејќи сметка за ефикасноста и економичноста на постапката и по потреба за утврдување на вистината, но и за достоинството на странките и сведоците во постапката. Судот при постапувањето може и да забрани одредено прашање или одговор на она кое е веќе поставено, ако оцени дека истото е недопустливо или ирелевантно, може да одбие изведување на некој доказ за кој смета дека е непотребен и без значење за предметот, но во никој случај не би можел, по директното испитување, да ја ускрати можноста на спротивната страна вкрстено да го испита спротивставениот сведок. Меѓутоа, на оваа повреда на постапката најдовме во 2% од податоците кои беа предмет на обработка.

Кога станува збор за вкрстено испитување, податоците упатуваат на тоа дека е неопходно да се работи на подобрувања кај сите странки во постапката. Имено, вкрстеното испитување е предвидено да биде ограничено и да се однесува единствено на

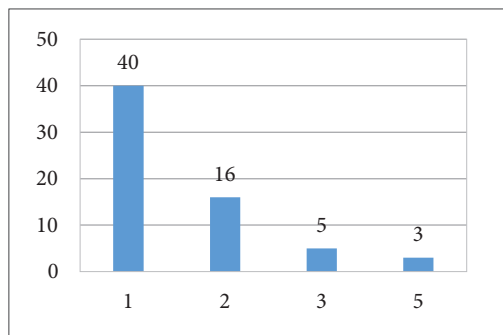
прашања кои претходно биле поставени во текот на испитувањето на сведокот од страна на странката која го предложила. Од ова правило предвидено во ЗКП, при спроведениот мониторинг е најдено на отстапка од 18%. Поточно, при спроведени 88 расправи на кои е извршено вкрстено испрашување, во 72 од нив, а тоа е 82%, вкрстеното испитување било ограничено на прашањата од директното, но во останатите 18% тоа не било случај. Во одредени ситуации евидентирани се случаи во кои судиите директно реагирале на поставување на одредено прашање кое не спаѓа во концептот на вкрстено испрашување иако е дискутабилно дали истите имаат право да не дозволат поставување на одредено прашање без регуларен приговор од странка во постапката. Во други случаи, пак, самите спротивни странки не истакнале приговори по прашањата, па истите станале предмет на разјаснување и одговарање.

Она што е впечатливо од прибраните податоци е фактот што механизмот на вкрстено испитување е повеќе ползуван од страна на одбраната отколку од страна на застапниците на обвинението. Имено, видно и од самите графикони подолу (во кој хоризонталниот приказ на дното од графиконите го претставува број на обвинети лица во постапката), од страна на јавното обвинителство вкрстено се испитани вкупно 64 лица, додека од страна на одбраната 104. Од овој податок може да се извлече заклучок дека бранителите на обвинетите се подетерминирани да ги искористат сите расположливи ресурси кои им се ставени на располагање, како би ја спровеле својата стратегија за одбрана и би ја докажале својата теорија на случај во интерес на обвинетите.

Вкрстено испитани лица од ЈО

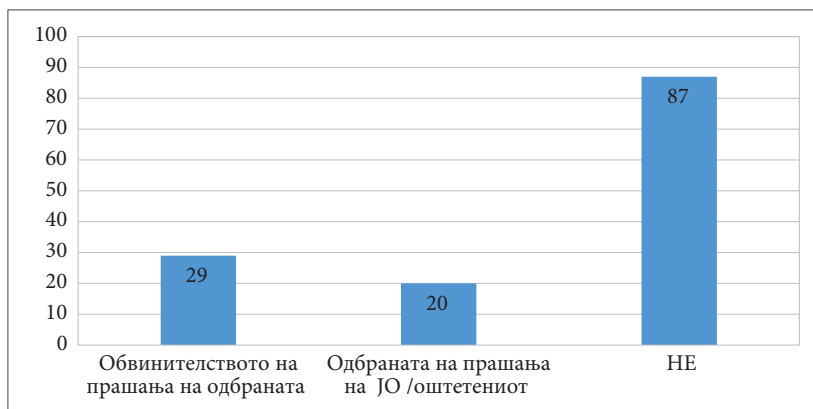
Вкрстено испитани лица од одбраната

Уште еден показател дека странките на постапката треба да работат на подобрување на примената на механизмот - вкрстеното испитување, е фактот што дури во 31% од испитувањата не се употребувани затворени прашања при процесот на вкрстено испитување. Евидентирани се, исто така, и прекини при вкрстеното испитување, поточно во 31% од испитувањата, вкрстеното испитување не се одвивало непречено. Додека пак, по перцепција на набљудувачите, вкрстеното испитување било со процент на успешност од 80%.

Што се однесува до примената на приговорите како тактички механизам за одбрана на сопствената стратегија во конкретниот случај, можеме да увидиме дека впрочем и обвинителството и одбраната практично подеднакво го користат истиот. Меѓутоа, во споредба со минатогодишните статистички податоци од изготвената анализа, каде обвинителството се користело со приговори во 22% од случаите, а одбраната во 11%, оваа година наидуваме на благ пад на овој процент кај обвинителството, а пораст на страна на одбраната. Поточно, обвинителството се користело со приговори во 20% од расправите, а одбраната во 15% што впрочем доведува до приближување на примената на овој механизам.

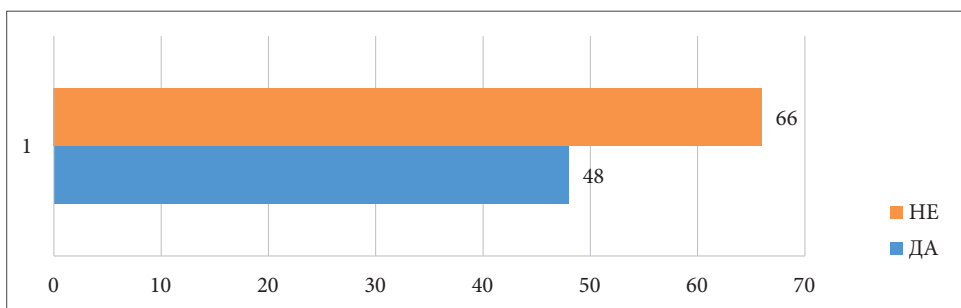
Примена на приговори во текот на постапката

Погоре напомниме дека можноста на судот да поставува прашања со цел да разјасни некои факти и недоследности во исказите не е во потполност ускратена, со оглед на тоа дека во претходниот закон за кривична постапка оваа можност беше ексклузивитет само на судот односно судот беше тој кој ги поставува прашањата, а странките на крајот од испитувањата поставуваа прашања со цел да се утврди некој пропуштен факт. Судот сега има можност да поставува прашања по спроведените испитувања од едната и другата страна на постапката, но тоа не смее да прерасне во посебно испитување.

Примената на оваа можност можеме да ја анализираме од графиконот подолу кој упатува на тоа дека судот во голема мера го користи овој дозволен механизам да поставува прашања, и тоа во 48 следени расправи или процентуално во 42% од следените расправи.

Дали судот го користи своето право да поставува прашања на сведокот/вештото лице

Во некои од прашалниците дури стои и дека судиите оваа своја можност ја трансформирале во посебно испитување на сведоците/вештаците. Очигледно е дека овие стари навики кои влечат корени од претходниот систем сè уште наоѓаат примена иако системот на постапката е дијаметрално променет.

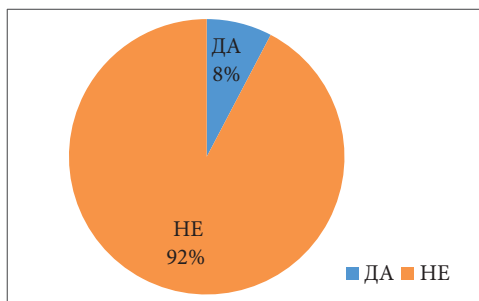
Во поглед на чл.388 ст.2, поточно исклучокот од непосредното изведување на доказите, во кој е предвидено дека исказите на сведоците дадени во текот на истражната постапка и изјавите собрани во рамките на дејствијата на одбраната во текот на истражната постапка може да се користат при вкрстеното испитување или при побивање на изнесени наводи или одговор на

побивање, заради оцена на веродостојноста на исказите дадени на главната расправа, можеме да утврдиме дека во голема мера не се пристапило кон примена на овој исклучок. Меѓутоа, во одреден процент, односно во 18% од случаите кога е дојдено до примена на исклучокот, тоа е направено поради неконзистентни искази односно поради потсетување на веќе дадениот исказ на сведокот со цел да се изврши негова дискредитација, а ова во случај кога исказот даден при директното испитување отстапувал од претходно дадениот исказ. Исто така, во помал процент од расправите, т.е. во 8% од следените расправи, јавниот обвинител предложил да се чита исказот на сведокот односно обвинетиот даден во претходна постапка.

Користени изјави/искази дадени во претходна постапка

Читање на исказ на обвинетиот даден во претходна постапка

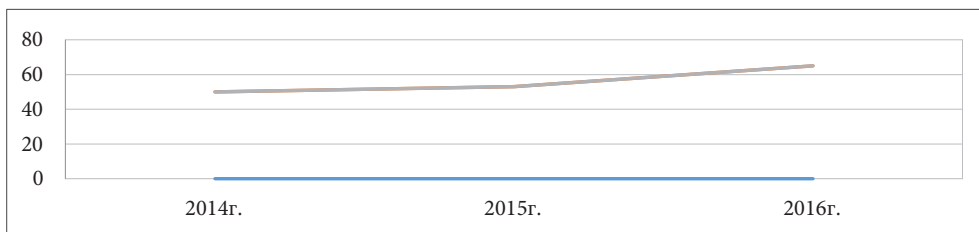

Кога станува збор за испитување на обвинетиот во текот на постапката, битно е да се наведе дека согласно чл.391 ст.1 истиот се испитува по предлог на одбраната. Со вметнување на оваа одредба во законот целосно се напушта принципот на испитување на обвинетиот по автоматизам во постапката и тоа поради потребата на обвинителството за докажување на обвинението. Со истапување од овој систем на испитување, му се овозможува на обвинетиот да не биде сослушан во постапката односно тоа се остава на диспозиција на одбраната, а не како претходно да мора да се користи со правото на молчење, кога смета дека не треба да дава исказ, па со тоа да се наметне една поинаква слика за него, најчесто дека е виновен и да се носат за него и за неговите дејствија прерани заклучоци од страна на судот.

Доколку од страна на одбраната е даден предлог за испитување на обвинетиот, истиот во текот на расправата се испитува согласно правилата кои се применуваат и важат за испитување на сведоци односно вештаци во поглед на видовите на испитување, со тоа што обвинетиот не може да одбие да одговара на прашања поставени според концептот на вкрстеното испитување.

Од прибраните податоци од оваа година добивме статистика дека обвинетиот во постапката бил сослушан во 65% од следените расправи, што упатува на пораст во однос на податоците од претходните години кои велат дека тој процент во 2015 е 53%, додека пак во 2014 е 50%.

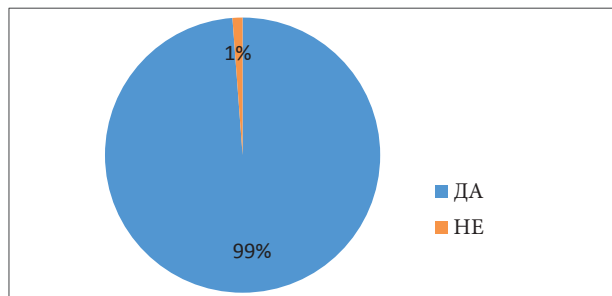
Дали обвинетиот е испитан

■ ПРАВИЧНО СУДЕЊЕ - еднаквост на оружјето

Во поглед на оценката на еднаквоста на оружјето на странките, може да се заклучи дека набљудувачите го задржуваат ставот од минатите години. Односно, во однос на прашањата дали странките биле подеднакво третирани од страна на судот и дали одбраната ги имала истите можности како и обвинителството во предлагањето на докази, набљудувачите одговориле потврдно со високи 99 %. Односно, од дадените одговори само во три, односно во два случаи негативно одговориле на овие прашања, видно од графиконот подолу.

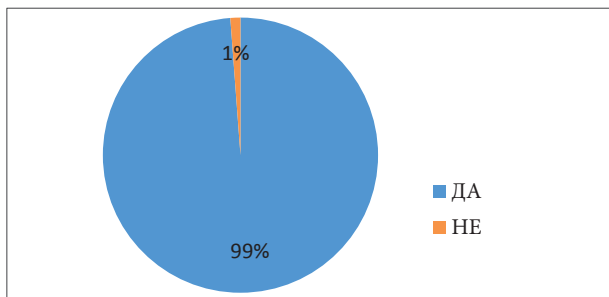
Дали одбраната и обвинителот беа еднакво третирани од страна на судот

Во таа насока, може да се констатира дека во текот на главната расправа кога и најмногу доаѓа до израз можноста за спротивставување на оружјата пред судот, судот во голема мерка подеднакво ги третира странките, односно им дава подеднаква можност да предлагаат докази. Притоа, констатираните забелешки⁹ во насока на ограничувањето на правото на еднаквост на оружјата веројатно се должи на нееднаквите можности на странките, пред сè во текот на претходната постапка, кога и се прибираат доказите, па аналогно на тоа, доколку странките не се во можност определени докази да ги приберат во текот на истрагата, нема ни да можат истите да ги предложат да бидат изведени во текот на главната расправа. На тој начин, всушност, проблемите во поглед на еднаквоста на оружјето на странките како дел од начелото на правично судење, можно е да се замаскирани доколку истите се анализирани единствено преку нивната оценка за улогата на судот во текот на главната расправа.

⁹ Види: Калајчиев Г., Денковска М., Анализа на податоците од набљудуваните судски постапки во 2015 г., Коалиција „Сите за правично судење“, Скопје, 2015 г., стр. 52.

Дали одбраната ги имаше истите можности како и обвинителството во предлагање докази?

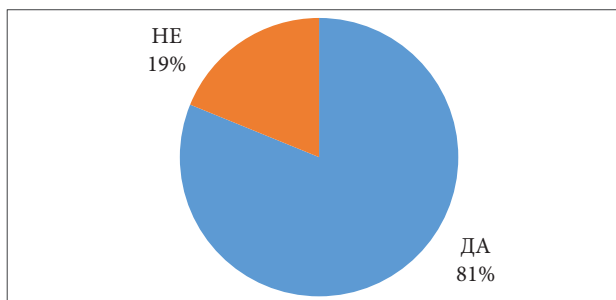

Право/начело на јавно судење

Во поглед на јавноста, како едно од основните начела на судските постапки, може да констатираме дека набљудувачите не забележале поголеми недоследности при примената на одредбите од ЗКП. Па така, набљудувачите констатирале дека и во случаите кога јавноста била исклучена, тоа било сторено согласно одредбите од ЗКП.

Она што е интересно во поглед на заштитата на правото на јавност на судењата е очигледното стагнирање кај јавното објавување на времето и на предметите што се водат во судовите. Во поглед на ова прашање имаме константно влошување, па така во однос на минатата година, кога пред судницата не било објавено времето и местото на судењата само во 12 % од набљудуваните предмети¹⁰, оваа година тоа се јавува во скоро 20% од анализираните предмети. Причините за ова влошување на правото на информирањето на јавноста за тоа кои постапки кога и каде се одржуваат во судските згради може да бидат лоцирани во фактите дека имаме лошо одржување на информационите табли во судовите; дека едноставно во Судскиот буџет имаме лошо планирање на тековното одржување на овие системи за известување или дека административните служби во судовите не се соодветно запознаени со значењето на навременото известување за рочиштата што се водат во судовите, па поради тоа и ја занемаруваат оваа своја обврска при тековното остварување на судската надлежност.

Дали местото и времето на судењето беа јавно објавени на таблата надвор од судницата?

¹⁰ Ибид, стр. 54.

Право/начело на непристрасност

Едно од есенцијалните начела во рамките на правото на фер судење и правична постапка несомнено е и начелото за непристрасност на судот. Анализата на заштитата на ова начело низ судските постапки беше втемелена врз сет од неколку прашања кои се однесуваа на иземањето на судиите, што е несомнено еден од механизмите во услови на препознаена пристрасност на судот кон некоја од странките. Притоа, од набљудуваните рочишта набљудувачите не посведочише за случај во кој странките побарале иземање на судиите. Од овие податоци може да заклучиме дека судот соодветно ги применувал и добро внимавал на одредбите преку кои во ЗКП е предвидено задолжителното иземање на судиите, како и дека соодветно ја водел постапката без притоа да остави основи за сомневање во својата непристрасност, како основ за факултативно иземање на судиите.

Интересен е податокот според кој набљудувачите на седум рочишта забележале дека судиите имаат веќе оформено мислење во поглед на предметот. Особено значаен е податокот дека во последните три години оваа бројка константно расте, односно од само три случаи пред две години, доаѓа до пет минатата година, и конечно до седум оваа година. Притоа интересно е да се напомене дека овие предмети најчесто се однесуваат на случаите кога обвинетите имале дадено признание за вината, но и покрај малиот број на евидентирани вакви случаи, односно само седум рочишта од вкупно набљудувани 450, ваквата практика дава определена основа за загриженост, бидејќи кај овие случаи наместо активна оценка на признание од страна на судот имаме ситуација каде судот едноставно како едвај да го чека признание за да си го потврди својот став во однос на обвинетиот. Дотолку повеќе, во овие случаи би требало да се преоцени и улогата на бранителот на обвинетото лице, односно, дали и како го советува својот клиент во поглед на признание. Преку ваквата улога на судот се доведува во прашање целокупниот гарантен и заштитен механизам во лицето на судот. Како евентуален излез од оваа состојба, веројатно би послужила евентуалната идна реформа на одредбите од ЗКП каде би се вовело посебното рочиште за оценка и одмерување на кривичната санкција, па со тоа и во овие случаи пред судот би требало да се изведат дополнителни докази со кои би се потврдила вината на обвинетиот констатирана од страна на судот преку признание на обвинетиот.

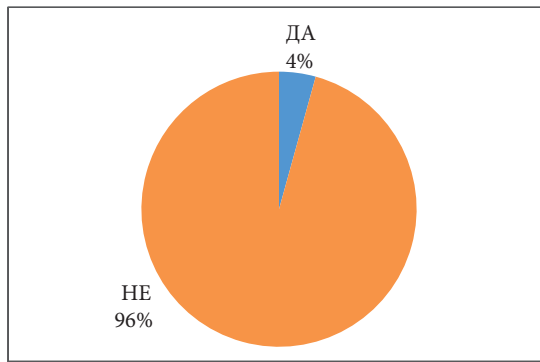
Од податоците може да заклучиме дека судот бил пристрасен во пет случаи додека во два случаи го заплашувал обвинетото лице. Притоа, заплашувањето во овие случаи, објаснето од нашите набљудувачи, било детектирано на тој начин што судот го фаворизирал признание на обвинетото лице на тој начин што при објаснувањето на одредбите од Законот за утврдувањето на видот и одмерувањето на висината на кривичната санкција, користел зборови преку кои го стимулирал признание и го апострофирал фактот дека преку признание обвинетиот би добил полесна санкција, во споредба со спроведената главна расправа, кога би добил повисока санкција.

Во овие случаи сметаме дека можеби може и да се работи и за несреќна формулација на зборовите од страна на судот, сè со цел, дури и на некој начин да му излезе во пресрет на обвинетиот, при објаснувањето на последиците од даденото признание. Сепак, сметаме дека ваквата постапка на судот би требало да се минимизира и елиминира преку соодветен тренинг на судиите, со цел да се избегне практиката на судот кога самото навестување на последиците од признание на вината на обвинетиот би можеле да бидат протолкувани од страна на обвинетиот или учесниците во постапката како некакво фаворизирање на признание од страна на судот. На тој начин признание би се дало единствено како

резултат на слободната волја на обвинетото лице и истото не би било обременето со било какви иницијативи или суптилни притисоци од страна на судот.

Во насока на дополнителниот тренинг на судиите, несомнено треба да се нагласи и тренингот на судиите за начинот на комуникацијата помеѓу судот и странките, особено имајќи го предвид фактот дека токму ваквата несоодветна *ex-parte* комуникација може во голема мерка да го загрози впечатокот за (не)пристрасноста на судот кај обвинетиот или кај генералната јавност. Овој впечаток се темели на фактот дека набљудувачите ја забележале оваа практика во 12 рочишта, што значи значително зголемување во однос на минатата година кога оваа комуникација била евидентирана во само 5 случаи.

Дали имало несоодветна *ex-parte* комуникација

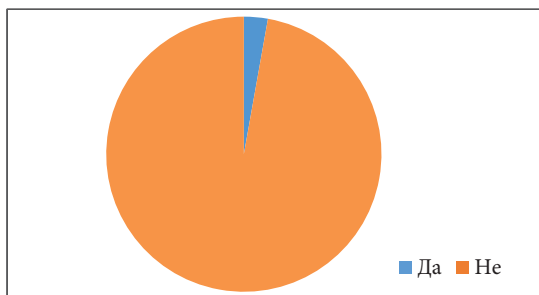
Причините за потребата од дополнителен тренинг за судиите произлегуваат од фактот дека во услови на несоодветна *ex-parte* комуникација судот ризикува да биде прифатен како близок до некоја од странките, со што кај генералната јавност се губи впечатокот на неговата непристрасност. Понекогаш дури и бранителите се трудат и/или ја злоупотребуваат оваа несоодветна комуникација со судот, со цел да се претстават себе си пред своите клиенти дека имаат близок однос/контакт со судиите, за на тој начин да си ги оправдаат не секогаш реалните ветувања дадени на своите клиенти за исходот од кривичната постапка.

Пресумпција на невиност

Тесно поврзано со пристрасноста и погоре анализираниите прашања е и прашањето за пресумпцијата на невиност. Годинава, за разлика од минатата година, имаме влошување на состојбата изразена низ податоците за перцепцијата на набљудувачите. Односно набљудувачите забележале кршење на ова право на обвинетиот во осум случаи или во три проценти, што е три пати повеќе од минатата година кога кршењето на ова право било забележано само во еден процент од случаите¹¹.

¹¹ Ибид, стр. 60.

Дали постоеше нешто што би сугерирало дека не е почитувано начелото на пресумпција на невиност

Оваа констатација, доколку се поврзе со претходните податоци во однос на непристрасноста на судот, каде нашите набљудувачи утврдиле дека судот бил пристрасен во 7 случаи, а додека пак, во осум случаи било повредено правото на пресумпција на невиност на обвинетото лице, може да доведат до заклучокот дека во сите евидентирани случаи судот бил пристрасен на штета на обвинетото лице. Не е потребно да се коментираат последиците од ваквиот заклучок. За таа цел сметаме дека е неопходно да се спроведе дополнителен тренинг на судиите во поглед на нивната улога во текот на постапката за оценка на признанието на обвинетото лице. Сепак, доза на оптимизам влева ниската бројка на евидентирани предмети, што води кон заклучокот дека оваа појава не е прешироко застапена кај судиите и дека лесно би можела да се осуети и отстрани.

Право на одбрана

Правото на одбрана беше анализирано низ сет од неколку прашања кои се однесуваа на поуката за правата на обвинетиот, ефикасноста на бранителите во остварувањето на својата теорија на случај во текот на главната расправа, пристапот на одбраната до сите докази, соодветното време за подготовка како и на евентуалните ограничувања на ова право и/или ограничувањата на правото на комуникација со својот бранител на притворените обвинети лица. Во поглед на ефективност од правото на одбрана, нашите набљудувачи забележале дека во 19 случаи, односно 12% од одговорите на ова прашање, бранителите не биле на висината на својата задача во однос на обезбедувањето на ефикасна и стручна одбрана на своите клиенти. Во таа насока, и покрај релативно нискиот процент од вкупниот број на набљудувани предмети, сепак, должни сме да напомниме дека бранителите, а и адвокатурата како стручна фела е должна да се грижи за обезбедување на постојани обуки и унапредување на професионалните стандарди на своите членови. Токму затоа, потребно е да се вршат константни анализи за ефикасноста и професионалноста на бранителите¹², особено во услови кога е воведен акузаторен систем особено евидентен во текот на главната расправа, во кој од дејствијата на одбраната во голема мерка зависи и конечниот исход на кривичната постапка. Дополнителен аргумент во прилог на овој факт

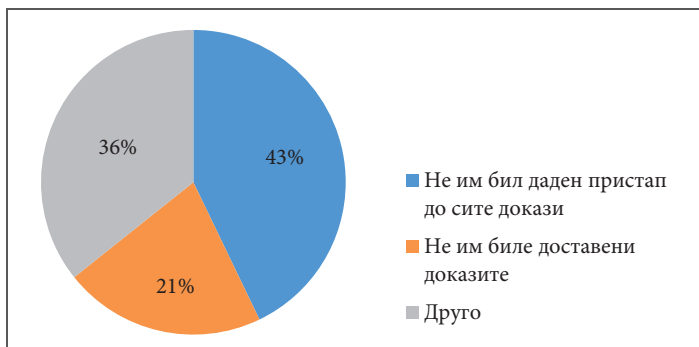
¹² Значењето на улогата на бранителот во текот на акузаторната кривична постапка, а особено во текот на постапката за спогодување било апострофирано преку повеќе емпириски истражувања уште во 70-тите години од минатиот век во САД и Англија – види повеќе на пример кај: Albert Alschuler, *The Defense Attorney's Role in Plea Bargaining*, 84 *Yale Law Journal* 1179 (1974); Baldwin J. & McConville M., *Negotiated justice: pressures on defendants to plead guilty*, London : Martin Robertson, 1977. Или за посовремени истражувања види: McConville, Mike, *Plea Bargaining: Ethics and Politics*, pp. 562-587, *Journal of Law and Society*, Vol 25, No. 4, 1998; Yue, Ma, *Prosecutorial Discretion and Plea Bargaining in the USA, Germany, France and Italy: A Comparative Perspective*, *International Criminal Justice Review*, 2002, 12, 22

е и загрижувачкиот тренд на пораст во однос на минатата година, и тоа од 6%¹³ на 12% од анализираните одговорени прашалници. Притоа, мислиме првенствено на соодветното обликување на теоријата на случајот на одбраната, преку предлагањето на соодветни докази, и конечно, до нивната активна улога во побивањето на доказите на обвинението преку вкрстените прашања и уметноста на поднесување на приговори до судот за неприфаќање на поставените прашања од страна на обвинителството при сведочењето на сведоците.

Притоа, во однос на ефикасноста на дадената одбрана, во своја одбрана, бранителите најчесто ги навеле аргументите дека немале доволно време за подготовка на својата одбрана или дека биле соочени со определени ограничувања на контактот со своите клиенти. Вакви недоследности набљудувачите забележале во четири случаи.

Бранителите традиционално како проблеми во поглед на обезбедувањето на ефикасна и ефективна одбрана на своите клиенти ги навеле ограничувањето на пристапот до сите докази со кои располагало обвинителството (во 6 случаи), недоставувањето на доказите (во 3 случаи) и останати 5 други случаи кога им било попречено ова право на бранителите. Забележливо е дека оваа година имаме драстично зголемување на овие поплаки од страна на бранителите и тоа од два евидентирани случаи минатата година до четиринаесет оваа година, или седум пати повеќе¹⁴.

Дали одбраната реагираше поради тоа што

Тоа значи дека посакуваните цели на реформата на кривичната постапка¹⁵ применети преку носење на ЗКП во 2013 година, немаат соодветен одек во практиката, па аналогно на тоа би требало да се размислува кон промена на одредбите на ЗКП во насока на инкорпорирање на гарантни механизми за бранителите во насока на засилувањето на обврската за пристап до сите докази на обвинението до одбраната. Ова би се овозможило преку воведувањето на забрана за изведување на докази што не им биле доставени на бранителите, а се на штета на обвинетиот или преку воведување обврска за изведување на докази кои што се од корист за одбраната и кои одбраната тврди дека обвинителството ги поседува, но не им биле дадени на бранителите. Понатаму, би требало да се забрани практиката на ограничен пристап на бранителите до определени докази на тој начин што не им се дозволува нивно копирање,

¹³ Ибид, стр. 68.

¹⁴ Ибид, стр. 70.

¹⁵ Види: Крапац Д., Камбовски В., Бужаровска Г., Калајџиев Г., Стратегија за реформа на казненото право, Министерство за правда, Скопје, 2007 г. достапна на: http://arhiva.vlada.mk/registar/files/strategija_kazneno.pdf

(пре)снимање или препис. Односно, во случаите кога доказите само им се презентираат на бранителите во канцеларијата на обвинителството, без притоа да им биде овозможено на бранителите истите докази да ги фотокопираат или препишат, или оваа активност е обременета со несоодветно високи трошоци за копирање или електронско умножување на друг електронски медиум за пренос на податоци.

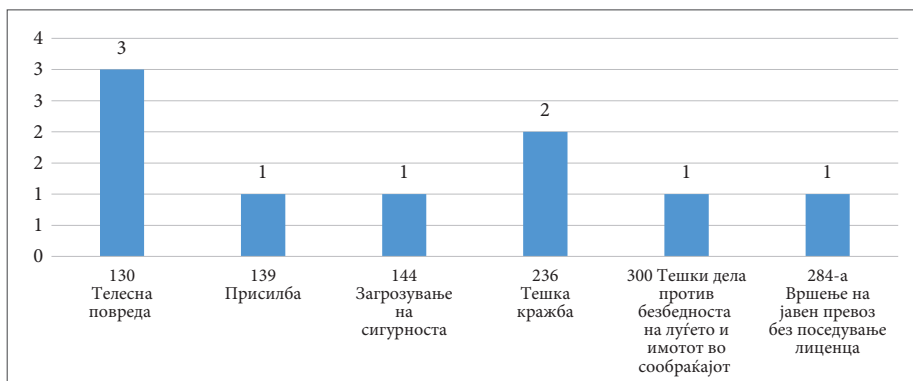
Исто така, сметаме дека е неопходно да се променат и прошират законските рокови според кои осомничениот и бранителот во текот на истрагата имаат право да достават определени исправи, докази или да бараат од обвинителот да спроведе определени истражни дејствија и обезбеди определени докази, во смисла на ставот 4 од членот 302 од ЗКП, како и да се предвиди посебен рок во текот на главната расправа што би значел соодветно време за подготовка на одбраната во однос на ново добиените докази од обвинителството.

■ ИЗРЕКУВАЊЕ И ОБЈАВУВАЊЕ НА ПРЕСУДА

По изведувањето на сите докази, односно по завршувањето на доказната постапка и по завршувањето на главната расправа, согласно ЗКП последователно доаѓаат одредбите кои се однесуваат на пресудата. Нашиот закон за кривична постапка препознава 3 вида на пресуди и тоа: одбивателна - со која обвинението се одбива, ослободителна - со која обвинетиот се ослободува од обвинение и осудителна - во која обвинетиот се огласува за виновен.

Набљудувачите на Коалицијата не детектирале одбивателни и ослободителни пресуди, но затоа пак во текот на постапка најдено е на ситуации каде е повлечен обвинителниот акт од страна на обвинителот. Во 9 од следените предмети, обвинителниот акт е повлечен, со тоа што тоа е сторено во 3 предмети каде како основ за гонење е сторено кривично дело „Телесна повреда“, во два предмета „Тешка кражба“ и по еден со предвидени кривични дела „Присилба“, „Загрозување на сигурноста“, „Тешки дела против безбедноста на луѓето и имотот во сообраќајот“ и „Вршење на јавен превоз без поседување лиценца“.

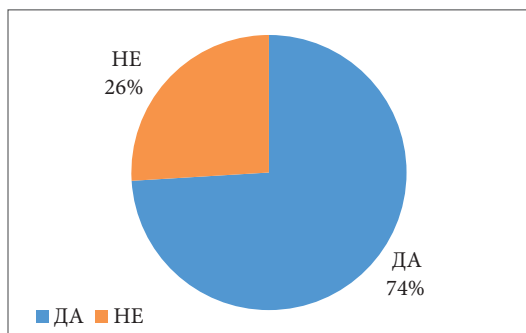
Повлечени обвиненија според вид на кривично дело

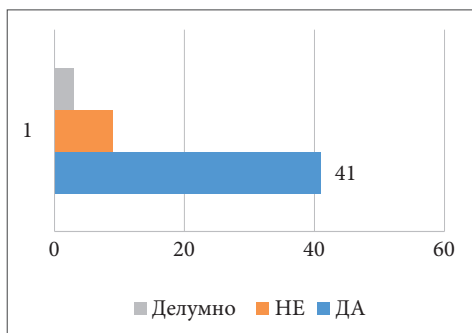
Одредбите на ЗКП предвидуваат пресудата да биде јавно објавена веднаш по нејзиното изрекување, со тоа што доколку судот не е во можност истата да ја изрече истиот ден по завршување на самата главна расправа, да го одложи и објавувањето на пресудата, но

најмногу за 3 дена. Објавувањето на пресудата е предвидено да биде извршено од страна на судот (претседателот на советот или судијата поединец) и тоа во присуство на странките, нивните законски застапници, полномошници, бранители, при што изреката на истата јавно се чита и накратко се соопштуваат причините за нејзиното донесување. Во краткото образложение, судот дава осврт кон кривичното дело за кое се „товари“ и веќе е осуден (со пресудата) обвинетиот, како и на презентираниите докази.

Јавно објавување на пресудата

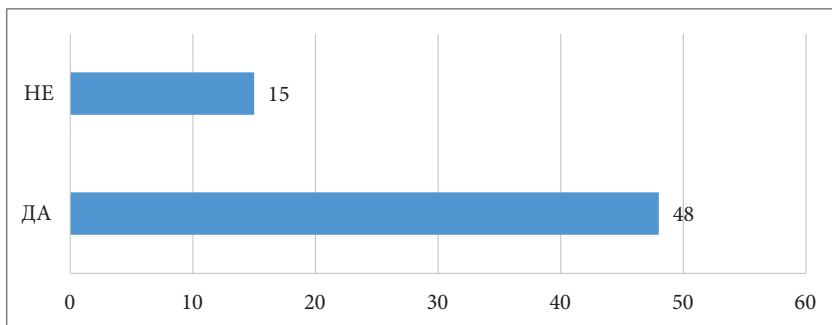
Дали судот се осврна на кривичното дело со кое обвинетиот се товари и на презентираниите докази

Од обработените податоци на набљудувачите најдовме на податоци дека пресудата е јавно објавена во 74% од случаите, наспроти 26% каде истата не е (види во графиконот горе - лево), но и на податок дека на расправите на кои е дојдено до објава на пресудата, во 41 случај, односно расправа, судот се осврнал на кривичното дело и доказите, на 3 расправи делумно, додека на 9 расправи воопшто не посветил време и внимание на тоа (види во графиконот горе десно). Во споредба со минатогодишните статистички податоци кои беа собрани за потребите на иста ваква анализа, можеме да забележиме тренд на зголемување на процентот на јавно неизречените и необјавени пресуди. Конкретно, согласно минатогодишните податоци, судот во 88% од случаите јавно ја објавил пресудата, наспроти 12% во кои не го сторил тоа.

Меѓутоа, она што е за нас битно е дека согласно чл.406 од ЗКП, по објавување на пресудата, претседателот на советот или судијата поединец ќе ги поучи странките за правото на жалба, како и за правото на одговор на жалба. Доколку пак е евентуално изречена условна осуда, судот има обврска да предупреди на значењето на условната осуда и условите на кои мора да се придржува обвинетиот, сега веќе осуден.

Дали на обвинетиот му се објаснети условите за жалба

Како што може да се забележи од погорниот графикон, во 24% од случаите, кои одговараат на 15 набљудувани расправи, судот не ги објаснил условите за жалба иако имал обврска да го стори тоа, без оглед дали обвинетиот бил со свој бранител на самата расправа или не. Додека пак во 76% од расправите, кој процент одговара на 48 набљудувани расправи, судот постапил согласно закон. Би напомнале дека овој податок не би бил фрапантен доколку би имале податоци дека во голема мера од случаите каде судот не ги објаснил условите за жалба, бил присутен бранител на обвинетиот, кој како професионалец би можел подоцна да го посветува својот клиент за процесот на жалбената постапка, меѓутоа со овој податок не располагаме така што дополнително не би го коментирале.

Доколку направиме осврт и компарација на податоците кои се однесуваат на бројот на пресуди (осудителни) наспроти бројот на пресуди во кои има признание на вина би дошле до следниот заклучок прикажан во графиконот подолу:

Институтот на признание на вина во текот на постапките е видно во голема мера применуван. Податоците упатуваат на висок процент на признание на вина во постапка, односно 64% од вкупниот број на следени предмети, наспроти редовните (осудителни) пресуди застапени со 36%. Ова генерално се должи како на потребата и заложбата на бранителите на обвинетите на пониски казни, со оглед на тоа што при признание на вина процентуално се намалува и висината на казната, така и на веќе со години утврдените ставови и перцепции на судовите во поглед на обвинетите и неминовноста за нивна евентуална осуда, па врз основа на тоа и обвинетите се само повеќе или помалку осудени, но сепак осудени.

ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ:

- Опстојуваат детектираните проблемите за неуредната достава, а согласно на тоа и непојавувањето на странките, вештаците и сведоците на судските расправи.

Препорака: неопходно е да се разработи и подобри системот на достава до сведоците и воведување на ефикасен систем за електронска достава до странките и вештаците, како и активно вклучување на МВР во обезбедувањето на личните податоци.

- Проблематична е практиката на неспроведување на обвинетите и притворени лица од казнено поправните установи. Причините најчесто се должат на: проблеми во координација со системот за евиденција на спровод на лица лишени од слобода, или на недостаток на финансии или возила за спроведување на овие лица.

Препорака: унапредување на координацијата помеѓу органите и подобрување на АКМИС Системот, со цел отстранување на овие забележани проблеми. Реално алоцирање на буџетски средства за нормално функционирање на судовите.

- Во делот на воведните говори утврдена е практиката на несоодветно конципирање или изнесување на содржината на истите, на тој начин што истите се сведени на читање на обвинението, изнесување докази, апострофирање на претходната осудуваност на обвинетото лице, без при тоа да биде изнесена теоријата на случајот ниту пак определување на правните прашања по кои ќе расправа.

Препорака: Обезбедување на дополнителна обука на субјектите во кривичната постапка во однос на правилната примена на одредбите од ЗКП кои се однесуваат на воведните говори.

- Признанието за вина, иако нов, е соодветно застапен институт во националниот систем на казнена правда и истото не зависи од видот на кривичното дело, иако почесто се применува за полесните кривични дела. Вака добиените податоци го генерираат заклучокот дека овој институт е препознаен од страна на субјектите во кривичната постапка како ефикасна алатка за брзо, ефикасно и ефективно завршување на кривичните постапки.
- При оценката на даденото признание забележана е несоодветна практиката од страна на судовите за прифаќање на манливи признанија, односно ситуации кога судот целосно не утврдил дали дадените признанија се свесни и/или доброволни.

Препорака: потреба од дополнителен тренинг на судиите со цел проактивна заштита на правдата во услови на дадено признание во текот на главната расправа, односно зголемување на нивната активна улога при оценката на даденото признание.

- При оценката на даденото признание забележана е несоодветна практиката од страна на судовите за прифаќање на признанија без доволна фактичка поткрепеност. Односно, во текот на редуцираната доказна постапка се изведуваат докази само за претходната осудуваност на обвинетото лице.

Препорака: реформа на ЗКП во насока на воведување на овластувањето на судот да побара од странките да изведат докази во количина и квалитет што се неопходни за судот да може целосно да го прифати признанието на вината на обвинетиот или воведување на одредби за одржување на посебно рочиште за утврдувањето на видот и за одмерувањето на висината на санкцијата.

- Ретка примена на мерките за обезбедување присуство на обвинетото лице кои што може да бидат алтернатива на притворот, а чијашто ефикасност е призната во другите поразвиени системи на казнена правда.

Препорака: воведување на адекватен механизам за примена и контрола на полесните мерки кој на судот би му дал доволно податоци и гаранции за нивна ефикасна примена. Овие механизми може да бидат воведени преку законски измени во ЗКП и во Законот за пробација преку инкорпорирање на овие мерки во надлежноста на пробациските служби.

- Евидентирана е недоследност во законскиот ред на изведување на доказите со образложение дека се работи за економичност на постапката.

Препорака: да се следат одредбите од ЗКП во однос на редоследот на изведувањето на доказите.

- Утврден е висок процент на неправилна примена на одредбите од ЗКП коишто се однесуваат на директното, вкрстеното и дополнителното испитување на сведоците и вештаците, што произлегува од недоволно совладаните техники за примена на истите од учесниците во постапката.

Препорака: потреба од дополнителен тренинг на странките во кривичната постапка за правилна примена на овие институти.

- Неоправдано честа примена на овластувањето на судот на крајот од испитувањето на сведоците/вештаците да поставува прашања; активност на судот која во определени случаи дури прераснува во посебно испитување.

Препорака: реформа на одредбите од ЗКП во насока на елиминирање на ова овластување на судот.

- Утврдени се определени пропусти кај административните служби во судовите, огледани во несоодветни објави за времето и местото на одржување на рочиштата од судските предмети.

Препорака: зголемување на јавноста и транспарентноста на судовите преку јавно објавување на времето и местото на рочиштата, како на веб страната на судовите, така и во рамките на судските згради.

- Повторно евидентирана практика на кршење на процесните права на одбраната преку ограничувањето на пристапот до доказите или отежнување на увидот во истите.

Препорака: доуредување на одредбите од ЗКП во насока на елиминирање на практиката на ограничен пристап на бранителите до доказите на обвинителството, како и преиспитување на донесените правила за висината на надоместокот на трошоците за увид и препис.

- Тренд на зголемување на процентот на јавно неизречените и необјавени пресуди.

Препорака: доследна примена на одредбите од ЗКП за јавно изрекување и објавување на пресудите.

Koalicioni i OJQ-ve “Të gjithë për gjykim të drejtë”
Misioni i OSBE-së në Shkup

Natali Petrovska, **avokate**
Doc.d-r Boban Misoski, Fakultetit Juridik “Justinianus Primus”, Shkup

ANALIZË E TË DHËNAVE NGA MONITORIMI PROCEDURAVE GJYQËSORE NË VITIN 2016

Natali Petrovska, avokate
Doc.d-r Boban Misoski, Fakultetit Juridik “Justinianus Primus”, Shkup

osbe Organizata për Siguri dhe
Bashkëpunim në Evropë
Misioni në Shkup

Përmbajtja e këtij publikimi nuk përfaqëson medoemos këndvështrimin apo qëndrimin e Misionit të OSBE-së në Shkup. Misioni i përmbahet vendimit PC.DEC/81 të Këshillit të Përhershëm të OSBE-së.

Shkup, dhjetor 2016

■ HYRJE

Koalicioni “Të gjithë për gjykim të drejtë” është rrjet që përbëhet nga 14 organizata qytetare ku bëjnë pjesë shoqata qytetare të vendit, dhe ka për qëllim ndjekjen e proceseve gjyqësore para gjykatave kompetente që të sigurohen të drejtat e garantuara për gjykim të drejtë, ashtu siç është paraparë me Kushtetutë, me ligjet dhe me marrëveshjet e ratifikuara ndërkombëtare, të rritet vetëdija publike, të potencohet nevoja për reforma dhe të punohet në reformat e mundshme në procedurat gjyqësore, të shtohen njohuritë praktike të studentëve të drejtësisë dhe të përforcohet roli dhe kapaciteti i organizatave joqeveritare.

Për shkak të nevojës gjithnjë e më aktuale për ndjekje të lëndëve gjyqësore, e posaçërisht në fushën e të drejtës penale, gjegjësisht procedurës penale, Koalicioni, gjatë vitit 2016, me mbështetjen financiare të Misionit të OSBE-së në Shkup, e realizoi projektin “Përforcimi i pavarësisë, transparencës dhe efikasitetit të gjyqësisë nëpërmjet monitorimit të procedurave gjyqësore”, i cili paraqet vazhdim të aktiviteteve vëzhguese nga viti i kaluar. Theksi u vendos në zbatimin e Ligjit të ri për procedurë penale, në të gjitha katër rajonet e apelit në vend, më saktë nëpër gjykatat themelore të vendit, me qëllim të përgatitjes së analizës për gjendjet, e cila do të përmbajë rekomandime për aktivitetet e ardhshme dhe domosdoshmërinë për reforma, me qëllim që të përforcohen kapacitetet e sistemit gjyqësor në vend.

■ METODOLOGJIA

Vëzhguesit

Për nevojat e këtij projekti dhe për përgatitjen e analizës si produkt final nga të dhënat që janë në dispozicion, të cilat dolën nga ndjekja e procedurave gjyqësore, u angazhuan 15 vëzhgues me përvojë shumëvjeçare në vëzhgimin e procedurave gjyqësore në vend. Që t’i përcaktonin sfidat më të shpeshta me të cilat ballafaqohen gjykatat dhe të gjithë pjesëmarrësit në procedurën penale, mirëpo edhe që të vërenin implementim joadekuat, gjegjësisht jo të plotë të Ligjit për procedurë penale, duhej që ata të kenë arsim të lartë, më konkretisht, studime të kryera juridike dhe njohje solide të materies penale, e veçanërisht të procedurës penale.

Pyetësi

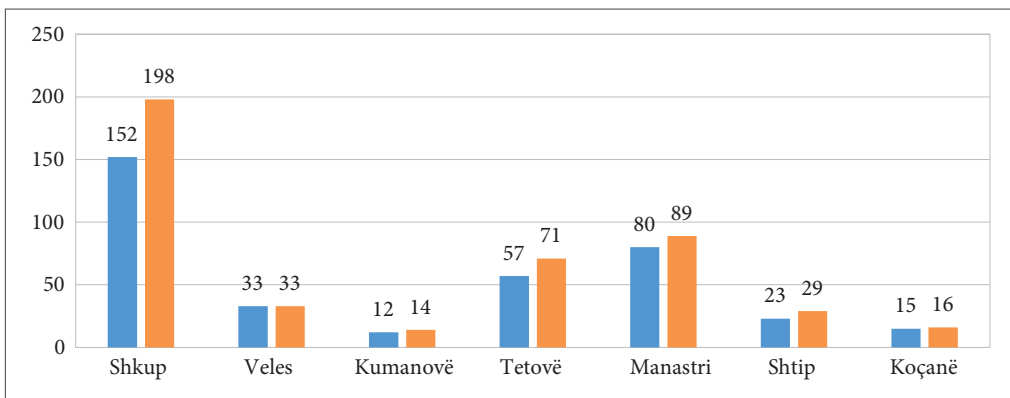
Në procesin e mbledhjes së të dhënave nga ndjekja e bërë, vëzhguesit kishin në dispozicion mjet - pyetësor, sipas të cilit udhëhiqeshin nëpër sistemin për përpunimin e informatave dhe përshtypjeve fillestare, që i fitonin gjatë prezencës së tyre nëpër gjykata. Konkretisht, pas informatave të plota të fituara fillimisht gjatë një shqyrtimi, në bazë 72 pyetjeve të sistematizuara në mënyrë precize në pyetësor, ata i fushin të dhënat e mbledhura në masën dhe mënyrën që do t’i shërbente nevojave të kësaj analize. Pyetësi u përgatit në përputhje me renditjen dhe udhëheqjen e procedurës penale para gjykatave kompetente, me theks në disa nga institutet e reja, gjegjësisht risitë e futura në Ligjin për procedurën penale, e kuptohet duke lënë edhe hapësirë të përshtatshme për ta shënuar perceptimin kognitiv personal nga ana e vëzhguesve.

■ TË DHËNA TË PËRGJITSHME

Në kuadër të këtij projekti, sistemi i vëzhgimit ishte i shpërndarë në territorin e gjithë vendit, gjegjësisht në katër zona të apelit, me atë që theksi u vendos në gjykatat në Shkup (Gjykata themelore Shkup 1), Veles, Manastir, Shtip, Tetovë, Kumanovë dhe Koçanë, ndërsa si synim ishin 450 shqyrtime gjyqësore, gjegjësisht 372 lëndë penale.

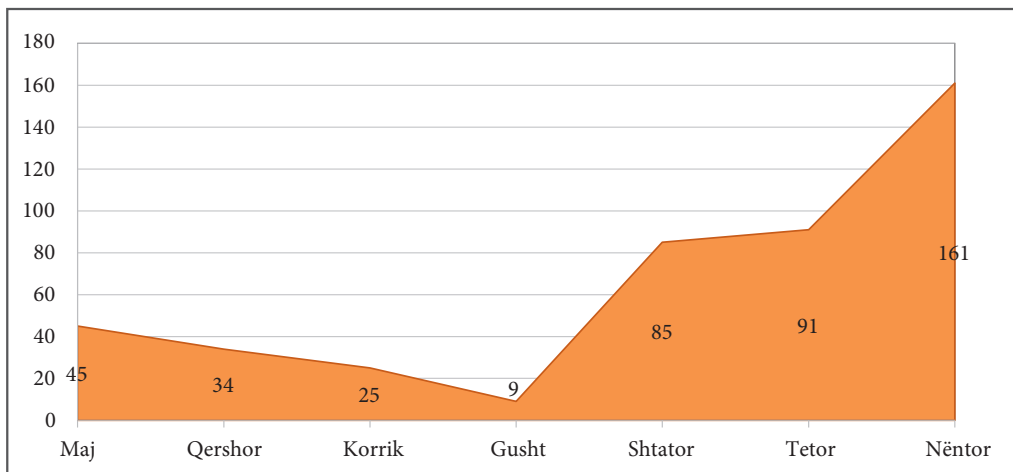
Nga ky numër i përgjithshëm, në Gjykatën themelore Shkup 1, Shkup, u ndoqën 198 shqyrtime, gjegjësisht 152 lëndë, në Gjykatën themelore në Veles 33 shqyrtime dhe po aq numër i lëndëve, në Gjykatën themelore në Kumanovë u ndoqën 14 shqyrtime që kishin të bëjnë me 12 lëndë, në Gjykatën themelore në Tetovë u vëzhguan 71 shqyrtime që ishin si rezultat i 57 lëndëve, në Gjykatën themelore në Manastir, numri i shqyrtime të ndjekura është i përafërt me numrin e përgjithshëm të lëndëve të vëzhguara, në Gjykatën themelore në Shtip ky numër ishte 29 shqyrtime që kishin të bëjnë me 23 lëndë dhe në fund në Gjykatën themelore në Koçanë numri i shqyrtime të ndjekura poashtu në masë të madhe përputhet me numrin e lëndëve, gjegjësisht 16 shqyrtime për 15 lëndë. Pasqyrë tabelare të kësaj statistike është dhënë në tabelën e mëposhtme.

Statistika nga numri i shqyrtimeve të vëzhguara kundrejt numrit të lëndëve

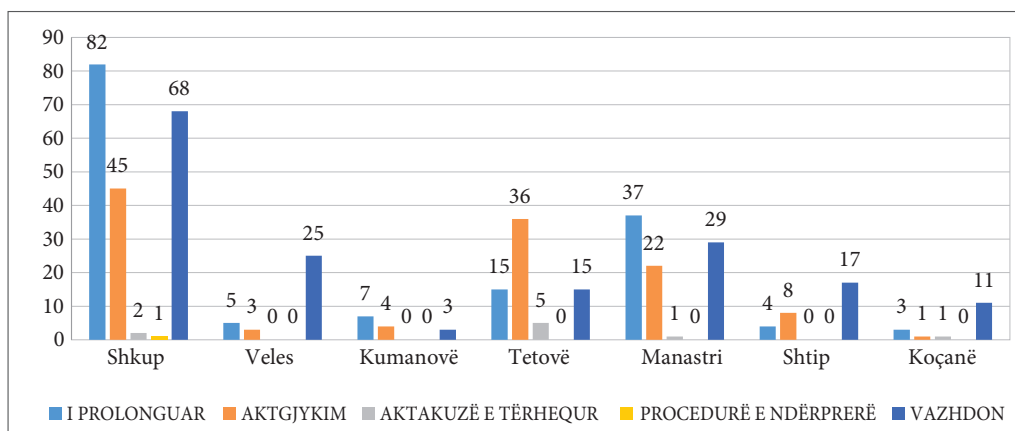
Duke pasur parasysh faktin se në fazën e fillimit të këtij projekti, filloi edhe procesi i grevës së administratës gjyqësore, i cili zgjati pothuajse sa gjysma e periudhës së paraparë për vëzhgim, edhe vetë dinamika e vëzhgimit nuk ishte konstante, gjegjësisht ndryshonte, me ç'rast numri më i madh i vëzhgimeve u realizua pas përfundimit të grevës. Në fakt, sikurse edhe në vetë paraqitjen tabelore të dhënë më poshtë, mund të vërehet se në 3 muajt e fundit të procesit të vëzhgimit ka numër më të madh të shqyrtimeve të vëzhguara, gjegjësisht në shtator - 85, në tetor - 91 dhe në nëntor - 161 shqyrtime, (pasqyrë tabelare të kësaj statistike është dhënë në tabelën e mëposhtme). Mirëpo, ajo që bie në sy është trendi i mbajtjes së shqyrtime gjatë periudhës së grevës së administratës gjyqësore në Gjykatën themelore Shkup 1 në Shkup. Edhe pse në gjykatat e vendit kishte ngecje të punës, në pjesën më të madhe të tyre aspak edhe nuk janë mbajtur shqyrtime, respektivisht kishte bllokadë të plotë, në Gjykatën themelore Shkup 1 kjo nuk ndodhi. Në këtë gjykatë një pjesë e gjykatësve punonin, gjegjësisht i mbanin shqyrtime e caktuara, ndërsa një numër i vogël i tyre u solidarizuan me administratën dhe nuk punonin fare, edhe pse duhet të potencojmë se bëhej fjalë për një numër të vogël të gjykatësve.

Shqyrtimet sipas muajve

Nga të dhënat e mbledhura nga gjykatat e vendit, gjegjësisht nga numri i përgjithshëm i shqyrtimeve që u vëzhguan, $\frac{1}{3}$ e tyre apo 153 seanca janë prolonguar, 119 prej tyre kanë përfunduar me aktgjykim, në 9 raste është tërhequr aktakuza, në vetëm 1 seancë është ndërprerë procedura penale, ndërsa 168 kanë vazhduar me ndërmarrjen e veprimeve të procesit në to, nga duket qartë edhe në grafikoni e mëposhtëm. Realisht, ky numër është për t'u habitur, veçanërisht nëse merret parasysh fakti se në dy zonat më të mëdha të apelit, në Shkup dhe Manastir, numri i shqyrtimeve të prolonguara është dukshëm më i madh se sa në zonat e tjera.

Statistika e veprimeve të procesit sipas gjykatave

Sipas të dhënave, ky prolongim i shqyrtimeve është rezultat i më tepër rrethanave të parapara edhe në vetë ligjin për procedurë penale, mirëpo edhe jashtë tij. Në fakt, problemet e natyrës së dërgimit jo të rregullt, mosparaqitjes në shqyrtimet gjyqësore të palëve të procedurës, mirëpo edhe të dëshmitarëve dhe të ekspertëve, mbeten si temë që patjetër duhet të shqyrtohet, me qëllim të avancimit dhe të përmirësimit të sistemit për sigurimin e prezencës së pjesëmarrësve të domosdoshëm në procedurë. Nga të dhënat e analizuar vijnë deri te statistika se në masë të madhe prolongimi i shqyrtimeve është rezultat i mungesës së të akuzuarit në procedurë – në 97 raste,

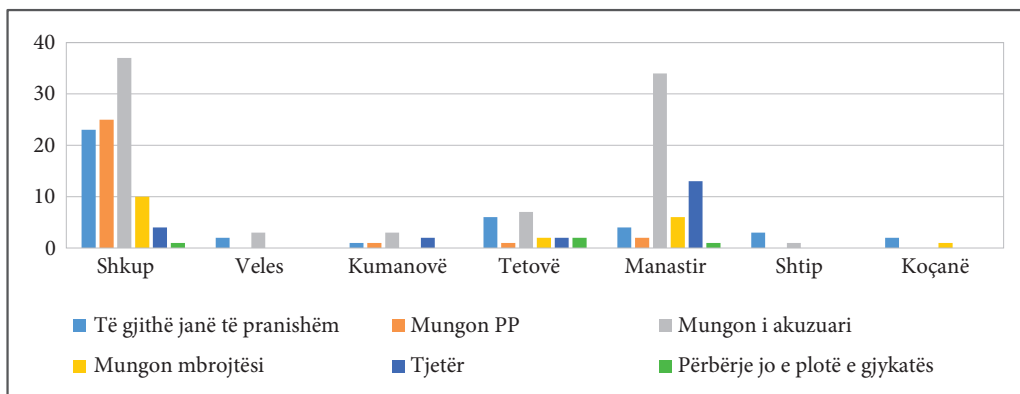
gjegjësisht shqyrtime, pastaj i prokurorit publik – 32 raste, i mbrojtësit - 26 raste, mirëpo edhe i përbërjes jo të plotë të ekipit gjyqësor të caktuar për shqyrtimin e lëndës konkrete - 4 raste, ndërsa nuk është për t'u nënçmuar as numri prej 53 shqyrtimeve që janë prolonguar për arsye “të tjera”.

Si njëra nga arsyet për mosardhjen e të akuzuarit në shqyrtim është theksuar edhe mosshoqërimi i tyre nga institucionet ndëshkuese-përmirësuese. Në disa raste kjo është rezultat i moskoordinimit me sistemin për evidencë të shoqërimit të personave të privuar nga liria, në disa raste pamundësia teknike (e cila gjithsesi është e lidhur me mjetet financiare) që i akuzuari të sillet në gjykatë – kur bëhet fjalë për gjykime në qytete jashtë zonave ku gjenden institucionet ndëshkuese-përmirësuese, ndërsa në raste të tjera edhe përputhja e kohës me lëndë të caktuara gjyqësore të profilit të lartë, për shkak të të cilave i gjithë sistemi i zonës së caktuar gjyqësore (në këtë rast i Gjykatës themelore Shkup 1, Shkup) praktikisht është i bllokuar dhe nuk funksionon.

Dispozitat ligjore për mungesën e përfaqësuesit të aktakuzës, gjegjësisht paditësit privat, qartë tregojnë se prezenca e tij në procedurë është e domosdoshme, mirëpo edhe përkundër këtij fakti, prokurorët publikë kanë munguar në 32 raste, gjegjësisht në 32 shqyrtime, që paraqet një përqindje të lartë prej 20% si arsye për prolongim nga numri i përgjithshëm i lëndëve të prolonguara. Me këtë numër ndërlidhet edhe numri prej 26 shqyrtimeve në të cilat ka munguar mbrojtësi i të akuzuarit. Arsye më e shpeshtë për këtë fakt është ndryshimi i mbrojtësve nga ana e të akuzuarve dhe sinkronizimi i tyre me obligimet e caktuara më parë në lëndë të tjera, mirëpo edhe domosdoshmëria për t'u njoftuar me faktet dhe provat e lëndës, gjë që padyshim kërkon kohë. Dhe në fund, si shkak për prolongim që është shënuar në kategorinë “të tjera”, më shpesh është mungesa e dëshmitarëve ose e ekspertëve në procedurë, mirëpo edhe nevoja për prezantimin e ndonjë prove që nuk është siguruar ose ekspertize e cila akoma nuk është përgatitur. Në këtë rast konkret, nën kategorinë “të tjera”, janë prolonguar gjithsej 53 shqyrtime.

Në paraqitjen e mëposhtme tabelore janë dhënë prolongimet e shqyrtimeve gjyqësore sipas qyteteve dhe arsyet më të shpeshta për këtë. Siç e potencuam, ky është edhe njëri nga problemet më të hidhura të gjyqësisë që është duke zgjatur me vite të tëra. Ajo që mund të nxirret si përfundim nga ky grafik është fakti se numri i prolongimeve është në proporcion të drejtë me madhësinë e qyteteve ku është bërë monitorimi, dhe kështu, në Shkup dhe në Manastir arsyet për prolongim janë më të shumta, gjegjësisht janë shfrytëzuar të gjitha opsionet e ofruara në pyetësor, për dallim nga qytetet më të vogla, si për shembull Velesi dhe Koçani. Ajo që bie menjëherë në sy është mungesa e të akuzuarit si arsye për prolongim të shqyrtimit edhe në Shkup edhe në Manastir, që është e qartë edhe nga tabela e mëposhtme, mirëpo edhe mungesa e prokurorit publik (si përqindje më tepër në Shkup).

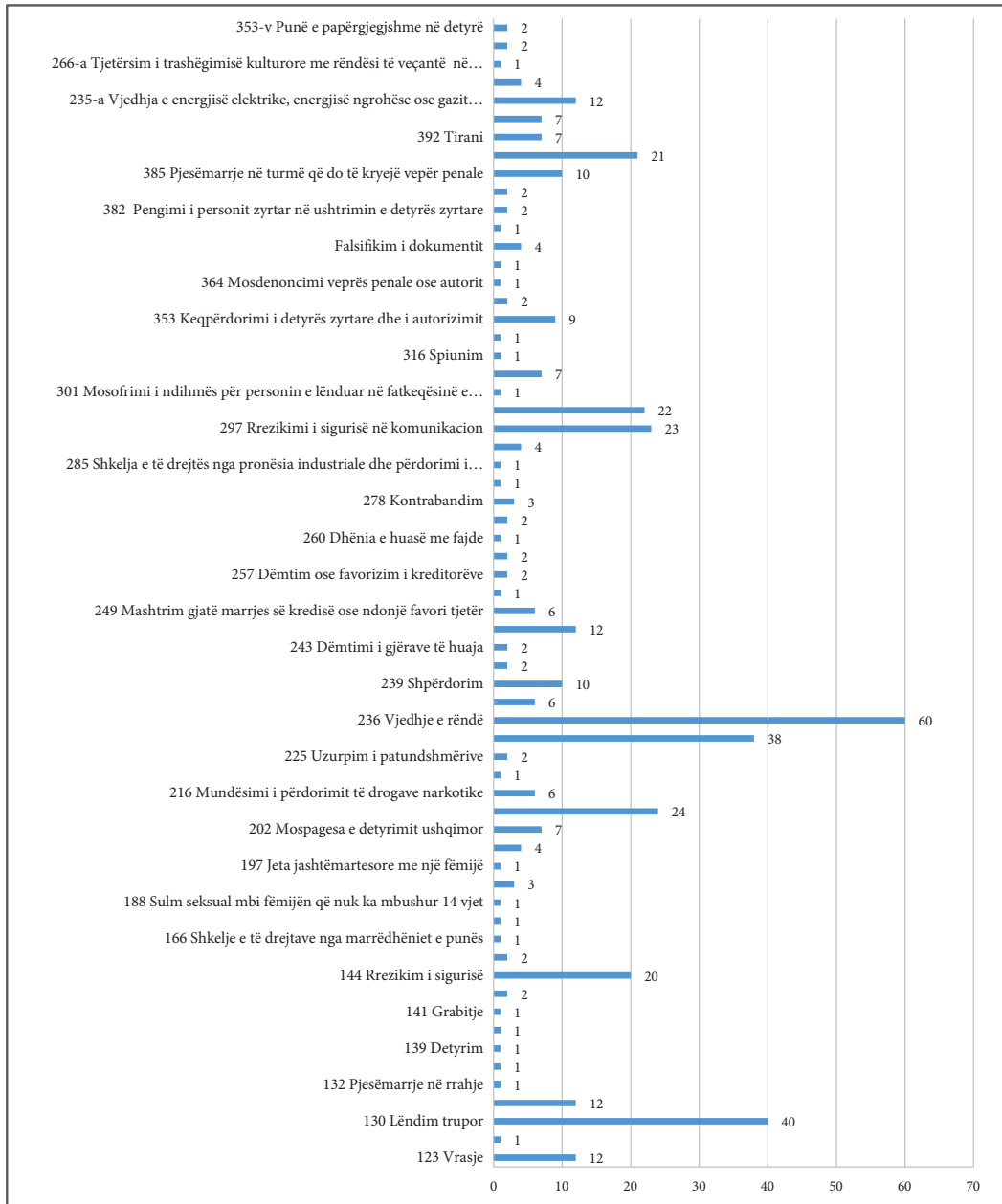
Shkaqet e prolongimit sipas qyteteve

Duke i pasur parasysh të dhënat nga vëzhgimi i realizuar gjatë vitit të kaluar, të dhënat e sivjetme nuk tregojnë ndonjë trend të rritjes, përkundrazi edhe vitin e kaluar edhe këtë vit, statistikisht, 1/3 e shqyrtimeve të monitoruara prolongohen, që do të thotë se prolongimi i shqyrtimeve gjyqësore është një problem serioz që nuk duhet të lihet pas dore, përkundrazi, duhet të gjenden zgjidhje ligjore që do ta avanconin procedurën me mekanizma për parandalim. A do të bëhet kjo nëpërmjet bashkëpunimit më të mirë të organeve gjyqësore me ato që janë kompetente për shoqërimin e personave të privuar nga liria, për shkak se jo rrallë, mungesa e të akuzuarve në procedurë nuk është faj i gjykatës, apo ndoshta me anë të zbatimit më konsekuent të dispozitave që kanë të bëjnë me sanksionet për mosardhjen e palëve në procedurë, në rastin konkret të prokurorisë publike, mirëpo sidoqoftë është më se e qartë se nevojiten zgjidhje më të mira.

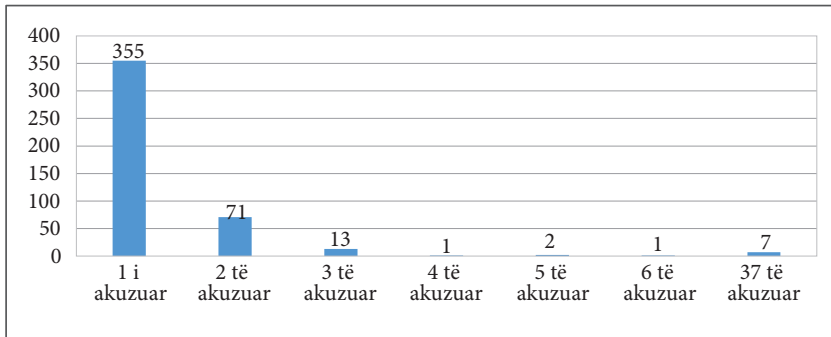
Sipas të dhënave të fituara nga vëzhgimi i realizuar, në 450 nga numri i përgjithshëm i shqyrtimeve të ndjekura, veprat më të shpeshta penale që janë kryer kanë të bëjnë me kapitullin “Vepra penale kundër pronës”, mirëpo edhe nga kapitulli “Vepra penale kundër jetës dhe trupit”, si dhe “Vepra penale kundër sigurisë në komunikacionin publik”. Vepra më të shpeshta penale janë “Vjedhje e rëndë”, dhe “Vjedhje” në 60, gjegjësisht 38 nga shqyrtimet e vëzhguara, e pastaj vepra “Lëndim trupor” në 40 nga shqyrtimet e vëzhguara, “Rrezikim i sigurisë” në 20 shqyrtime, mirëpo edhe “Rrezikim i sigurisë në komunikacion” në 23, gjegjësisht “Vepra të rënda kundër sigurisë së njerëzve dhe pronës në komunikacion”, në 22 shqyrtime të vëzhguara.

Numri i veprave penale

Në gjithsej 450 shqyrtime të vëzhguara gjatë këtij viti, vëzhguesit kanë evidentuar gjithsej 815 të akuzuar të cilët janë paraqitur, si në lëndë në të cilat ka nga një të akuzuar, ashtu edhe në lëndë me më tepër të akuzuar, duke arritur kështu në numrin prej 37 të akuzuarve për një lëndë.

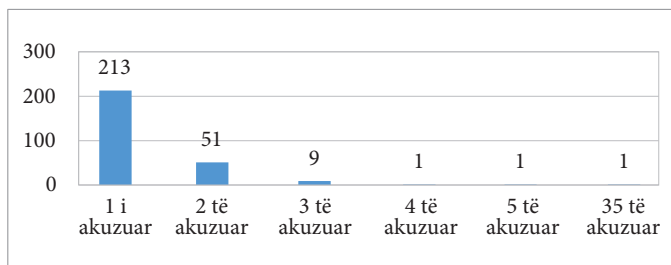
Numri i shqyrtimeve dhe i të akuzuarve në to

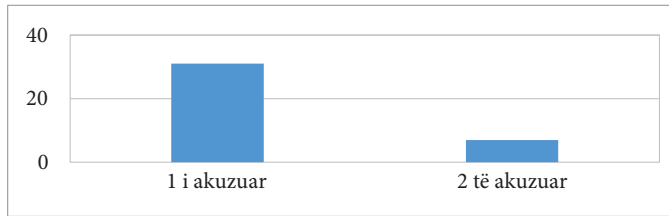
E drejta për mbrojtës në LPP është paraparë në nenin 71, gjegjësisht në nenin 74 të tij. Në fakt, ligji parasheh se çdo person i dyshuar ose i akuzuar për vepër penale, ka të drejtë për mbrojtës gjatë gjithë procedurës penale kundër tij. Me këtë rast, i akuzuari para marrjes së parë në pyetje ose para ndonjë veprimi tjetër që është paraparë me LPP, duhet të këshillohet se ka të drejtë për mbrojtës sipas zgjedhjes së tij, me të cilin mund të këshillohet, mirëpo edhe mbrojtësi të marrë pjesë gjatë marrjes së tij në pyetje. Mirëpo, në rastet kur i akuzuari është memec, i shurdhër ose i paaftë që vetë të mbrohet me sukses ose nëse kundër tij zhvillohet procedurë penale për vepër për të cilën në ligj është paraparë dënim me burg të përjetshëm, ai patjetër duhet të ketë mbrojtës që në marrjen e parë në pyetje. Domosdoshmërinë për të pasur mbrojtës, ligji e parasheh edhe në rastet kur është paraparë, gjegjësisht kur është përcaktuar masa e paraburgimit, edhe atë gjatë kohës sa zgjat paraburgimi. Në qoftë se vjen në situatë që përsëri mbrojtja të jetë e domosdoshme, ndërsa i akuzuari nuk merr mbrojtës, atëherë kryetari i gjykatës do t'i caktojë atij mbrojtës sipas detyrës zyrtare për rrjedhën e metutjeshme të procedurës, deri sa aktgjykimi të bëhet i plotfuqishëm.

Nga të dhënat e mbledhura gjatë procesit të vëzhgimit erdhëm deri te kjo statistikë: kundrejt numrit prej 276 të akuzuarve që kishin angazhuar mbrojtës të tyre, për 38 të akuzuar janë caktuar mbrojtës sipas detyrës zyrtare, ndërsa 108 të akuzuar fare nuk kanë pasur mbrojtës.

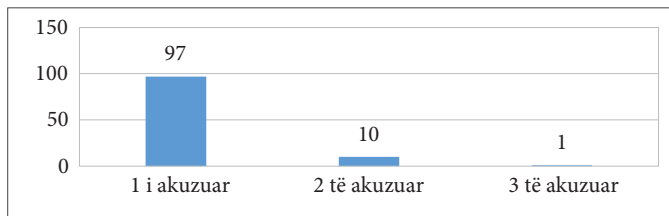
Numri i shqyrtimeve ku i akuzuari ka pasur mbrojtës

Numri i shqyrtimeve ku i akuzuari ka pasur mbrojtës sipas detyrës zyrtare

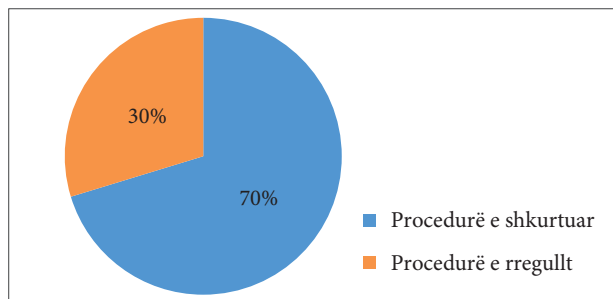

Numri i shqyrtimeve ku i akuzuari nuk ka pasur mbrojtës

Ligji për procedurë penale parasheh 4 lloje të procedurave të shpejtuara edhe atë: 1) procedurë e shkurtuar e cila zbatohet në lëndët për të cilat është paraparë dënim me para ose dënim me burg deri në 5 vjet, 2) procedurë për sjellje të aktgjykimit në bazë të marrëveshjes me prokurorin publik dhe të dyshuarin, ku është paraparë marrëveshje sa i përket sanksionit, 3) procedurë për ndërmjetësim ku merr pjesë një person i tretë i veçantë – ndërmjetësuesi dhe 4) procedurë për lëshimin e urdhërdënimit me të cilën propozohet dhe shqiptohet sanksioni i caktuar në rast se ekzistojnë prova të mjaftueshme për vepra penale që janë në kompetencë të gjykatësit individual. Duke pasur parasysh faktin se vëzhguesve të Koalicionit “Të gjithë për gjykim të drejtë” u është mundësuar qasje dhe prezencë vetëm në procedurat që zhvillohen në gjykatë dhe për të cilat mbahen shqyrtime publike, ata kanë mundësi që përveç në procedurat e rregullta, të marrin pjesë vetëm një njërën nga procedurat e parapara të shpejtuara, edhe atë në procedurën e shkurtuar. Kështu, në bazë të të dhënave të mbledhura vijmë deri te numri prej 129 shqyrtimesh të mbajtura në procedurë të rregullt, numër ky që i përgjigjet 30% të shqyrtimeve të vëzhguara, dhe deri te numri prej 305 shqyrtimesh të mbajtura në procedurë të shkurtuar, që është 70% e shqyrtimeve të mbajtura.

Lloji i procedurës

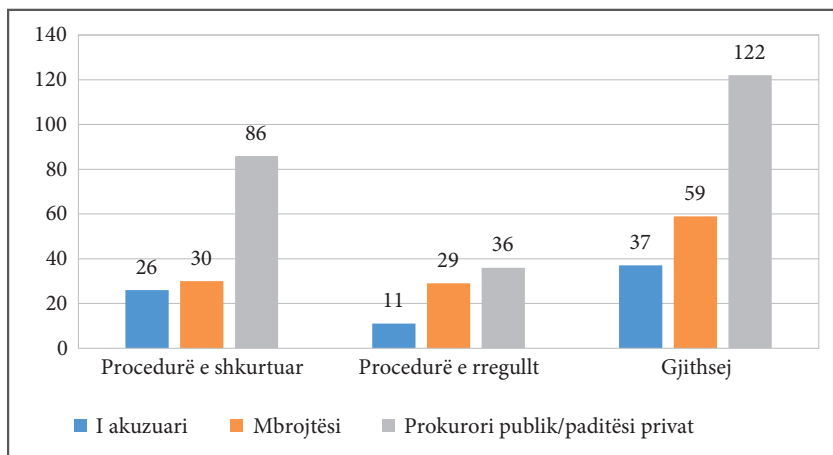

SHQYRTIMI KRYESOR

Në bazë të ligjit për procedurë penale, pas përcaktimit nga ana e gjykatësit, gjegjësisht këshillit, se a janë të pranishëm në shqyrtimin kryesor të gjithë ata që janë të domosdoshëm për mbajtjen e saj, gjegjësisht se a mund të mbahet shqyrtimi edhe po qe se mungojnë disa nga personat e thirrur, gjykata e orienton shqyrtimin kryesor drejt mbajtjes së fjalimeve hyrëse. Ky proces fillon me radhë, me atë që mundësinë për të mbajtur fjalim hyrës e fiton paditësi – përfaqësuesi i aktakuzës, gjegjësisht i padisë private penale, e pastaj edhe mbrojtësi, gjegjësisht i akuzuari. Në këtë pjesë të procedurës, gjegjësisht me fillimin e zbatimit të këtij instituti, palët fitojnë mundësi që të paraqesin fakte vendimtare, të cilat kanë ndërmend t'i dëshmojnë, t'i prezantojnë provat që do t'i nxjerrin dhe t'i përcaktojnë pyetjet të cilat do t'i shqyrtojnë. Mirëpo, LPP-ja parasheh dallim në veprimin e gjykatës, e me këtë edhe në zbatimin e këtij instituti, kur bëhet fjalë për procedurën e rregullt në krahasim me procedurën e shkurtuar. Në fakt, kur bëhet fjalë për procedurën e rregullt, parimi i lartpërmendur i mbajtjes së fjalimit hyrës është rregull, me atë që mbrojtja gjithmonë ka të drejtë të mos mbajë fjalime hyrëse, mirëpo kur bëhet fjalë për procedurën e shkurtuar, e kjo është në mbi 80% të lëndëve gjyqësore duke pasur parasysh se përfshin vepra penale për të cilat është paraparë dënim me burg deri në 5 vjet, fjalimet hyrëse të përfaqësuesve të aktakuzës shndërrohen në prezantim të përmbajtjes së aktakuzës, ndërsa mbrojtja askund në ligj nuk është përfshirë me kontributin e saj në paraqitjen e fakteve vendimtare në dobi të mbrojtjes. Kështu, fjalimet hyrëse, edhe pse nuk janë të detyrueshme me ligj në procedurën e shkurtuar, shpeshherë dinë të përdoren edhe nga ana e mbrojtësve.

Nga të dhënat e përpunuara që dolën nga monitoringu, vijmë deri te numri prej gjithsej 122 fjalimeve hyrëse që janë mbajtur nga ana e prokurorit publik, 59 nga mbrojtësi dhe 37 nga vetë i akuzuari. Paraqitja tabelore e dhënë më poshtë tregon zbatimin e këtij instituti në procedurën e rregullt dhe atë të shkurtuar. Ajo që është specifike dhe që menjëherë mund të vërehet është se në disa raste gjatë procedurës së rregullt, mbrojtësit e kanë shfrytëzuar të drejtën e tyre që të mos mbajnë fjalim hyrës, më saktë në 7 lëndë të vëzhguara. Përkundër asaj se nuk është e paraparë – në procedurën e shkurtuar, në pothuajse 30% të rasteve, mbrojtësit megjithatë kanë mbajtur fjalime hyrëse.

Fjalimi hyrës

Vëzhguesit në kuadër të pyetësorit kishin për detyrë që, në bazë të perceptimit të tyre individual, të vlerësojnë se a mund të përcaktohet nga fjalimi i mbajtur hyrës se për cilat fakte vendimtare do

të flasë më pas dhe do t'i dëshmojë ato pala në procedurë që e mban fjalimin hyrës. Në bazë të kësaj janë mbledhur këto të dhëna:

- në 49% të shqyrtimeve, fjalimi hyrës i prokurorit publik ka qenë i qartë, në 23% i paqartë, ndërsa në 28% të fjalimeve hyrëse ka mundur pjesërisht të përcaktohet se çka paraqet dhe çka do të dëshmojë prokurori.

- në 77% të shqyrtimeve, fjalimi hyrës i mbrojtësit ka qenë i qartë, në 8% i paqartë, ndërsa në 15% të fjalimeve hyrëse ka mundur pjesërisht të përcaktohen faktet të cilat mbrojtja, gjegjësisht mbrojtësi do t'i dëshmojë

- në 35% të shqyrtimeve, fjalimi hyrës i paraqitur nga i akuzuari ka qenë i qartë, në 6% i paqartë, ndërsa në 59% të fjalimeve hyrëse ka mundur pjesërisht të përcaktohen faktet e të akuzuarit.

Nga të dhënat e fituara në këtë mënyrë padyshim mund të konstatohet se mbrojtësit e të akuzuarve janë më të qartë dhe më koncizë në fjalimet e tyre kundrejt prokurorëve publikë, kur bëhet fjalë për fjalimet hyrëse, mirëpo edhe se në përqindje të madhe faktet dhe provat pjesërisht të qarta të cilave iu referohen të akuzuarit tregojnë se është e domosdoshme të angazhohen njerëz profesionalë, në këtë rast mbrojtës, të cilët do t'i përfaqësonin interesat e tyre dhe të cilët, që në fillim të procedurës, gjykatës do t'i paraqesin një pasqyrë të qartë për qëllimet e tyre në aspekt të propozimit të provave dhe teorisë së rastit që do ta përfaqësojnë. Mirëpo, duhet theksuar se edhe një pjesë e këtyre fjalimeve hyrëse të të akuzuarve, sipas pyetësorëve të vëzhguesve, janë dhënë në prezencë të mbrojtësve të tyre.

Poashtu, patjetër duhet të potencohet jokonsekuenca e detektuar gjatë veprimit të prokurorëve publikë në aspekt të shndërrimit të asaj që do të duhej të ishte fjalim hyrës në lexim të thatë të aktakuzës, pa e paraqitur teorinë e rastit, gjegjësisht tezën që e përfaqëson, e aq më pak pa përcaktuar pyetje juridike të cilat do të shqyrtoheshin, me qëllim që të dëshmohet arsyeshmëria e aktakuzës. Nga të dhënat e përpunuara vijmë deri te statistika se në mbi 70% të rasteve ku është mbajtur fjalim hyrës nga ana e prokurorit publik, ai është shndërruar në lexim të aktakuzës, e jo në sqarim më të detajuar se çka do të ishte rezultati i saj. Me fjalimet e këtilla hyrëse, as gjykata nuk e ka të qartë se çka dëshmon prokurori, as mbrojtja nuk e ka të qartë tezën e prokurorit për arsyeshmërinë e akuzës dhe si planifikon ta dëshmojë atë.

■ PRANIMI I FAJIT

Nga seancat e ndjekura, vëzhguesit kanë qenë të pranishëm në 95 seanca në të cilat i akuzuar e ka pranuar fajin. Me këtë rast, këtu do t'i analizojmë të dhënat e fituara nga vëzhguesit sa i përket ligjshmërisë së pranimit të fajit, rolit të gjykatës dhe të palëve gjatë pranimit të fajit, si dhe disa rrethana të caktuara të pranimit të fajit në lidhje me disa institute specifike të procedurës penale që ndikojnë drejtpërdrejt mbi arsyeshmërinë dhe mbi ligjshmërinë e pranimit të fajit. Në këtë drejtim, do të analizohen të dhënat për zbatimin e paraburgimit gjatë shqyrtimeve ku është bërë pranimi i fajit, si dhe sasia e provave të të nxjerra nga ana e gjykatës gjatë marrjes së vendimit për caktimin e llojit dhe lartësisë së sanksionit penal në kushte kur është bërë pranimi i fajit gjatë seancës së parë të shqyrtimit kryesor.

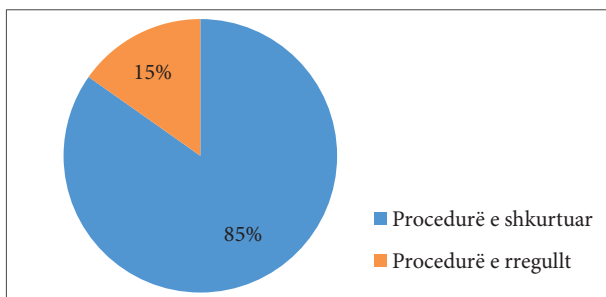
Kështu në grafikun e reguar mëposhtë shihet trendi i pranimit të fajit, gjegjësisht nga gjithsej 450 seanca të vëzhguara, nga të cilat 153 kanë qenë të prolonguara, vëzhguesit kanë qenë të pranishëm në 95 seanca në të cilat është bërë pranimi i fajit nga ana e të akuzuarit. Po të krahasohet me numrin e përgjithshëm të seancave të mbajtura (168) mund të përfundohet se të dhënat për pranimin e fajit nga i akuzuari paraqesin një informatë mjaft relevante për nxjerrjen e përfundimeve. Aq më tepër, kur merret parasysh se nga gjithsej 119 aktgjykime të analizuara, madje 95 janë sjellë nëpërmjet pranimit të fajit.

Pranimi i fajit dhe lloji procedurës penale			
	Procedurë e shkurtuar	Procedurë e rregullt	
Pranimi i fajit	78	14	92

Të dhënat e fituara në këtë mënyrë e gjenerojnë përfundimin se pranimi i fajit është i pranishëm dhe është institut që përdoret në sistemin nacional të të drejtës ndëshkuese. Bile, mund të përfundohet se ky institut, nga ana e subjekteve në procedurën penale, shihet si mjet efikas për përfundim të shpejtë, efikas dhe efektiv të procedurave penale. Si argument plotësues në aspekt të rritjes së përdorimit të këtij instituti mund të na shërbejë edhe informata nga lëndët e vëzhguara gjatë vitit të kaluar, ku janë vërejtur 70 lëndët të pranimit të fajit nga ana e të akuzuarit nga gjithsej 550 seanca të vëzhguara, për dallim nga sivjet kur kemi rritje prej më shumë se një e treta, gjegjësisht janë vërejtur 95 lëndë në të cilat i akuzuari e ka pranuar fajin në shqyrtimin kryesor nga gjithsej 450 seanca të vëzhguara.

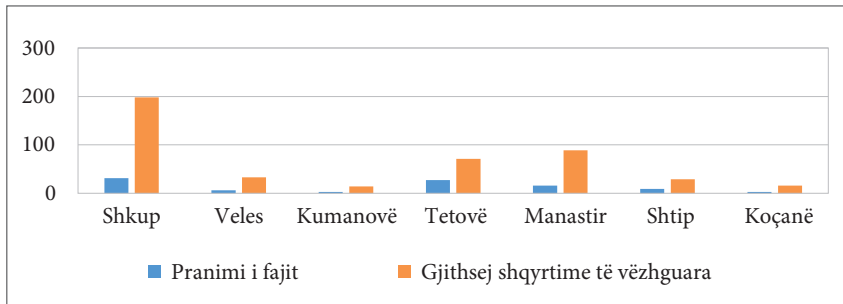
Megjithatë, në qoftë se analizohen raportet vjetore të gjykatave themelore¹ do të vërehet se zbatimi i pranimit të fajit nuk është aq i madh sikurse te lëndët e vëzhguara, mirëpo qëndron përfundimi se ky institut përdoret gjithnjë e më shumë.

Pranimi i fajit në procedurë të shkurtuar

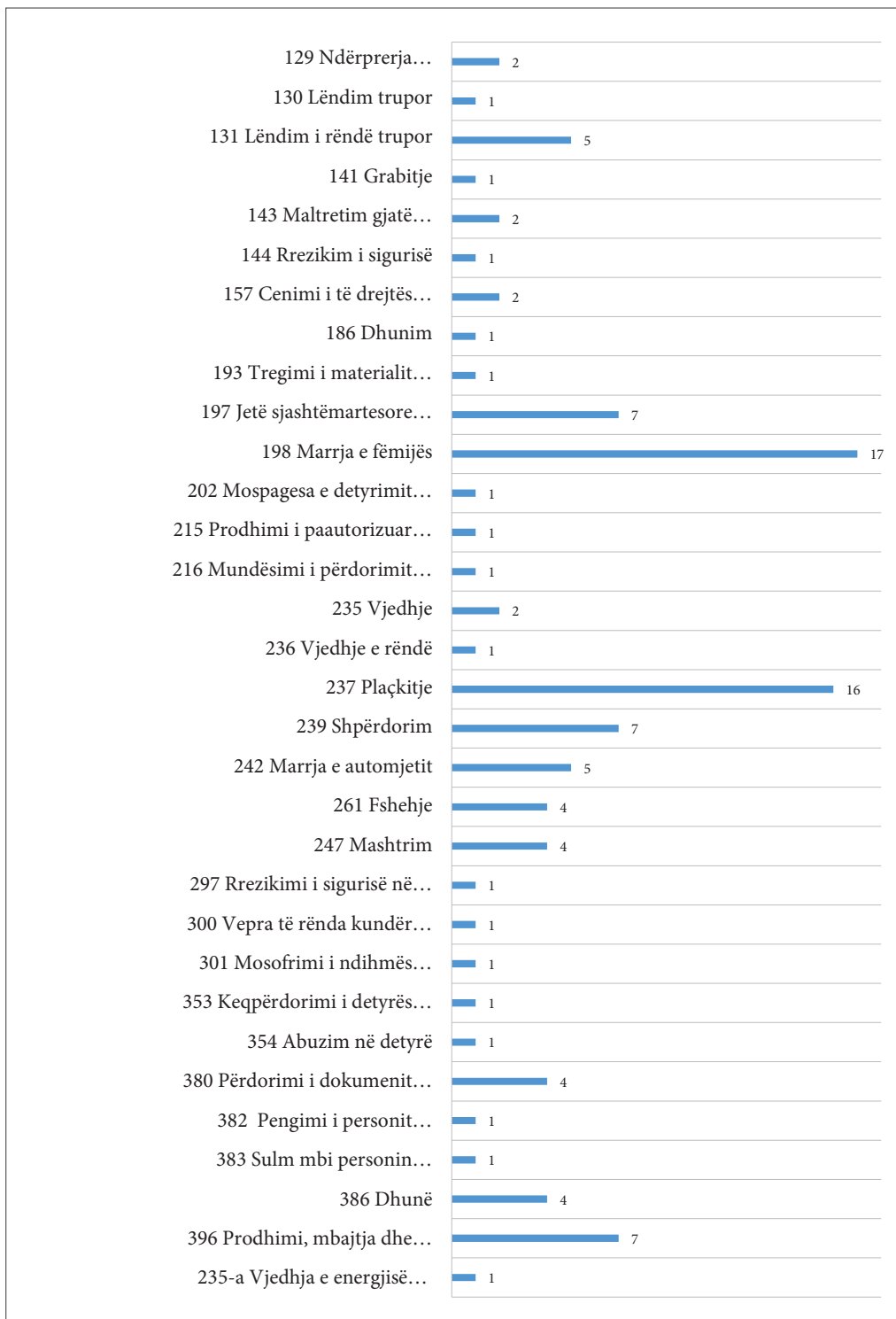
Sa i përket zbatimit të këtij instituti, argument plus është edhe fakti se nga të dhënat e analizuara nga ana e vëzhguesve, ky institut në masën më të madhe, rreth 85% zbatohet në procedurën e shkurtuar, gjegjësisht për veprat penale për të cilat është e paraparë dënim me burg deri në 5 vjet. Kjo informatë e dëshmon tezën se gjykatat ndjehen të sigurta gjatë zbatimit të këtij instituti për veprat më të lehta penale, ndërsa në korrelacion me të dhënat nga raportet vjetore të gjykatave, si dhe me të dhënat e fituara nga vëzhguesit, fitohet përshtypja se ky institut nuk zbatohet aq shpesh për veprat më të rënda penale. Informata e këtyre vetëm e vërteton faktin se bëhet fjalë për institut të ri, prandaj gjykatat, kuptohet, kanë rezerva të caktuara gjatë zbatimit të tij kur bëhet fjalë veprat më të rënda penale.

¹ Për shembull, shih Raportin vjetor për punën e Gjykatës themelore Shkup 1 për vitin 2015, që gjendet në: http://osskopje1.mk/cms/FCKEditor_Upload/gizv15.pdf

Sa i përket shpërndarjes gjeografike të institutit të pranimit të fajit në krahasim me numrin e përgjithshëm të seancave të vëzhguara, vërehet fakti se në përgjithësi pranimi i fajit është evidentuar në rreth një të pestën e seancave të vëzhguara, gjegjësisht rreth 20 për qind. Dallim nga ky trend ka në Gjykatën themelore Shkup 1 dhe në Gjykatën themelore në Tetovë. Kështu, në Gjykatën themelore Shkup 1 kemi numër më të vogël të seancave të vëzhguara në të cilat i akuzuari e ka pranuar fajin, gjegjësisht rreth 16 për qind nga numri i përgjithshëm i seancave të vëzhguara, ndërsa më shpesh pranimi i fajit është bërë në seancat e mbajtura në Gjykatën themelore të Tetovës, edhe atë në më shumë se një të tretën ose rreth 38 për qind të seancave të vëzhguara.

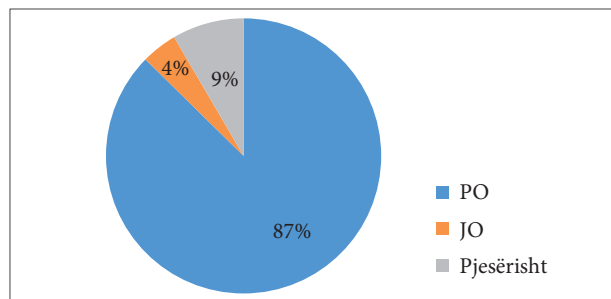
Pranimi i fajit sipas VP

Sa i përket llojit të kriminalitetit për të cilin të akuzuarit kanë qenë të gatshëm ta pranojnë fajin, mund të vërejmë se bëhet fjalë, në përgjithësi, për një diapazon të gjerë të veprave penale. Në krahasim me vjetarët statistikorë për lëvizjen e krimit², kjo na mundëson ta nxjerrim përfundimin se të akuzuarit kanë qenë të gatshëm ta pranojnë fajin parimisht për të gjitha veprat penale, gjegjësisht trendi i pranimit të fajit e ndjek trendin e veprave penale për të cilat zhvillohen procedura para gjykatave themelore. Gjegjësisht, numër më të madh të pranimit të fajit ka për veprat penale kundër jetës dhe trupit, pronës dhe kundër sigurisë në komunikacionin publik. Pastaj për veprat penale kundër pozitës zyrtare dhe kundër moralit seksual dhe lirisë seksuale. Nga të dhënat e këtilla del përfundimi se pranimi i fajit të të akuzuarit gjatë shqyrtimit kryesor nuk varet nga lloji i veprës penale. Përfundimi i këtillë, në përgjithësi është pozitiv për shkak se nuk detekton përzgjedhje të pranimit të fajit sipas llojit të veprës penale. Në këtë drejtim, si përfundim plotësues imponohet teza se gatishmëria e të akuzuarve që ta pranojnë fajin varet nga fakti se në çfarë mase lënda dhe ngjarja juridike penale është hetuar nga organet e ndjekjes, gjegjësisht sa mirë është përgatitur aktakuza.

Grafikët e mëposhtëm kanë të bëjnë me analizën e rregullave procedurale për pranueshmërinë dhe ligjshmërinë e pranimit të fajit. Kështu, në përputhje me obligimin ligjor nga neni 74 i LPP-së për prezencën e detyrueshme të mbrojtësit gjatë pranimit të fajit nga i akuzuari, nga të dhënat e analizuara të fituara nga vëzhguesit mund të përfundojmë se në të gjitha rastet ka qenë i pranishëm mbrojtësi i të akuzuarit.

A u parashtruan pyetje që të verifikohet pranimi fajit në aspekt të të gjitha karakteristikave të VP?

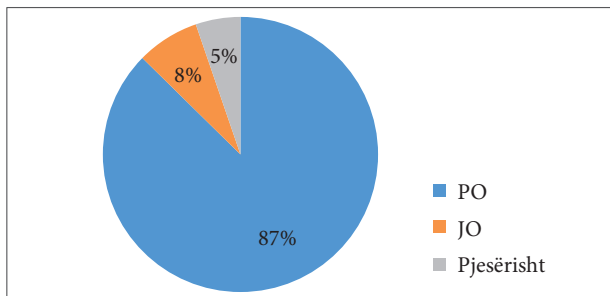

Sa i përket të dhënave për verifikimin e të gjitha karakteristikave të veprës penale, mund të përfundojmë se gjatë vlerësimit të pranimit të fajit, gjykatësit në masë të madhe ia kanë sqaruar të akuzuarit se për çka është i akuzuar, gjegjësisht për çka e pranon fajin. Megjithatë, akoma është e pranishme praktika, edhe pse me përmirësim minimal në krahasim me vitin e kaluar (87% në krahasim me 82%), se gjykatësit, të akuzuarve vetëm ua lexojnë aktakuzën, ose vetëm ua sqarojnë procesin e përcaktimit të llojit dhe të lartësisë së sanksionit, në përputhje me dispozitat e Ligjit për përcaktimin e llojit dhe të lartësisë së sanksionit penal. Prandaj, mund të përfundojmë se gjykatësit do të duhet t'i kushtojnë vëmendje më të madhe si të akuzuarit, ashtu edhe mbrojtësit të tij, në aspekt të kërkesës për dhënie të ndihmës adekuate juridike për klientët e tyre, gjatë sqarimit të esencës së veprës penale, provat me të cilat prokurori e mbështet esencën, si dhe mënyrën në të cilën është kryer vepra penale. Gjegjësisht, gjykata duhet të jetë plotësisht e bindur se i akuzuari e ka kryer pikërisht veprën penale që është shënuar në aktakuzë, respektivisht, pikërisht veprën penale të cilën i akuzuari e ka pranuar gjatë shqyrtimit kryesor. Kështu, nuk është e pranueshme praktika e gjykatës që vetëm ta lexojë aktakuzën, ose praktika e shënuar në njërin nga pyetësorët e vëzhguesve,

2 Shih: Vjetari statistikor për vitin 2015, gjendet në: <http://www.stat.gov.mk/OblastOpsto.aspx?id=6>

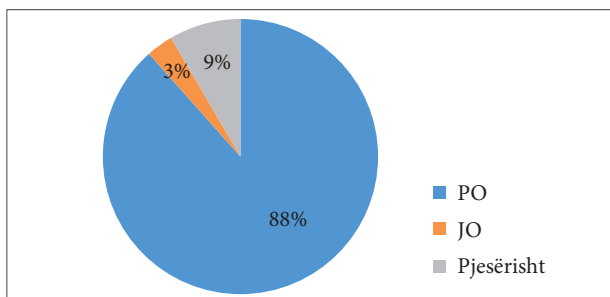
ku i akuzuari ka thënë se e pranon fajin, mirëpo se vepra nuk është kryer në mënyrën në të cilën është shënuar në aktakuzë. Kundërshtimi i këtyllë i të akuzuarit ose korrigjimi i aktakuzës nga ana e tij gjatë pranimit të fajit nuk guxon të pranohet nga gjykata si pranim vullnetar i fajit për veprën konkrete të shënuar në aktakuzë dhe gjykata duhet ta refuzojë atë dhe të vazhdojë me shqyrtimin kryesor sikur pranimi i fajit të mos jetë bërë fare, në kuptim të neneve 381 dhe 334 të LPP.

A u parashtruan pyetje që të verifikohet se a është bërë pranimi fajit në mënyrë vullnetare?

Interesante është informata se vëzhguesit në 13% të seancave të vëzhguara në të cilat është bërë pranimi i fajit nga ana e të akuzuarit kanë vërejtur jokonsekuencë në aspekt të pranimit vullnetar të fajit. Kjo do të thotë se në 11 raste i akuzuari nuk e ka pranuar fajin në mënyrë vullnetare apo ka pasur rezerva të caktuara, mirëpo gjykata këto rezerva nuk i ka marrë parasysh dhe e ka pranuar këtë pranim të mangët të fajit. S'ka nevojë të thuhet se praktika e këtyllë e gjykatave duhet të çrrënjohet, veçanërisht nëse merret parasysh roli i gjykatës në procedurën për pranimin e fajit ose në procedurën për arritje të marrëveshjes për llojin dhe lartësinë e sanksionit penal, ku ajo paraqitet si garantuese dhe mbrojtëse e të drejtave të të akuzuarit. Me praktikën e këtyllë, vetëm stimulohet zbatimi i parregullt i pranimit të fajit dhe tolerohet taktika e paditësit të autorizuar për të gjetur autor të veprës, vetëm me qëllim që të procesohen lëndët nëpër labirintet gjyqësore, pa mbajtur llogari për atë se kush është autori i vërtetë i veprës penale, e as për mbrojtjen e drejtësisë.

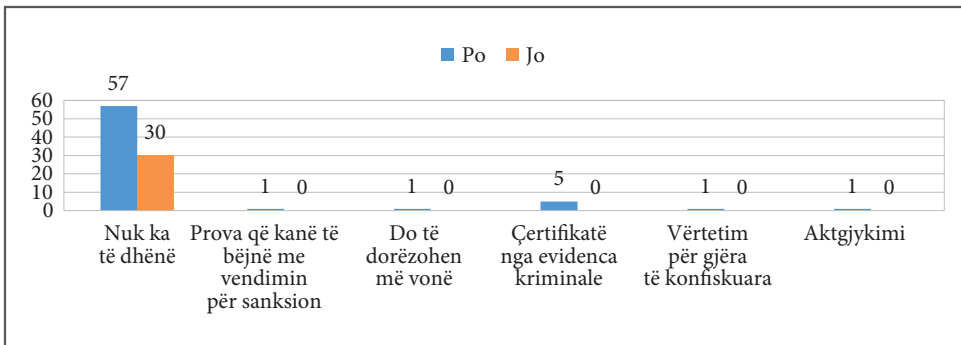
A u parashtruan pyetje që të verifikohet se a është i vetëdijshëm i akuzuari për pasojat e pranimit të fajit?

Në përqindje të njëjtë të rasteve vëzhguesit kanë vërejtur edhe mungesë të vetëdijes të i akuzuari në lidhje me pranimin e fajit. Me këtë rast, bëhet fjalë për rastet e detektuara nga ana e vëzhguesve ku gjykata aspak nuk i ka kushtuar vëmendje kundërshtimit të të akuzuarit gjatë pranimit të fajit, gjë që çon në përfundimin se në këto raste bëhet fjalë për pranim të detyrueshëm të fajit. Interesante është informata e vëzhguesve për një rast kur gjykata madje drejtpërdrejtë e

ka këshilluar të akuzuarin që ta pranojë fajin, me qëllim që të mos të ngritet aktakuzë ndaj një kushëriri më të rritur të afërt të tij, në emër të të cilit ka qenë i regjistruar matësi i rrymës elektrike, në rastin kur prokurori publik e ka akuzuar të akuzuarin për kryerje të veprës penale – vjedhje e rrymës elektrike sipas nenit 235-a nga KPM-ja. Kështu, në vend që në këto raste gjykatësit t'i mbrojnë interesat e drejtësisë dhe të jenë të paanshëm, në fakt ata kanë pasur qëndrim të formuar sa i përket fajit të të akuzuarit pa marrë parasysh mbrojtjen e tij, e as parimin e supozimit të pafajësisë së të akuzuarit. Me këtë rast, edhe përkundër përmirësimit të vogël të qartë në krahasim me vitin e kaluar, megjithatë, brengos fakti se akoma ekzistojnë raste të caktuara kur gjykata në vend që të jetë arbitër pasiv gjatë vlerësimit të aspektit vullnetar dhe të vetëdijes së të akuzuarit gjatë pranimit të fajit, ajo në mënyrë aktive i përfaqëson interesat e njëjës nga palët, edhe atë në kundërshtim me interesat e drejtësisë. Në këtë drejtim, imponohet përfundimi se ka nevojë për trajnim plotësues të gjykatësve me qëllim të mbrojtjes proaktive të drejtësisë në kushte kur është bërë pranimi i fajit gjatë shqyrtimit kryesor, gjegjësisht për rritjen e rolit të tyre aktiv gjatë vlerësimit të pranimit të bërë të fajit. Rol ky që është i ngjashëm me rolin e gjykatës në procedurën e përzier penale. Gjegjësisht, me qëllim që të përcaktohet se a e ka pranuar i akuzuari fajin në mënyrë të lirë dhe me vetëdije të plotë për të gjitha pasojat e tij, gjykata mundet dhe duhet të jetë aktive, e madje edhe inkuizitore gjatë vlerësimit të pranimit të fajit, me atë që madje mund të kërkojë edhe prova plotësuese apo deklarata nga i akuzuari me qëllim të zbardhjes së plotë dhe sqarimit të ngjarjes juridike penale e që të jetë e bindur se i akuzuari me të vërtetë është autor i veprës që e pranon³.

A u nxorën prova pas pranimit të fajit?

Në fund, përveç verifikimit të aspektit vullnetar dhe të vetëdijes gjatë pranimit të fajit, gjykata duhet të vlerësojë se a është mbështetur pranimi i këtillë i fajit në mënyrë adekuate edhe me prova. Me këtë rast, në paragrafin 3 të nenit 381 të LPP-së, parashihet obligimi që gjykata të vlerësojë se a është mbështetur pranimi i fajit me prova, gjegjësisht gjykata gjatë shqyrtimit kryesor vetëm i prezanton provat që janë në dobi të përcaktimit adekuat të llojit dhe të lartësisë së sanksionit penal. Duke i pasur parasysh informatat e vëzhguesve, mund të përfundojmë se kjo pjesë e procedurës për vlerësim të pranimit të fajit nga i akuzuari është “më e lëndueshme” në aspekt të parandalimit të dëshmimeve të rrejshme.

Kështu, nga të dhënat bëhet e qartë se gjykata prezanton relativisht pak prova me të cilat do ta mbështeste pranimin e fajit, ndërsa aktgjykimin në masë më të madhe e bazon mbi dëshminë, gjegjësisht mbi pranimin e fajit nga ana e të akuzuarit. Vëzhguesit vetëm në nëntë seanca të vëzhguara kanë vërejtur prezantim të provave me qëllim të përcaktimit të llojit dhe të lartësisë së sanksionit

3 Shih: Misoski B., Ilikj Dimoski D., Judges' Role in the Evaluation of the Defendant's Plea within the Sentence Bargaining Procedure, Journal of the Faculty of Security, Skopje, University St. Klement of Ohrid, Bitola, 2016.

penal. Me këtë rast, edhe më problematik është fakti se në gjysmën, gjegjësisht në 5 nga këto seanca, gjykata si provë e ka prezantuar vetëm atë që personi i akuzuar ka qenë i dënuar edhe më parë. Me këtë rast, nuk ka nevojë të elaborohet aspekti problematik i dënimit të mëparshëm si provë prima facie. Për arsye të thjeshtë se dënimi i mëparshëm⁴, vetvetiu nuk është arsye e mjaftueshme për ta përcaktuar mënyrën kriminale të jetës së një personi. Gjegjësisht, dënimi paraprak duhet të analizohet nga aspekti i llojit të veprës penale për të cilën ka qenë i dënuar më parë i akuzuari, kohës që ka kaluar prej dënimit të mëparshëm deri në momentin e pranimin të fajit dhe kuptohet, mënyrës së jetës së të akuzuarit gjatë kësaj periudhe. Diçka që thjeshtë nuk ka mundësi të caktohet nëpërmjet një operacioni të thjeshtë matematikor për llogaritjen e dënimit paraprak si nëntë pikë⁵, me qëllim që të fitohet dënim më i rreptë.

Në bazë të këtyre të dhënave, detyrimisht del përfundimi se gjykata patjetër duhet të ketë rol aktiv gjatë seancës së provës, gjegjësisht të ketë autorizim të kërkojë nga palët të prezantojnë prova në sasi dhe cilësi që janë të domosdoshme që gjykata të mund ta pranojë në tërësi pranimin e fajit nga i akuzuari si i rregullt dhe i drejtë, e pastaj edhe ta përcaktojë sanksionin adekuat. Shkaqet për prezantimin e këtillë të provave nuk gjenden vetëm te roli i gjykatës, por janë rezultat edhe i disa paqartësive në vetë LPP. Në fakt, në LPP është e paraparë se palët i propozojnë provat, ndërsa gjykata pasi ta pranojë pranimin e fajit nga ana e të akuzuarit para vetes e ka vetëm listën e provave që do të prezantoheshin gjatë procedurës së provës për ta mbështetur aktakuzën (neni 321, paragrafi 2 i LPP). Kjo do të thotë se gjykata nuk e di dhe nuk mund ta dijë që më parë se ndonjëra nga provat e shënuara a do të shkojë në favor të pranimin të fajit ose jo, dhe në çfarë mase ndonjëra nga këto prova mund të kontribuojë për përcaktimin e llojit dhe lartësisë së sanksionit penal. Aq më tepër, ekziston edhe dilema se a do të kishte interes ndonjëra nga palët për zbardhje të plotë të provave nëpërmjet metodave voluminoze për marrje të drejtpërdrejtë dhe të kryqëzuar në pyetje të dëshmitarëve në kushte kur i akuzuari e ka pranuar fajin.

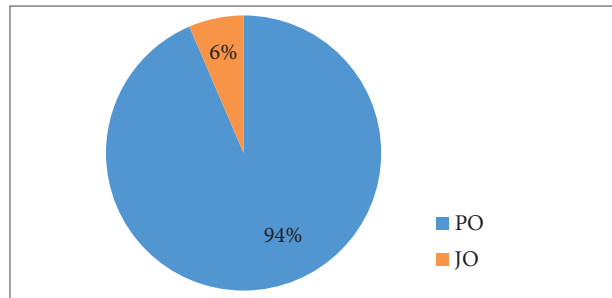
Mu për këtë, është e domosdoshme reformë e LPP-së edhe atë në drejtim të modifikimit të dispozitave me të cilat rregullohet shqyrtimi kryesor, me atë që do të pranohej zgjidhja burimore që ekziston në sistemin e të drejtës ndëshkuese të SHBA-ve, e ajo është mbajtja e seancës së veçantë për përcaktimin e llojit dhe të lartësisë së sanksionit. Mu nëpërmjet kësaj seance do të evitohet dilema me të cilën ballafaqohen gjykatat e vendit, në përputhje me dispozitat aktuale të LPP-së, sipas të cilave nuk ka mjet efikas për prezantimin e provave për ta mbështetur pranimin e fajit dhe përcaktimin e sanksionit më adekuat, dhe për këtë arsye detyrimisht mbështetet vetëm mbi provat më të thjeshta, gjegjësisht mbi evidencën për dënimin e mëparshëm të të akuzuarit, si dhe mbi dispozitat edhe ashtu kontestuese⁶ të Ligjit për përcaktimin e llojit dhe të lartësisë së sanksionit.

Në lidhje me pyetjen, *”A ka mbrojtësi kohë të mjaftueshme që ta këshillojë të akuzuarin?”*, vëzhguesit kanë pasur mundësi të vlerësojnë vetëm në një të tretën e seancave të vëzhguara në të cilat i akuzuari e ka pranuar fajin. Gjegjësisht në 29 prej 31 përgjigjeve, apo në 94% të rasteve, janë përgjigjur se i akuzuari ka pasur kohë të mjaftueshme të këshillohet me mbrojtësin e tij, ndërsa në 6% kanë konstatuar se i akuzuari nuk është këshilluar ose nuk ka pasur kohë të mjaftueshme që të këshillohet me mbrojtësin e tij.

4 Shih: Gruevska Drakullevski A., Recidivizmi dhe burgu, Grafoden, Shkup, 2016.

5 Sipas dispozitave të Ligjit për përcaktimin e llojit dhe të lartësisë së dënimeve, Gazeta zyrtare nr. 199/2014.

6 Shih: Buzharovska G., Tupançeski N., Sentencing Guidelines, “Paradoksi i legjislacionit të Maqedonisë”, Pravnik, nr. 238, Nëntor, 2015 Shkup.

Megjithatë, të dhënat e këtilla nuk mund të problematizohen edhe aq shumë, për një arsye të thjeshtë, se nëse i akuzuari ka pasur mbrojtje edhe gjatë fazave të mëparshme të procedurës penale, mund të pritët se pranimi i fajit është dakorduar dhe është elaboruar që më parë me mbrojtësin e tij.

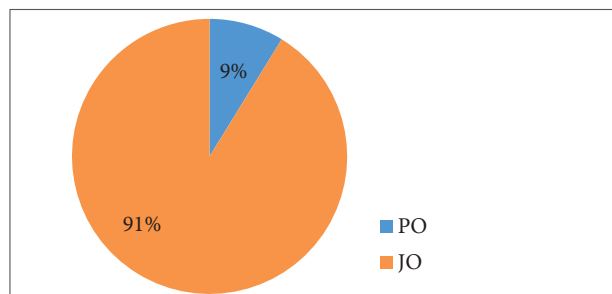
Problematiche do të ishte praktika nëse bëhet fjalë për raste kur i akuzuari nuk ka pasur mbrojtës, ndërsa ka vendosur ta pranojë fajin, dhe më pas ka angazhuar mbrojtës ose gjykata i ka caktuar mbrojtës sipas detyrës zyrtare. Në këto raste konsiderojmë se gjykata patjetër duhet t’u japë kohë të mjaftueshme të akuzuarit dhe mbrojtësit, me qëllim që mbrojtësi të mund t’ia sqarojë klientit të tij pasojat nga pranimi i fajit.

Aq më tepër, në qoftë se këto vërejtje në 6% të seancave bëjnë pjesë në këtë grup të rrezikut, atëherë praktika e këtillë e gjykatës do të duhej të çrrënjoset dhe nuk do të duhej të tolerohej nga asnjëra palë, pa marrë parasysh se sa do të ishte i favorshëm pranimi i fajit nga i akuzuari, si për të akuzuarin dhe mbrojtësin e tij, ashtu edhe për prokurorin publik. Për arsye të thjeshtë se kjo praktikë është kundërligjore dhe në kundërshtim me interesat e drejtësisë.

■ PARABURGIMI DHE MASAT PËR SIGURIMIN E PREZENCËS

Në Ligjin për procedurë penale, sipas nenit 144, janë paraparë këto masa për sigurimin e prezencës: ftesa, masat parandaluese, të garancisë, arrestimi, heqja e lirisë, mbajtja, paraburgimi afatshkurtër, paraburgimi shtëpiak dhe paraburgimi. Me këtë rast, nga kjo paletë e masave, vëzhguesit kanë qenë të pranishëm vetëm në 34 seanca në të cilat personat e akuzuar kanë qenë në paraburgim si në tabelën e mëposhtme, ndërsa masat më të lehta për sigurimin e prezencës së personit të akuzuar janë zbatuar vetëm në 14 raste.

A është caktuara paraburgim?

Nga të dhënat e fituara, mund të vërehet tendenca se nuk ka përdorim tepër të madh të paraburgimit nga ana e gjykatës në lëndët e analizuara që janë dokumentuar nga ana e vëzhguesve, gjegjësisht ky numër sillet në rreth 8 për qind të lëndëve të vëzhguara. Megjithatë, duke e pasur parasysh llojin e veprave penale të cilat janë vëzhguar gjatë seancave, mund të përfundojmë se paraburgimi nuk zbatohet në përqindje shumë të ulët ose të papërfillshme në krahasim me seancat e tjera. Me këtë rast, brengos fakti që është vërejtur nga ana e vëzhguesve se akoma vazhdon të ekzistojë praktika në gjykatë për të mos dhënë arsytetime adekuate për shkaqet për përcaktimin e masës së paraburgimit, e as vlerësimi real i faktorëve dhe theksimi i tyre në vendimet për vazhdimin e masës së paraburgimit nga ana e gjykatës⁷.

Përveç zbatimit të masës së paraburgimit, vëzhguesit kanë vërejtur se masat më të lehta për sigurimin e prezencës së të akuzuarit nga ana e gjykatës janë zbatuar vetëm në 26 raste (shih tabelën).

A ka sigurur masa të tjera për të suguaruar prezencën?							
	Ndalesë të lëshojë vendbanimin	Urdhër paraqitjeje në gjykatë	Marrja e pasaportës dhe paraqitja në gjykatë	Sjellja me forcë të akuzuarit	Sjellja me forcë e palës së dëmtuar	Sjellja me forcë e dëshmitarit	Gjithsejt
PO	1	6	1	6	1	1	26
JO							325
Gjithsejt	1	6	1	6	1	1	351

Vëzhguesit kanë vërejtur se këto masa në 14 raste janë përcaktuar për personin e akuzuar, në dy raste janë përcaktuar për pjesëmarrësit e tjerë në procedurën penale, gjegjësisht nga një herë është zbatuar sjellja e detyrueshme e të dëmtuarit dhe e dëshmitarit, ndërsa në 10 rastet e tjera bëhet fjalë për zbatimin e masës më të lehtë - ftesës.

Duke i pasur parasysh këto informata, si koment i patjetërsueshëm imponohet fakti se gjykata aspak nuk i merr parasysh masat të cilat mund të jenë alternativë e mirëfilltë për masën më të rëndë – paraburgimin, efikasiteti i të cilave është i pranuar në sistemet e tjera më të zhvilluara të të drejtës ndëshkuese.⁸

Në këtë drejtim, mbetet konstatimi se masat më të lehta paraqesin vetëm zburim normativ në LPP-në tonë, dhe se zbatohen në raste jashtëzakonisht të rralla ose fare nuk zbatohen në praktikë. Për fat të keq, këtë fat e ndajnë masat e garancisë, paraburgimit shtëpiak dhe pjesa më e madhe e masave parandalueset. Në këtë drejtim, duhet të përmenden edhe argumentet për shkak të të cilave këto masa janë lënë pas dore, e kjo, në plan të parë, është kështu për shkak se nuk ka mekanizëm adekuat për zbatimin dhe kontrollin e tyre, e as që gjykata disponon me mjete adekuate të cilat do t'i ofronin të dhëna të mjaftueshme për të qenë e bindur se me të vërtetë gjatë zbatimit të tyre, gjykata do të ketë garanci të mjaftueshme se personi i akuzuar do të paraqitet në seancat e shqyrtimit kryesor dhe se nëpërmjet zbatimit të tyre me të vërtetë janë eliminuar ose janë zvogëluar rreziqet për shkak të të cilave këto masa edhe i janë përcaktuar personit të akuzuar.

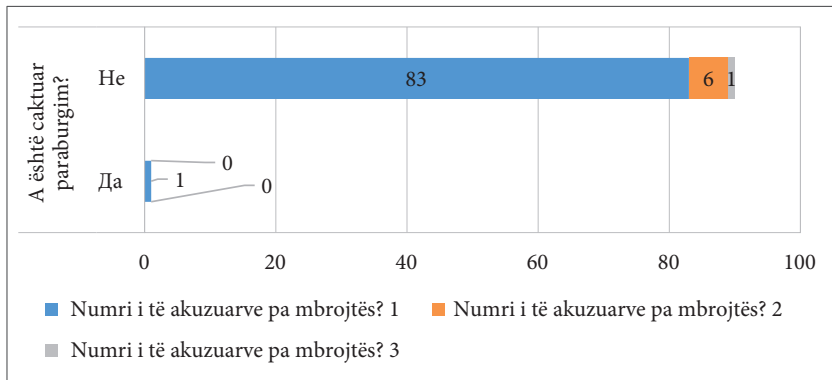
7 Vërejtjet e këtuja një kohë të gjatë u janë dërguar gjykatësve të vendit, dhe ato u njohën edhe nga ana e Gjykatës së Strazburgut, si për shembull në lëndën “Vasillkovski dhe të tjerët kundër Ish-Republikës Jugosllave të Maqedonisë”, No. 28169/08, 28 tetor 2010. Për këtë, shih më gjerësisht edhe te: Buzharovska G., Andreevska S., Tumanovski A., Zbatimi i masës së paraburgimit sipas Ligjit për procedurë penale të vitit 2010 – analizë juridike, OSBE, Shkup, 2015.

8 Shih: Misoski B., Bail, precaution measures and/or house detention: analysis and recommendations for their more frequent use, Proceedings of the Post Doc Colloquium in Public Law, Tirana and Skopje, SEELS Network, 2014.

Mu për këtë, në këtë drejtim jepet rekomandimi që të zhvillohen mekanizma për mbështetje institucionale për gjykatën që t'i zbatojë masat më të lehta për sigurimin e prezencës së personit të akuzuar gjatë procedurës penale. Në këtë drejtim, këto mekanizma kryesisht i shohim duke i zhvilluar kapacitetet e Shërbimeve të provës, të krijuara në përputhje me Ligjin për shërbimin e provës, duke bërë ndryshime ligjore në Ligjin për shërbimin e provës për inkorporimin e këtyre masave në kompetencën e këtyre shërbimeve, si dhe zbatimin e LPP-së në atë aspekt që shërbimeve të provës t'u jepet obligimi që këto të dhëna t'ia japin gjykatës sipas detyrës zyrtare dhe të gjenerojnë vlerësime për rrezikun e personit të akuzuar, dhe në bazë të këtyre vlerësimeve gjykata do ta bazonte për zbatimin e masës më adekuate për sigurimin e prezencës së të akuzuarit. Në fund, nëpërmjet këtyre rekomandimeve, gjykata do të mund të japë arsyetim të bazuar në fakte për vendimet e saj me të cilat i zbaton masat për sigurimin e prezencës.

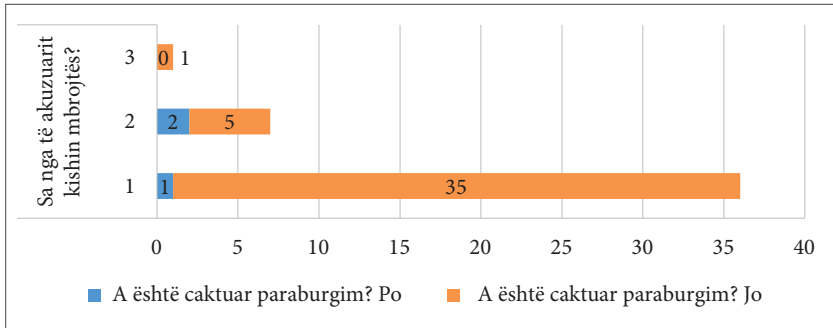
Në aspekt të vlerësimit të ligjshmërisë së procedurës për zbatimin e këtyre masave, mund të përfundojmë se përveç në një rast, në të gjitha rastet e tjera janë respektuar kërkesat e LPP-së për prezencë të mbrojtësit gjatë përcaktimit të paraburgimit të personit të akuzuar.

Paraburgim-pa mbrojtës

Mirëpo, është për t'u përshëndetur praktika e analizuar nga ana e vëzhguesve (grafiku i mëposhtëm) kur gjykata në tërësi i ka plotësuar dispozitat e procesit për prezencë të detyrueshme të mbrojtësit në kushte kur personi i akuzuar që është paraburgosur e ka pranuar fajin për veprën e kryer penale.

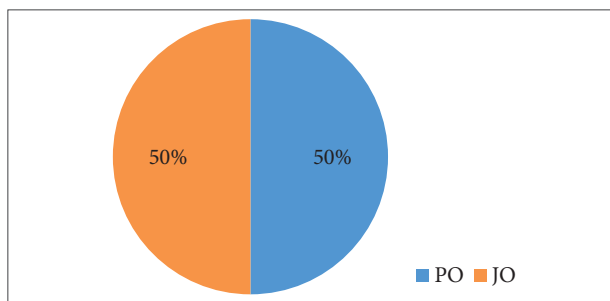
Pranimi i fajit me mbrojtës-paraburgim

Problematiche është praktika e vërejtur (shih në grafiku e mëposhtëm) kur gjykata nuk ka vepruar në kuptim të nenit 173 të LPP-së, sipas të cilit, pas pranimit të fajit hiqet paraburgimi nëse ka qenë i përcaktuar për shkak të ekzistimit të rrezikut të bazuar se i akuzuari do t'i fshehtë, do t'i falsifikojë ose do t'i shkatërrojë gjurmët e veprës penale ose nëse disa rrethana të veçanta tregojnë se do ta pengojë procedurën penale duke ndikuar mbi dëshmitarët, ekspertët, bashkautorët ose fshehësit. Në fakt, edhe përkundër numrit të vogël të shkeljeve të konstatuara, gjegjësisht nga katër rastet e vërejtura, gjykata në dy raste ka vepruar në kundërshtim me LPP-në, gjegjësisht nuk e ka anuluar paraburgimin pas pranimit të fajit nga ana e personit të akuzuar, megjithatë, ekzistimi i rasteve të këtilla nuk duhet të mbetet i paanalizuar. Kjo për arsye të thjeshtë se në qoftë se udhëhiqemi nga parimi se *iura novit curia*, atëherë mund të përfundojmë se në këto raste paraburgimi, sipas të gjitha rasteve, është përcaktuar mbi më tepër baza, kështu që gjykata në mënyrë racionale ka menduar se kanë ekzistuar bazat e tjera për vazhdimin e masës së paraburgimit edhe përkundër pranimit të fajit nga ana e personit të paraburgosur.

Megjithatë, në qoftë se pranohet ky argument, mbetemi në problemin ekzistues, që u theksua edhe në këtë raport, për bazimin në fakte të vendimeve për përcaktimin e paraburgimit, përcaktimin e tyre, shpeshherë, në mënyrë jokritike dhe të pabazë mbi më tepër baza të nenit 165 të LPP-së, si dhe problemi i theksuar sa i përket arsyetimeve të vendimeve për përcaktimin e masës së paraburgimit të bazuara mbi fakte dhe prova (jo)adekuate, të cilat shënohen në mënyrë (jo)adekuate në ato vendime.

A është anuluar paraburgimi pas pranimit të fajit?

Të gjitha arsyetimet e tjera të këtyre pohimeve të vëzhguesve do të çonin në përfundimin se bëhet fjalë për mohim të parimit të lartpërmendur të të drejtës romake, e me vetë këtë edhe për zbatim jo të drejtë të dispozitave të LPP-së. Aq më tepër, nëse në këto raste është vepruar në këtë mënyrë nga ana e gjykatës, atëherë mbrojtësit, e bile edhe prokurori publik si rojtar i ligjshmërisë,

nuk do të duhej ta tolerojnë veprimin e kështillë, edhe atë duke e kundërshtuar këtë me ankesë, për arsye të thjeshtë se në këto raste rrezikohet e drejta themelore e njeriut – e drejta e lirisë.

■ PROCEDURA E PROVAVE

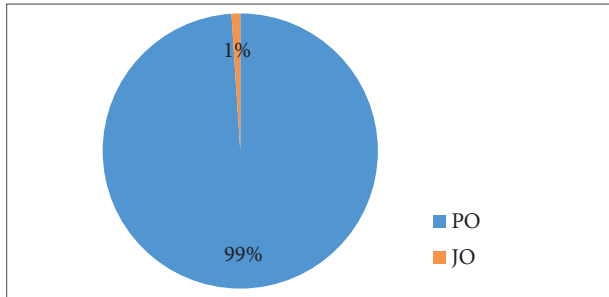
Procedura e provave si segment i shqyrtimit kryesor është paraparë në nenet prej 382 deri në 394 të LPP-së dhe si e tillë në mënyrë të vazhdueshme gjendet edhe në ligj, mirëpo edhe në pyetësorin e sistematizuar të Koalicionit, pas këshillave dhe mundësisë së të akuzuarit që ta pranojë fajin gjatë shqyrtimit. Kjo pjesë e procedurës ka renditje të paraparë në mënyrë të qartë në aspekt të nxjerrjes së provave. Konkretisht, së pari nxirren provat e akuzës dhe ato që janë në korrelacion me kërkesën pronësore-juridike, e pastaj provat e mbrojtjes dhe provat eventuale të akuzës, të cilat do t'i përgënjeshtrojnë provat e mbrojtjes, në formë të replikës, mirëpo edhe provat e mbrojtjes si përgjigje ndaj këtij përgënjeshtrimi, të titulluara si duplika.

Ligji për procedurë penale përcakton 3 mënyra të marrjes në pyetje – të drejtpërdrejtë, të kryqëzuar dhe plotësuese. Marrjen e drejtpërdrejtë në pyetje e bën pala e cila e ka propozuar dëshmitarin, përkatësisht ekspertin ose këshilltarin teknik, marrjen në pyetje në mënyrë të kryqëzuar e bën pala e kundërt, ndërsa marrjen në pyetje në mënyrë plotësuese e bën përsëri pala e cila e fton dëshmitarin, përkatësisht ekspertin dhe pyetjet që parashtrihen gjatë kësaj marrje në pyetje janë të kufizuara në pyetjet e parashtruara gjatë marrjes në pyetje të palës së kundërt. Pas përfundimit të marrjes në pyetje të palëve, kryetari i këshillit (dhe anëtarët e tij) mund të parashtrojnë pyetje.

Në procesin e procedurës së provave, gjykata ka rol ta kontrollojë mënyrën dhe renditjen e marrjes në pyetje të dëshmitarëve dhe ekspertëve dhe nxjerrjen e provave duke mbajtur llogari për efikasitetin, ekonomizimin e procedurës, si dhe për përcaktimin e të vërtetës. Gjykata në këtë pjesë të procedurës vendos edhe për kundërshtimet e palëve, me ç'rast mund të ndalojë ndonjë pyetje ose përgjigje të pyetjes që është parashtruar më herët, nëse e vlerëson si të palejueshme ose irrelevante për lëndën ose në qoftë se pyetja e përmban edhe pyetjen dhe përgjigjen, kuptohet marrja në pyetje në formë të kryqëzuar paraqet përjashtim nga kjo.

Në bazë të të dhënave të mbledhura, vëzhguesit kanë konstatuar se në këtë pjesë ka respektim të rreptë të dispozitave ligjore, me përjashtim minimal të evidentuar prej 1%, gjegjësisht në vetëm 2 lëndë është evidentuar mospërputhje në renditjen ligjore të nxjerrjes së provave, edhe atë me arsyetimin se bëhet fjalë për ekonomizim të procedurës. Mirëpo, ajo që në perceptimin e gjykatës është ekonomizim i procedurës (në këto 2 raste), paraqet shkelje të të drejtave të të akuzuarit të parapara në LPP.

A ishte renditja e nxjerrjes së provave sipas renditjes së përcaktuar me ligj

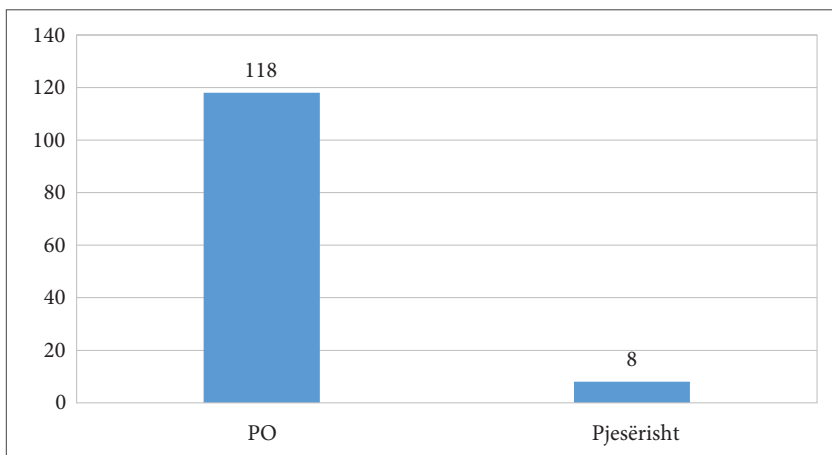

Si risi që është futur në LPP, e që zbatohet momentalisht, është zbatimi i paragrafit 2 të nenit 386 të tij, i cili parasheh dhënie të betimit para fillimit të dëshmisë nga ana e dëshmitarit. Dëshirojmë ta potencojmë faktin se gjykata edhe përkundër betimit të paraparë, e ka për obligim që ta paralajmërojë dëshmitarin për obligimin e tij që t'ia paraqesë gjykatës gjithçka që e ka të njohur dhe që e di, e që ka të bëjë me lëndën, me ç'rast do ta paralajmërojë se dëshmia e rrejshme është vepër penale. Nga të dhënat të cila i kishim në dispozicion, e pamë se zbatimi i kësaj risie nga ana e gjykatës është në një nivel të kënaqshëm - 69%, edhe pse pa marrë parasysh se a është dhënë betimi ose jo, ai që e jep deklaratën është e paraparë të përgjigjet penalisht në qoftë se si dëshmitar paraqet gjëra të pavërteta, prandaj, ndoshta edhe paraqitet zbatimi jo i detyrueshëm i saj.

Edhe pse për zbatimin e LPP-së, e veçanërisht të risive të futura në të, në periudhën e vacatio legis, mirëpo edhe pas fillimit të zbatimit të tij u mbajtën trajnime të shumta, si nga ana e Misionit të OSBE-së në Shkup, ashtu edhe nga Asociacioni i avokatëve amerikanë në bashkëpunim me Akademinë për gjykatës dhe prokurorë publikë dhe Odën e avokatëve, megjithatë vërehet se akoma ka nevojë për avancim plotësues të të gjithë aktorëve të përfshirë në procedurë. Kjo posaçërisht ka të bëjë me zbatimin e instituteve të marrjes së drejtpërdrejtë, të kryqëzuar dhe plotësuese në pyetje, dhe është rezultat i përvetësimit të pamjaftueshëm të teknikave për zbatimin e tyre nga pjesëmarrësit në procedurë.

Përfundimin e mësipërm e nxjerrim nga të dhënat e fituara pikërisht në pjesën për mënyrat e marrjes në pyetje. Në pyetjet që u formuluan dhe që u implementuan në pyetësor, të cilin vëzhguesit e përdorën si mjet për transmetimin e përvojave dhe të njohurive që i kanë fituar në gjykatë, janë përfshirë një grup pyetjesh që kanë të bëjnë pikërisht me mënyrën dhe teknikat e praktikimit të llojeve të marrjes në pyetje. Në fakt, pyetjet kanë të bëjnë me qartësinë, jodykuptueshmërinë dhe shqyrtimin, gjegjësisht studimin e mjaftueshëm të lëndëve nga ana e palëve në procedurë, mirëpo edhe me rregullat teknike, të cilat gjykata dhe palët në procedurë duhet t'i respektojnë gjatë procedurës.

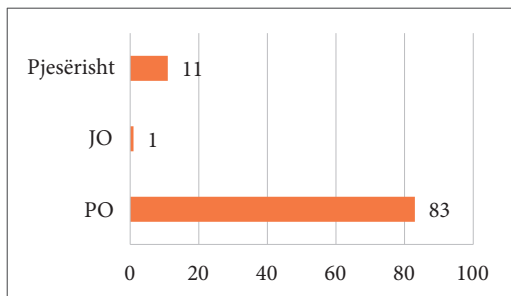
Në pjesën – a janë të qarta dhe precize pyetjet që i bëhen dëshmitarit/ekspertit gjatë marrjes së drejtpërdrejtë në pyetje, nga 126 shqyrtime ku është realizuar marrja e drejtpërdrejtë në pyetje vijmë deri te këto të dhëna:

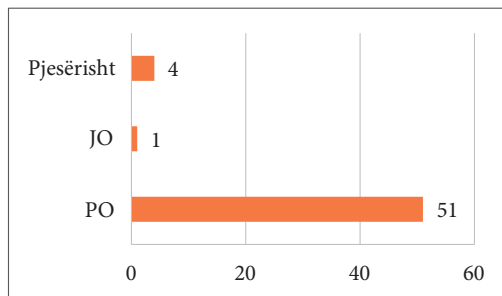
Nga pyetjet se gjatë marrjes së drejtpërdrejtë në pyetje, pala që e ka thirrë dëshmitarin a ka lënë përshtypje se e di çka pyet dhe se e njeh mirë rastin, erdhëm deri te njohuritë se, edhe kur prokurori publik e ka thirrë dëshmitarin, edhe kur mbrojtja e ka thirrë atë, të dyja palët kanë lënë përshtypje se e dinë se çka pyesin dhe se e njohin lëndën, që mund të shihet edhe në grafikët e mëposhtëm.

Marrja e drejtpërdrejtë në pyetje e realizuar nga

Prokurori publik

Mbrojtësi

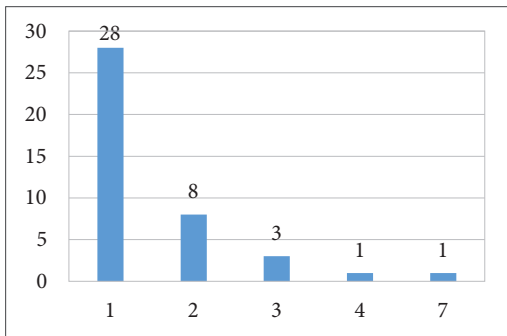
Sa i përket veprimit të gjykatës në procesin e nxjerrjes së provave, është paraparë që ajo ta kontrollojë mënyrën dhe renditjen e marrjes në pyetje të dëshmitarëve dhe ekspertëve dhe nxjerrjen e provave duke mbajtur llogari për efikasitetin dhe ekonomizimin e procedurës dhe sipas nevojës për përcaktimin e të vërtetës, mirëpo edhe për dinjitetin e palëve dhe të dëshmitarëve në procedurë. Gjatë veprimit, gjykata mund edhe të ndalojë ndonjë pyetje ose përgjigje në pyetje që është parashtruar më parë, nëse vlerëson se ajo është e palejueshme ose irelevante, mund ta refuzojë nxjerrjen e ndonjë prove për të cilën konsideron se është e panevojshme dhe e parëndësishme për lëndën, mirëpo në asnjë mënyrë nuk ka mundësi që pas marrjes së drejtpërdrejtë në pyetje, t'ia ndalojë të drejtën palës kundërshtarë që ta marrë në pyetje në mënyrë të kryqëzuar dëshmitarin kundërshtar. Mirëpo, këtë shkelje të procedurës e hasëm në 2% të të dhënave që u përpunuan.

Kur bëhet fjalë për marrjen e kryqëzuar në pyetje, të dhënat tregojnë se duhet të punohet për përmirësimin e të gjitha palëve të përfshira në procedurë. Në fakt, marrja e kryqëzuar në pyetje është paraparë që të jetë e kufizuar dhe të ndërlihet vetëm me pyetjet të cilat janë parashtruar më

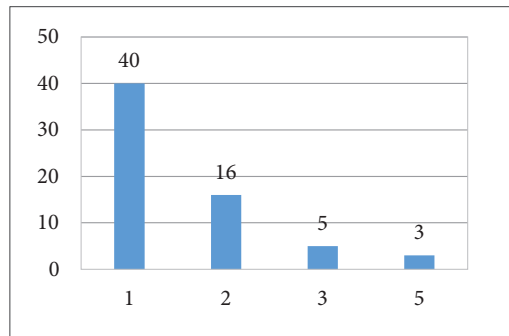
parë gjatë marrjes në pyetje të dëshmitarit nga ana e palës që e ka propozuar. Gjatë monitoringut të realizuar është konstatuar se nga kjo rregull që është paraparë në LPP, ka shmangie prej 18%. Më saktë, gjatë 88 shqyrtimeve të realizuara në të cilat është zbatuar marrja e kryqëzuar në pyetje, në 72 prej tyre, e kjo është 82%, marrja e kryqëzuar në pyetje ka qenë e kufizuar në pyetjet nga marrja e drejtpërdrejtë në pyetje, ndërsa në 18% të rasteve kjo nuk ka ndodhur. Në situata të caktuara, janë evidentuar raste në të cilat gjykatësit kanë reaguar në mënyrë të drejtpërdrejtë kur është parashtruar ndonjë pyetje, e cila nuk bën pjesë në konceptin e marrjes së kryqëzuar në pyetje, edhe pse është diskutabile se a kanë ata të drejtë të mos lejojnë të parashtrohet ndonjë pyetje pa kundërshtim të rregullt nga pala në procedurë. Në raste të tjera, vetë palët kundërshtare nuk kanë pasur kundërshtime në lidhje me pyetjet, kështu që ato janë qartësuar dhe është dhënë përgjigje në to.

Ajo që le përshtypje nga të dhënat e mbledhura është fakti se mekanizmi i marrjes së kryqëzuar në pyetje më tepër shfrytëzohet nga ana e mbrojtjes se sa nga ana e përfaqësuesve të aktakuzës. Në fakt, siç mund të shihet edhe nga grafikët e mëposhtëm (ku në boshtin horizontal në fund të grafikëve është paraqitur numri i të akuzuarve në procedurë), nga ana e prokurorisë publike gjithsej 64 persona janë marrë në pyetje në formë të kryqëzuar, ndërsa nga ana e mbrojtjes 104 persona. Nga kjo informatë mund të nxirret përfundimi se mbrojtësit e të akuzuarve janë më të vendosur për t'i shfrytëzuar të gjitha resurset që i kanë në dispozicion që ta realizojnë strategjinë e tyre për mbrojtje dhe ta dëshmojnë teorinë e tyre të rastit në interes të të akuzuarve.

Persona të marrë në pyetje në mënyrë të kryqëzuar nga PP-ja

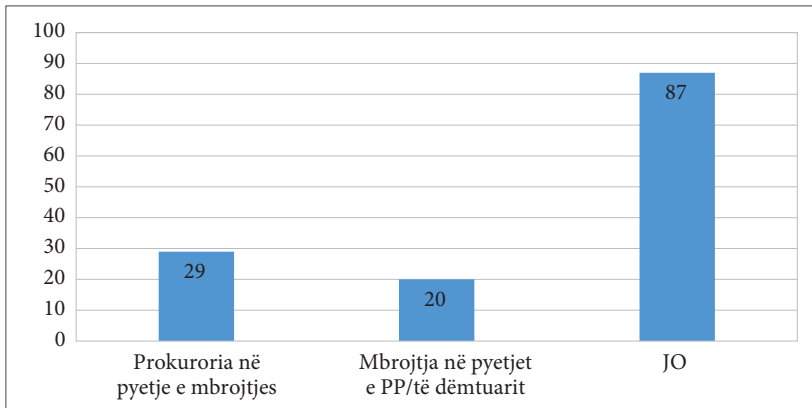
Persona të marrë në pyetje në mënyrë të kryqëzuar nga mbrojtja

Edhe një tregues se palët në procedurë duhet të punojnë për ta përmirësuar zbatimin e mekanizmit të marrjes së kryqëzuar në pyetje, është fakti se madje në 31% të marrjeve në pyetje nuk janë përdorur pyetjet e mbyllura gjatë procesit të marrjes së kryqëzuar në pyetje. Poashtu janë evidentuar edhe ndërprerje gjatë marrjes së kryqëzuar në pyetje, më saktë në 31% të marrjeve në pyetje, marrja e kryqëzuar në pyetje nuk është zhvilluar në mënyrë të pandërprerë. Ndërsa sipas perceptimit të vëzhguesve, marrja e kryqëzuar në pyetje ka qenë me përqindje të suksesit prej 80%.

Sa i përket zbatimit të kundërshtimeve si mekanizëm taktik për mbrojtjen e strategjisë në rastin konkret, mund të shohim se në fakt edhe prokuroria edhe mbrojtja, praktikisht njësoj e përdorin atë. Mirëpo, në krahasim me të dhënat statistikore nga analiza e përgatitur vitin e kaluar, kur prokuroria i ka shfrytëzuar kundërshtimet në 22% të rasteve, ndërsa mbrojtja në 11%, këtë vit hasim një rënie të vogël të kësaj përqindjeje te prokuroria, ndërsa rritje në anën e mbrojtjes. Më saktë, prokuroria i ka shfrytëzuar kundërshtimet në 20% të shqyrtimeve, ndërsa mbrojtja në 15%, që në fakt çon në afrimin e të zbatimit të këtij mekanizmi.

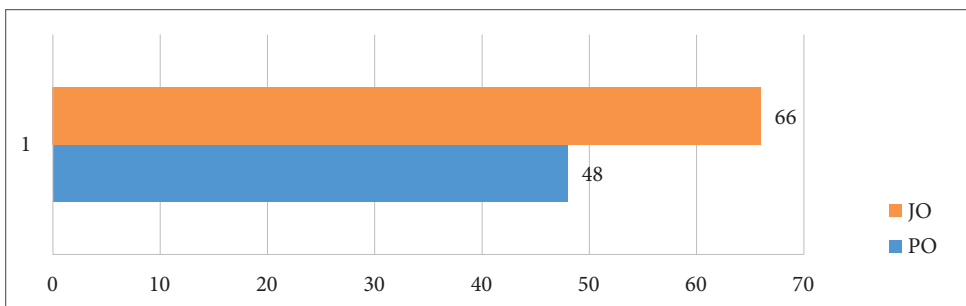
Zbatimi i kundërshtimeve gjatë procedurës

Më lartë përmendëm se mundësia që gjykata të parashtrojë pyetje me qëllim që të qartësohen disa fakte dhe paqartësi të dëshmitë, nuk është kufizuar krejtësisht duke pasur parasysh se në ligjin paraprak për procedurë penale kjo mundësi ishte ekskluzivitet vetëm i gjykatës, gjegjësisht vetëm gjykata është ajo që i parashton pyetjet, ndërsa palët në fund të marrjes në pyetje parashtrojnë pyetje me qëllim që të konstatohet ndonjë fakt i lëshuar. Gjykata tani ka mundësi që pas realizimit të marrjes në pyetje nga njëra dhe pala tjetër në procedurë, të parashtrojë pyetje, mirëpo kjo nuk duhet të shndërrohet në marrje të posaçme në pyetje.

Zbatimin e kësaj mundësie mund ta analizojmë nga grafiku i mëposhtëm i cili tregon se gjykata në masë të madhe e shfrytëzon këtë mekanizëm të lejuar të parashtrojë pyetje edhe atë në 48 shqyrtime të ndjekura ose në përqindje në 42% të shqyrtimeve të ndjekura.

A e shfrytëzon gjykata të drejtën e saj që t'i parashtrojë pyetje dëshmitarit/ekspertit

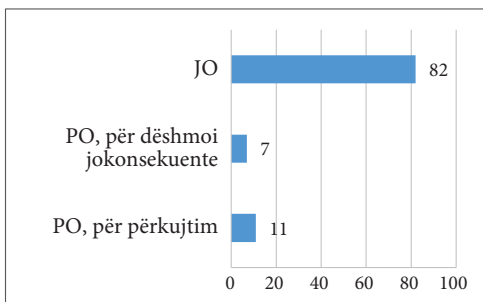

Në disa nga pyetësorët madje shkruan se gjykatësit këtë mundësi të tyre e kanë shndërruar në marrje të veçantë në pyetje të dëshmitarëve/ekspertëve. Është e qartë se këto shprehje të vjetra që rrënjët i kanë në sistemin e mëparshëm, akoma gjejnë zbatim, edhe pse sistemi i veprimit është diametralisht i kundërt.

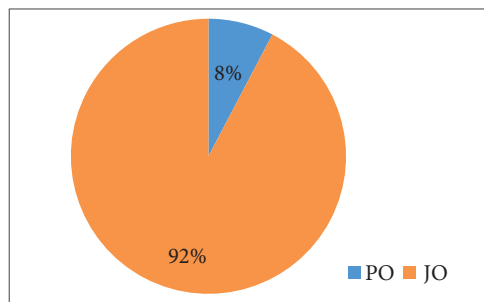
Sa i përket nenit 388 paragrafi 2, më saktë përjashtimit nga nxjerrja e drejtpërdrejtë e provave, ku është paraparë që dëshmitë e dëshmitarëve të dhëna në procedurën hetimore dhe dëshmitë e mbledhura në kuadër të veprimeve të mbrojtjes gjatë procedurës hetimore mund të shfrytëzohen gjatë marrjes së kryqëzuar në pyetje ose gjatë përgënjeshtimit të konstatimeve të dhëna ose në

përgjigje të përgënjeshtimit, me qëllim të vlerësimit të besueshmërisë së deklaratave të dhëna në shqyrtimin kryesor, mund të konstatojmë se në masë të madhe nuk është zbatuar ky përjashtim. Mirëpo, në një përqindje të caktuar, gjegjësisht në 18% të rasteve kur është zbatuar ky përjashtim, kjo është bërë për shkak të dëshmimeve jokonsekuate, gjegjësisht me qëllim të përkujtimit të dëshmisë së dhënë nga dëshmitari që të bëhet diskreditimi i tij, e në këtë rast kur dëshmia që është dhënë gjatë marrjes së drejtpërdrejtë në pyetje ka dalluar nga dëshmia që është dhënë më parë. Poashtu, në përqindje më të vogël është propozuar nga ana e prokurorit publik që të lexohet dëshmia e dëshmitarit, gjegjësisht e të akuzuarit që është dhënë në procedurën paraprake, gjegjësisht në 8% të shqyrtimeve të ndjekura.

Deklaratat/dëshmitë e shfrytëzuara që janë dhënë në procedurën paraprake

Leximi i dëshmisë së të akuzuarit në procedurën paraprake

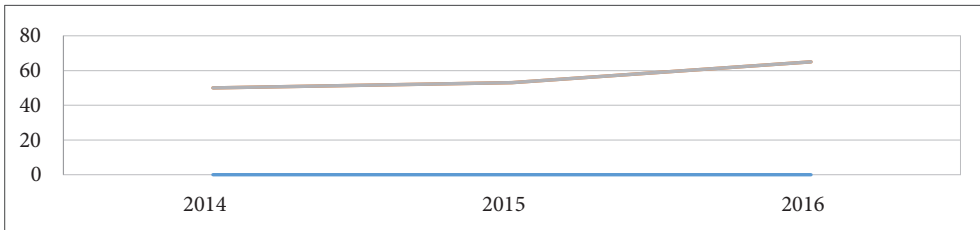

Kur bëhet fjalë për marrjen në pyetje të të akuzuarit gjatë procedurës, me rëndësi është të theksohet se në bazë të nenit 391 paragrafi 1, ai merret në pyetje me propozim të mbrojtjes. Me fuqjen e kësaj dispozite në ligj, plotësisht hiqet dorë nga parimi i marrjes në pyetje të të akuzuarit me automatizëm në procedurë edhe atë për shkak të nevojës së prokurorisë për ta dëshmuar akuzën. Me eliminimin e këtij sistemi të marrjes në pyetje, të akuzuarit i mundësohet që të mos merret në pyetje në procedurë, gjegjësisht kjo i lihet në dispozicion mbrojtjes, e jo si më parë që të detyrohet ta shfrytëzojë të drejtën e heshtjes, kur konsideron se nuk duhet të japë dëshmi, e me këtë të imponohet një fotografi e gabuar për të, më shpesh se është fajtor dhe të nxirren përfundime të parakohshme nga ana e gjykatës për të dhe për veprimet e tij.

Në qoftë se nga ana e mbrojtjes është dhënë propozim për marrjen në pyetje të të akuzuarit, ai gjatë shqyrtimit merret në pyetje në përputhje me rregullat që zbatohen dhe që vlejnjë për marrjen në pyetje të dëshmitarëve, gjegjësisht ekspertëve në aspekt të llojeve të marrjes në pyetje, me atë që i akuzuari nuk mund të refuzojë të përgjigjet në pyetjet që parashtrohen sipas konceptit të marrjes së kryqëzuar në pyetje.

Nga të dhënat e mbledhura nga ky vit fituam statistikë se i akuzuari në procedurë është marrë në pyetje në 65% të shqyrtimeve të ndjekura, që tregon se ka rritje në krahasim me të dhënat nga vitet e mëparshme, të cilat tregojnë se kjo përqindje në vitin 2015 ka qenë 53%, ndërsa në vitin 2014, 50%.

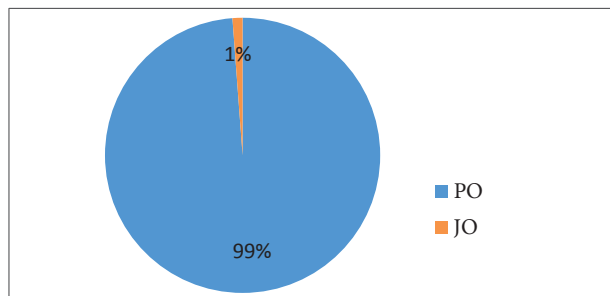
A është marë në pyetje i akuzuari

■ GJYKIMI I DREJTË – barazia e armëve

Sa i përket vlerësimit të barazisë së armëve të palëve, mund të përfundohet se vëzhguesit e mbajnë qëndrimin e viteve të kaluara. Respektivisht, sa i përket pyetjeve se a janë trajtuar palët në mënyrë të barabartë nga ana e gjykatës (grafiku nr. ___) dhe a i ka pasur mbrojtja mundësitë e njëjta sikurse edhe prokuroria gjatë propozimi të provave (tabela nr. ___), vëzhguesit janë përgjigjur pozitivisht në përqindje shumë të lartë prej 99%. Gjegjësisht, nga përgjigjet e dhëna, vetëm në tre, respektivisht në dy raste janë përgjigjur negativisht në këto pyetje.

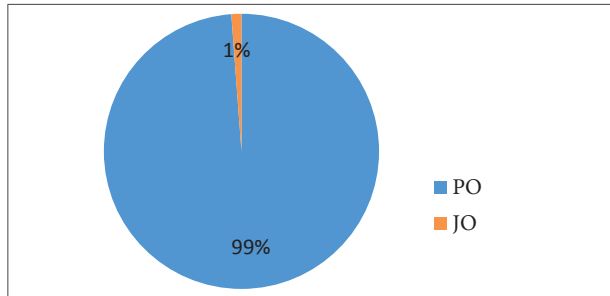
A janë trajtuar mbrojtja dhe i akuzuari në mënyrë të barabartë nga ana e gjykatës?

Në këtë drejtim, mund të konstatohet se gjatë shqyrtimit kryesor kur edhe më së shumti vjen në shprehje mundësia për t'i kundërshtuar armët para gjykatës, gjykata në masë të madhe palët i trajton në mënyrë të barabartë, gjegjësisht u jep mundësi të barabartë të prezantojnë prova. Me këtë rast, vërejtjet e konstatuara⁹ në drejtim të kufizimit të të drejtës së barazisë së armëve me gjasë janë rezultat i mundësive të pabarabarta të palëve para së gjithash gjatë procedurës paraprake, kur edhe mblidhen provat, prandaj në mënyrë analoge, në qoftë se palët nuk kanë mundësi që disa prova t'i mblidhin gjatë hetimit, as që do të kenë mundësi që ato t'i propozojnë që të nxirren gjatë shqyrtimit kryesor. Në këtë mënyrë, në fakt problemet në aspekt të barazisë së armëve të palëve si pjesë e parimit për gjykim të drejtë, ka mundësi të jenë të maskuara në qoftë se ato analizohen vetëm nëpërmjet vlerësimit të tyre për rolin e gjykatës gjatë shqyrtimit kryesor.

9 Shih: Kallajxhiev G., Denkovska M., Analizë e të dhënave nga procedurat e vëzhguara gjyqësore në vitin 2015, Koalicioni “Të gjithë për gjykim të drejtë”, Shkup, 2015, fq. 52.

A i kishte mbrojtja mundësitë e njëjta sikurse edhe prokuroria për propozimin e provave?

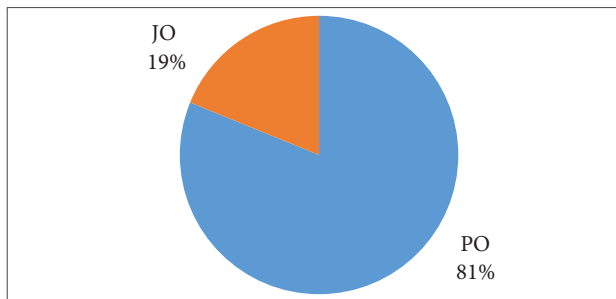

E drejta/parimi i gjykimit publik

Sa i përket asaj se a janë gjykimet publike, si një nga parimet themelore të procedurave gjyqësore, mund të konstatojmë se vëzhguesit nuk kanë vërejtur veprime të mëdha jokoneskuente gjatë zbatimit të dispozitave të LPP-së. Kështu, vëzhguesit kanë konstatuar se edhe në rastet kur publiku ka qenë i përjashtuar, kjo është bërë në përputhje me dispozitat e LPP-së.

Ajo që është interesante në aspekt të mbrojtjes së të drejtës për gjykim publik është ngecja e qartë në aspekt të publikimit të kohës dhe të lëndëve që udhëhiqen në gjykata. Sa i përket kësaj pyetjeje kemi përkeqësim të vazhdueshëm, kështu që në krahasim me vitin e kaluar, kur para gjykatës nuk është publikuar koha dhe vendi i gjykimit vetëm në 12% të lëndëve të vëzhguara¹⁰, këtë vit kemi përkeqësim, edhe atë në pothuajse 20% të lëndëve të analizuara. Shkaqet për këtë përkeqësim të të drejtës për informim të publikut për atë se cilat procedura mbahen në objektet e gjykatave, edhe atë kur dhe ku, mund të gjenden në faktet se kemi mirëmbajtje të keqe të tabelave të informacionit nëpër gjykata; se thjeshtë në buxhetet e gjykatave kemi planifikim të keq sa i përket mirëmbajtjes së rregullt të këtyre sistemeve për njoftim ose se shërbimet administrative të gjykatave nuk janë të njoftuara sa duhet me rëndësinë e informimit në kohë për seancat që zhvillohen nëpër gjykata, dhe për këtë arsye edhe e anashkalojnë këtë obligim të tyre gjatë ushtrimit të rregullt të kompetencës gjyqësore.

A ishte publikuar koha dhe vendi i gjykimit në tabelën jashtë gjykatës?

¹⁰ Po aty, fq. 54.

E drejta/parimi i paanshmërisë

Njëra nga të drejtat esenciale në kuadër të të drejtës për gjykim korrekt dhe procedurë të drejtë padyshim është edhe e drejta për paanshmëri të gjykatës. Analiza e mbrojtjes së kësaj të drejte nëpër procedurat gjyqësore u bazua në një grup pyetjesh që kishin të bëjnë me përjashtimin e gjykatësve, që padyshim është njëri nga mekanizmat në kushte të anshmërisë së dukshme të gjykatës ndaj ndonjërës palë. Me këtë rast, nga seancat e vëzhguara, vëzhguesit nuk kanë qenë dëshmitarë të ndonjë rasti ku palët kanë kërkuar përjashtim të gjykatësve. Nga këto të dhëna mund të konstatojmë se gjykata i ka zbatuar në mënyrë adekuate dhe u ka kushtuar vëmendjes dispozitave me të cilat në LPP është paraparë përjashtimi i detyrueshëm i gjykatësve, si dhe se e ka udhëhequr procedurën në mënyrë adekuate, pa lënë me këtë rast mundësi që të dyshohet në paanshmërinë e saj, si bazë për përjashtim fakultativ të gjykatësve.

Interesante është informata sipas të cilës vëzhguesit në shtatë seanca kanë vërejtur se gjykatësit kishin mendim të formuar paraprakisht sa i përket lëndës. Posaçërisht e rëndësishme është informata se gjatë tre viteve të fundit, ky numër rritet në mënyrë të vazhdueshme, gjegjësisht nga vetëm tre raste para dy vitesh, kemi pesë raste në vitin e kaluar dhe shtatë raste këtë vit. Me këtë rast është interesante të theksohet se këto lëndë më shpesh kanë të bëjnë me rastet kur të akuzuarit kanë bërë pranim të fajit. Kështu që edhe përkundër numrit të vogël të rasteve të evidentuara, gjegjësisht vetëm shtatë nga gjithsej 450 seanca të vëzhguara, megjithatë, praktika e këtillë ofron një arsye për brengosje, për shkak se në këto raste, në vend të vlerësimit aktiv të pranimit të fajit nga ana e gjykatës, kemi situatë kur gjykata thjesht mezi pret që i akuzuari ta pranojë fajin që ta konfirmojë qëndrimin e saj në lidhje me të. Aq më tepër, në këto raste do të duhej të rivlerësohet edhe roli i mbrojtësit të personit të akuzuar, gjegjësisht a e ka këshilluar klientin e tij dhe në çfarë mënyre, në lidhje me pranimin e fajit. Nëpërmjet rolit të këtillë të gjykatës vihet në pikëpyetje i gjithë mekanizmi garantues dhe mbrojtës i saj. Si dalje eventuale nga kjo situatë, me gjasë mund të shërbejë reforma e ardhshme eventuale e dispozitave të LPP-së, ku do të futej një seancë e veçantë për vlerësimin dhe përcaktimin e sanksionit penal, dhe me këtë edhe në këto raste, para gjykatës do të duhej të nxirren prova plotësuese me të cilat do të vërtetohej fjaji i të akuzuarit që është konstatuar nga ana e gjykatës nëpërmjet pranimit të fajit nga i akuzuari.

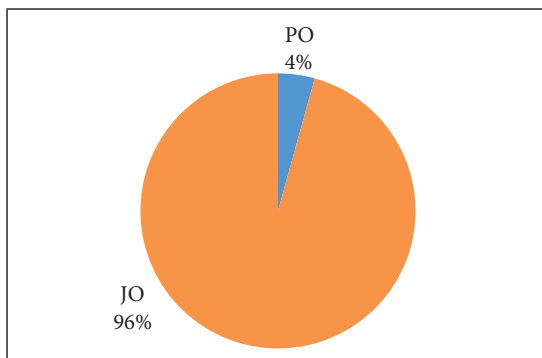
Me këtë rast, nga të dhënat mund të përfundojmë se gjykata ka qenë e njëanshme në pesë raste, ndërsa në dy raste e ka frikësuar personin e akuzuar. Frikësimi që është bërë në këto raste, siç sqaruan në mënyrë plotësuese vëzhguesit tanë, u zbulua në atë mënyrë që gjykata e ka favorizuar pranimin e fajit nga personi i akuzuar me atë që gjatë sqarimit të dispozitave të Ligjit për përcaktimin e llojit dhe të lartësisë së sanksionit penal, ka përdorur fjalë me anë të të cilave e ka stimuluar pranimin e fajit dhe e ka potencuar faktin se në qoftë se e pranon fajin, i akuzuari do të fitojë sanksion më të lehtë, në krahasim me shqyrtimin kryesor, kur do të merrte sanksion më të lartë.

Konsiderojmë se në këto raste ndoshta mund të bëhet fjalë edhe për përzgjedhje të gabuar të fjalëve nga ana e gjykatës gjatë sqarimit të pasojave nga pranimi i fajit, me qëllim që, në njëfarë mënyre, edhe t'i ndihmohet të akuzuarit. Megjithatë, konsiderojmë se veprimi i këtillë i gjykatës do të duhej të minimizohet dhe të eliminohet nëpërmjet trajnimit adekuat të gjykatësve. E gjithë kjo me qëllim që të shmangët praktika e gjykatës kur vetëm njoftimi me pasojat nga pranimi i fajit nga ana e të akuzuarit, do të mund të interpretohej nga ana e të akuzuarit apo pjesëmarrësit në procedurë, si njëfarë favorizimi të pranimit të fajit nga ana e gjykatës. Në këtë mënyrë pranimi i fajit do të bëhej vetëm si rezultat i vullnetit të lirë të personit të akuzuar dhe ai nuk do të ngarkohej me asnjë lloj iniciative apo presioni delikat nga ana e gjykatës.

Kur bëhet fjalë për trajnimin plotësues të gjykatësve, padyshim duhet potencuar edhe trajnimin e gjykatësve për mënyrën e komunikimit ndërmjet gjykatës dhe palëve, veçanërisht duke e pasur parasysh faktin se pikërisht komunikimi i këtillë joadekuat ex-parte ka mundësi që në

masë të madhe ta dëmtojë përshtypjen për (pa)anshmërinë e gjykatës te i akuzuari ose te publiku në përgjithësi. Kjo përshtypje bazohet në faktin se vëzhguesit e kanë vërejtur këtë praktikë në 12 seanca, që paraqet rritje të konsiderueshme në krahasim me vitin e kaluar kur ky komunikim është evidentuar vetëm në 5 raste.

A kishte komunikim joadekuat ex-parte?

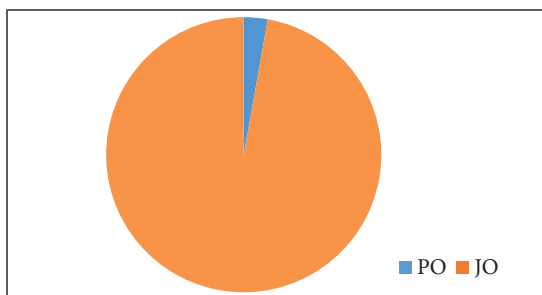

Shkaqet për nevojën për trajnim plotësues të gjykatësve paraqiten për faktin se në kushte të komunikimit joadekuat ex-parte gjykata rrezikon të konsiderohet si e afërt me ndonjëherë nga palët, me çka te publiku i gjerë humbet përshtypja për paanshmërinë e saj. Në fakt, ndonjëherë madje edhe mbrojtësit përpiqen dhe/ose e keqpërdorin këtë komunikim joadekuat me gjykatën, me qellim që para klientëve të tyre të paraqiten sikur kanë raporte/kontakt të afërt me gjykatësit, që në atë mënyrë t'i arsyetojnë premtimet, jo gjithmonë reale, që ua japin klientëve të tyre për rezultatin përfundimtar të procedurës penale.

Supozimi i pafajësisë

Ngushtë e lidhur me anshtmërinë dhe çështjet që u analizuan më lartë është edhe çështja e supozimit të pafajësisë. Kështu, për dallim nga viti i kaluar, edhe këtë vit kemi përkeqësimit të gjendjes që është shprehur nëpërmjet të dhënave për perceptimin e vëzhguesve. Në fakt, vëzhguesit kanë vërejtur shkelje të kësaj të drejte të akuzuarit në tetë raste ose në tre për qind të rasteve, që është tre herë më shumë se sa vitin e kaluar, kur shkelja e kësaj të drejte ishte vërejtur vetëm në një për qind të rasteve¹¹. (tabela __).

A ekzistonte diçka që do të sugjeronte se nuk është respektuar parimi i supozimit të pafajësisë?

¹¹ Po aty, fq. 60.

Ky konstatim, në qoftë se ndërlihet me të dhënat paraprake sa i përket paanshmërisë së gjykatës, ku vëzhguesit tanë kanë konstatuar se gjykata ka qenë e njëanshme në 7 raste, ndërsa në tetë raste është shkelur e drejta e supozimit të pafajësisë së personit të akuzuar, mund të çojë në përfundimin se në të gjitha rastet e evidentuara gjykata ka qenë e njëanshme në dëm të personit të akuzuar. Pasojat nga ky përfundim nuk ka nevojë të komentohen. Për këtë qëllim konsiderojmë se duhet të realizohet trajnim plotësues për gjykatësit sa i përket rolit të tyre gjatë procedurës për vlerësimin e pranimit të fajit nga personi i akuzuar. Megjithatë, një dozë optimizmi jep numri i vogël i lëndëve të evidentuara, që çon në përfundimin se kjo dukuri nuk është shumë e përhapur te gjykatësit dhe se me lehtësi mund të pengohet dhe të largohet.

E drejta për mbrojtje

E drejta për mbrojtje u analizua nëpërmjet një grupi të pyetjeve që kishin të bëjnë me këshillën për të drejtat e të akuzuarit, efikasitetin e mbrojtësve në realizimin e teorisë së tyre të rastit gjatë shqyrtimit kryesor, si në aspekt të qasjes së mbrojtjes deri te të gjitha provat, kohës adekuate për përgatitje, ashtu edhe në aspekt të kufizimeve eventuale të kësaj të drejte dhe/ose kufizimeve të të drejtës për komunikim me mbrojtësin e tij për personat e akuzuar që janë të paraburgosur.

Sa i përket efektivitetit të të drejtës për mbrojtje, vëzhguesit tanë kanë vërejtur se në 19 raste, gjegjësisht në 12% të përgjigjeve në këtë pyetje, mbrojtësit nuk kanë qenë në lartësi të detyrës së tyre sa i përket sigurimit të mbrojtjes efikase dhe profesionale të klientëve të tyre. Në këtë drejtim, edhe përkundër përqindjes relativisht të ulët të numrit të përgjithshëm të lëndëve të vëzhguara, megjithatë, jemi të detyruar të përmendim se mbrojtësit, e poashtu edhe avokatët si profesionistë të fushës së tyre, janë të obliguar që të kujdesen për të siguruar trajnime të vazhdueshme dhe avancim të standardeve profesionale për anëtarët e tyre. Mu për këtë, duhet të bëhen analiza të vazhdueshme për efikasitetin dhe profesionalizmin e mbrojtësve¹², veçanërisht në kushte kur është futur sistemi akuzativ, i cili shihet qartë gjatë shqyrtimit kryesor, në të cilin nga veprimet e mbrojtjes në masë të madhe varet edhe rezultati përfundimtar i procedurës penale. Argument plotësues për këtë fakt është edhe trendi brengosës i rritjes në krahasim me vitin e kaluar, edhe atë prej 6%¹³ në 12% nga pyetësorët e plotësuar që u analizuan. Gjatë kësaj, fillimisht fjalën e kemi për formësimin adekuat të teorisë së rastit të mbrojtjes, duke vazhduar me propozimin e provave adekuate e deri te roli i tyre aktiv në përgënjeshttrimin e provave të akuzës nëpërmjet pyetjeve të kryqëzuara dhe aftësisë për të parashtruar kundërshtime te gjykata për mospranimin e pyetjeve të parashtruara nga ana e prokurorisë gjatë dëshimit të dëshmitarëve.

Me këtë rast, sa i përket efikasitetit të mbrojtjes së dhënë, në mbrojtje të tyre, mbrojtësit më shpesh i kanë theksuar argumentet se nuk kanë pasur kohë të mjaftueshme për ta përgatitur mbrojtjen e tyre ose se janë ballafaquar me kufizime të caktuara gjatë kontaktit me klientët e tyre. Paqartësi të këtilla vëzhguesit kanë vërejtur në katër raste.

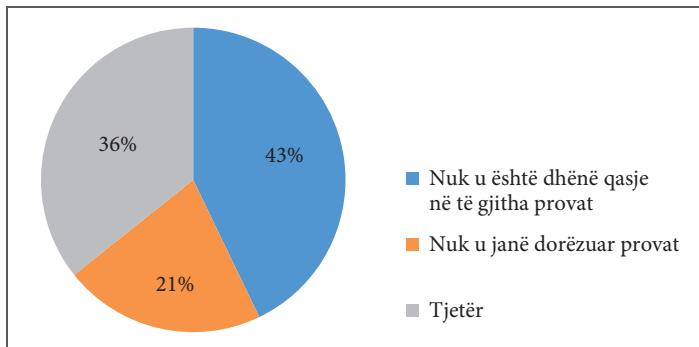
Nga ana tjetër, mbrojtësit, tradicionalisht, si probleme për sigurimin e mbrojtjes efikase dhe efektive të klientëve të tyre i kanë theksuar: kufizimin e qasjes në të gjitha provat me të cilat ka disponuar prokuroria (në 6 raste), mosdorëzimin e provave (në 3 raste) dhe 5 raste të tjera (Grafiku

12 Rëndësia e rolit të mbrojtësit gjatë procedurës penale akuzative, e veçanërisht gjatë procedurës për marrëveshje është potencuar në shumë hulumtime empirike që në vitet e 70-ta të shekullit të kaluar në SHBA dhe Angli – shih më tepër, për shembull: Albert Alschuler, *The Defense Attorney's Role in Plea Bargaining*, 84

13 Ибид, стр. 68.

nr.) kur mbrojtësve u është penguar kjo e drejtë. Vërehet se këtë vit kemi rritje drastike të këtyre ankesave nga ana e mbrojtësve, edhe atë nga dy raste të evidentuara vitin e kaluar në katërmëdhjetë raste këtë vit, apo shtatë herë më tepër¹⁴.

A reagoi mbrojtja për shkak se

Kjo do të thotë se qëllimet e dëshiruara të reformës së procedurës penale¹⁵ që janë zbatuar me sjelljen e LPP-së në vitin 2013, nuk kanë pasur jehonë adekuate në praktikë, prandaj, sipas analogjisë, do të duhej të mendohet për ndryshimin e dispozitave të LPP-së, me qëllim të përfshirjes së mekanizmave garantues për mbrojtësit me qëllim të përforsimit të obligimit që mbrojtja të ketë qasje në të gjitha provat e akuzës. Kjo do të mundësohej duke e futur ndalesën për nxjerrjen e provave që nuk u janë dorëzuar mbrojtësve, e që janë në dëm të të akuzuarit ose duke e futur obligimin për nxjerrjen e provave që janë në dobi të mbrojtjes, e për të cilat mbrojtja thotë se i posedon prokuroria, mirëpo të cilat nuk u janë dhënë mbrojtësve. Pastaj, do të duhej të ndalohet praktika e qasjes së kufizuar të mbrojtësve në prova të caktuara, me atë që nuk u lejohet kopjimi ose (ri)incizimi i tyre. Gjegjesisht, në rastet kur provat vetëm u prezantohen mbrojtësve në zyrat e prokurorisë, pa u mundësuar mbrojtësve që këto prova t'i fotokopjojnë ose t'i kopjojnë, ose kur ky aktivitet është i ngarkuar me shpenzime shumë të larta joadekuate për kopjim ose shumëzim elektronik në ndonjë medie tjetër elektronike për bartjen e të dhënave.

Poashtu, konsiderojmë se është e nevojshme të ndryshohen dhe të zgjerohen afatet ligjore sipas të cilave i dyshuari dhe mbrojtësi gjatë hetimit kanë të drejtë të dorëzojnë dokumente të caktuara personale, prova ose të kërkojnë nga prokurori të realizojë veprime të caktuara hetuese dhe të sigurojë prova të caktuara, në kuptim të paragrafit 4 të nenit 302 të LPP-së, si dhe të parashihet afat i veçantë gjatë shqyrtimit kryesor që do të paraqiste kohë adekuate për përgatitjen e mbrojtjes në lidhje me provat e reja që janë fituar nga prokuroria.

SHQIPTIMI DHE PUBLIKIMI I AKTGJYKIMIT

Pas nxjerrjes së të gjitha provave, gjegjesisht pas përfundimit të procedurës së provave dhe pas përfundimit të shqyrtimit kryesor, në bazë të LPP-së, me radhë vijnë dispozitat që kanë të bëjnë me aktgjykimin. Ligji ynë për procedurë penale njih 3 lloje të aktgjykimeve edhe atë: refuzues – me

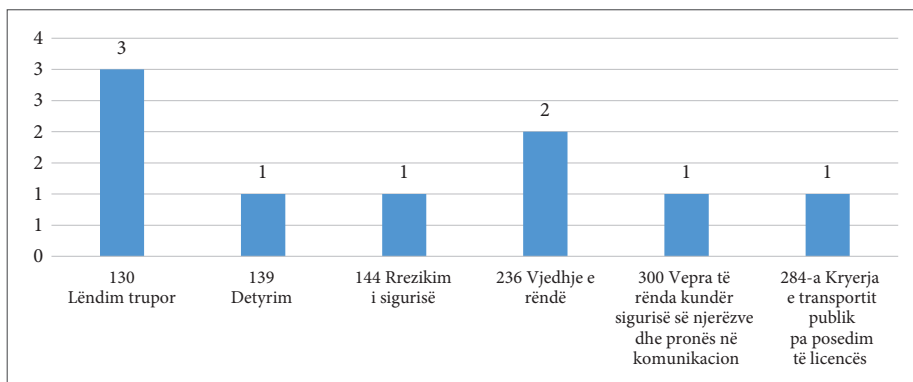
¹⁴ Po aty, fq. 70.

¹⁵ Shih: Krapac D., Kambovski V., Buzharovska G., Kallajxhiev G., Strategjia për reformë të të drejtës ndëshkuese, Ministria për Drejtësi, Shkup, 2007, gjendet në: http://arhiva.vlada.mk/registar/files/strategjia_kazneno.pdf

të cilin refuzohet aktakuza, lirues – me të cilin i akuzuari lirohet nga aktakuza dhe dënues – me të cilin i akuzuari shpallet fajtor.

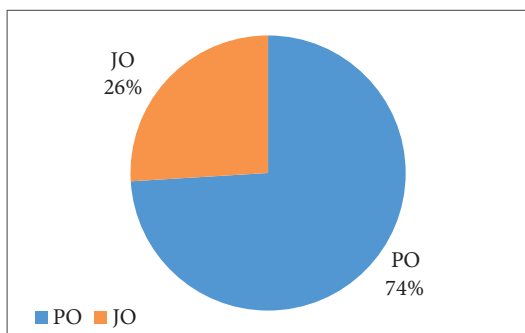
Vëzhguesit e Koalicionit nuk kanë hasur në aktgjykime refuzuese dhe liruese, mirëpo gjatë procedurës janë hasur situata ku është tërhequr aktakuza nga ana e prokurorit. Në 9 raste nga lëndët e ndjekura, aktakuza është tërhequr me atë që kjo është bërë në 3 lëndë ku si bazë për ndjekje është kryer vepra penale “Lëndim trupor”, në dy lëndë “Vjedhje e rëndë” dhe nga një me vepra penale “Detyrim”, “Rrezikim i sigurisë”, “Vepra të rënda kundër sigurisë së njerëzve dhe pronës në komunikacion” dhe “Kryerje e transportit publik pa posedim të licencës”.

Aktakuzat e tërhequra sipas veprave penale

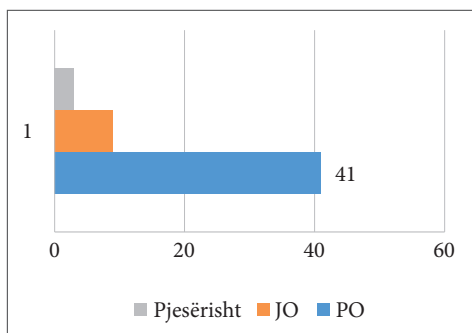

Dispozitat e LPP-së parashohin se pas shqiptimit të aktgjykimit ai duhet të publikohet menjëherë, me atë që në qoftë se gjykata nuk ka mundësi që atë ta shqiptojë ditën e njëjtë pas përfundimit të shqyrtimit kryesor, ta prolongojë edhe publikimin e aktgjykimit, mirëpo më së shumti për 3 ditë. Publikimi i aktgjykimit është paraparë që të bëhet nga ana e gjykatës (kryetari i këshillit ose gjykatësi individual) edhe atë në prezencë të palëve, përfaqësuesve të tyre ligjor, të autorizuarve, mbrojtësve, me ç’rast shqiptimi i tij lexohet publikisht dhe shkurtimisht përmenden shkaqet për sjelljen e tij. Në arsyetimin e shkurtër, gjykata jep një pasqyrë të veprës penale për të cilën “ngarkohet” dhe tashmë është dënua (me aktgjykimin) i akuzuari, si dhe të provave të prezantuara.

Publikimi i aktgjykimit

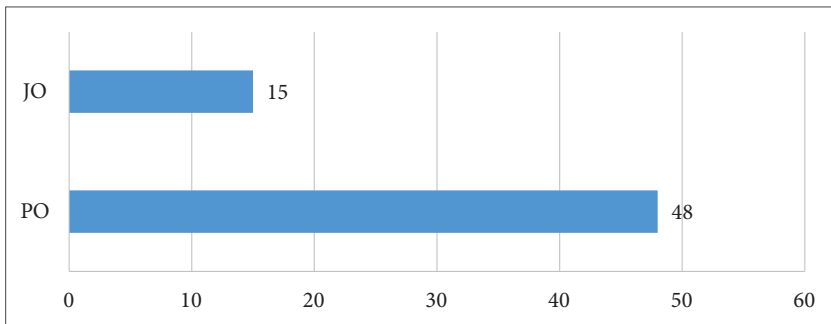
A bëri gjykata një pasqyrë të veprës penale me të cilën ngarkohet i akuzuari dhe të provave të prezantuara

Nga të dhënat e përpunuara të vëzhguesve, vërejtëm se në 74% të rasteve, aktgjykimi është publikuar, kundrejt 26% kur kjo nuk është bërë, mirëpo edhe se në shqyrtimet në të cilat është publikuar aktgjykimi, në 41 rast gjegjësisht shqyrtim, gjykata ka bërë pasqyrë të veprës penale dhe të provave, në 3 shqyrtime këtë e ka bërë pjesërisht, ndërsa në 9 shqyrtime aspak nuk i ka kushtuar kohë dhe vëmendje kësaj. Në krahasim me të dhënat statistikore të vitit të kaluar, të cilat u mbledhën për nevojat e analizës së njëjtë, mund të vërejmë se ka trend të rritjes së përqindjes së aktgjykimeve që nuk janë shqiptuar publikisht dhe nuk janë publikuar. Konkretisht, në bazë të të dhënave të vitit të kaluar, gjykata në 88% të rasteve aktgjykimin e ka shqiptuar publikisht, kundrejt 12% kur nuk e ka bërë këtë.

Mirëpo, ajo që është me rëndësi për ne është se në bazë të nenit 406 të LPP-së, pas publikimit të aktgjykimit, kryetari i këshillit ose gjykatësi individual do t'i këshillojë palët për të drejtat për ankesë, si dhe për të drejtën për të marrë përgjigje për ankesën. Në qoftë se eventualisht është shqiptuar dënim me kusht, gjykata e ka për obligim që të paralajmërojë për rëndësinë e dënimit me kusht dhe kushtet të cilave doemos duhet t'u përmbahet i akuzuari, që tashmë është i dënuar.

A i janë sqaruar të akuzuarit kushtet për ankesë

Siç mund të shihet në grafikun e mësipërm, në 24% të rasteve, që përkon me 15 shqyrtime të vëzhguara, gjykata nuk i ka sqaruar kushtet për ankesë edhe pse e ka pasur për obligim ta bëjë këtë, pa marrë parasysh se a ka qenë i akuzuari me mbrojtësin e tij në shqyrtim ose jo. Ndërsa në 76% të shqyrtimeve, përqindje kjo që përkon me 48 shqyrtime të vëzhguara, gjykata ka vepruar në përputhje me ligjin. Do të dëshironim të theksojmë se kjo informatë nuk do të ishte edhe aq për t'u habitur në qoftë se do të kishte informatë se në një numër të madh të rasteve kur gjykata nuk i ka sqaruar kushtet për ankesë, i pranishëm ka qenë mbrojtësi i të akuzuarit, i cili si profesionist ka mundësi që më vonë ta këshillojë klientin e tij për procesin e procedurës për ankesë, mirëpo nuk kemi një informatë të këtillë kështu që nuk mund të japim komente plotësuese.

Në qoftë se i analizojmë dhe i krahasojmë të dhënat që kanë të bëjnë me numrin e aktgjykimeve (dënuese) kundrejt numrit të aktgjykimeve ku ka pranim të fajit mund të vijmë deri te përfundimi i mëposhtëm:

Është e dukshme se instituti i pranimit të fajit gjatë procedurave është zbatuar në masë të madhe. Të dhënat tregojnë se ka përqindje të lartë prej 64% nga numri i përgjithshëm i lëndëve të ndjekura, që ka të bëjë pikërisht me pranimin e fajit në procedurë, kundrejt atyre me aktgjykime të rregullta (dënuese) prej 36%. Kjo, në përgjithësi, është rezultat i nevojës dhe i angazhimit të mbrojtësve të të akuzuarve për dënime më të vogla, duke pasur parasysh faktin se gjatë pranimit të fajit, në mënyrë proporcionale zvogëlohet edhe lartësia e dënimit, e poashtu edhe i qëndrimeve dhe i perceptimeve të gjykatave, të krijuara me vite, sa i përket të akuzuarve dhe pashmangshmërisë për dënimin eventual të tyre, dhe në bazë të kësaj edhe të akuzuarit janë dënuar më shumë ose më pak, mirëpo megjithatë janë dënuar.

PËRFUNDIME DHE REKOMANDIME:

- Vazhdojnë të ekzistojnë problemet me dërgimin jo të rregullt, që për pasojë ka mosparaqitjen e palëve, ekspertëve dhe dëshmitarëve në shqyrtimet gjyqësore.

Rekomandimi: duhet të rishqyrtohet dhe të përmirësohet sistemi i dërgimit deri te dëshmitarët dhe të futet në përdorim sistem efikas për dërgim elektronik deri te palët dhe ekspertët, si dhe të bëhet inkuadrimi aktiv i MPB-së për sigurimin e të dhënave personale.

- Problematike është praktika e moshoqërimit të të akuzuarve dhe të personave të paraburgosur nga institucionet ndëshkuese-përmirësuese. Shkaqet më shpesh janë si rezultat i: problemeve të koordinimit me sistemin për evidencë të shoqërimit të personave të privuar nga liria, ose i mungesës së mjeteve financiare ose automjeteve për shoqërimitin e këtyre personave.

Rekomandimi: përmirësimi i koordinimit ndërmjet organeve dhe përmirësimi i sistemi i AKMIS, me qëllim të eliminimit të problemeve të konstatuara. Ndarje reale e mjeteve buxhetore për funksionimin normal të gjykatave.

- Në pjesën e fjalimeve hyrëse, është konstatuar praktika e përgatitjes ose prezantimit joadekuat të përmbajtjes së tyre, me ç'rast ato shndërrohen në lexim të aktakuzës, nxjerrjes së provave, potencim të dënimit të mëparshëm të personit të akuzuar, pa e paraqitur gjatë kësaj teorinë e rastit dhe pa i përcaktuar çështjet juridike që do të shqyrtohen.

Rekomandimi: Mbjajta e trajnimit plotësues për subjektet e përfshira në procedurën penale sa i përket zbatimit të drejtë të dispozitave të LPP-së që kanë të bëjnë me fjalimet hyrëse.

- Edhe pse është institut i ri, pranimit i fajit është i përfaqësuar në mënyrë adekuate në sistemin nacional të të drejtës ndëshkuese dhe ai nuk varet nga lloji i veprës penale, edhe pse më shpesh zbatohet për veprat më të lehta penale. Nga të dhënat e fituara mund të nxirret përfundimi se ky institut është i njohur nga ana e subjekteve në procedurën penale si mjet efikas për përfundim të shpejtë, efikas dhe efektiv të procedurave penale.
- Gjatë vlerësimit të pranimit të fajit është vërejtur praktikë joadekuate nga ana e gjykatave kur janë miratuar pranime të mangëta të fajit, gjegjësisht situata kur gjykatat nuk e kanë vërtetuar plotësisht se pranimet e fajit a janë bërë me vetëdije dhe/ose vullnetarisht.

Rekomandimi: ka nevojë për trajnim plotësues të gjykatësve me qëllim të mbrojtjes proaktive të drejtësisë në kushte kur është bërë pranimit i fajit gjatë shqyrtimit kryesor, gjegjësisht të rritet roli i tyre aktiv gjatë vlerësimit të pranimit të fajit.

- Gjatë vlerësimit të pranimit të fajit është vërejtur praktikë joadekuate nga ana e gjykatave për miratimin e pranimeve të fajit pa mbështetje të mjaftueshme me fakte. Gjegjësisht, gjatë procedurës së reduktuar të provave, nxirren prova vetëm për dënimin e mëparshëm të personit të akuzuar.

Rekomandimi: reformë e LPP-së duke futur autorizim për gjykatën që të kërkojë nga palët të nxjerrin prova në sasi dhe cilësi që janë të nevojshme për gjykatën që të mund plotësisht ta miratojë pranimin e fajit të të akuzuarit ose duke futur dispozita për mbajtjen e seancës së veçantë për përcaktimin e llojit dhe të lartësisë së sanksionit.

- Zbatimi i rrallë i masave për sigurimin e prezencës së personit të akuzuar, të cilat mund të jenë alternativë e paraburgimit, efikasiteti i të cilave është i pranuar në sistemet e tjera më të zhvilluara të të drejtës ndëshkuese.

Rekomandimi: futja e mekanizmit adekuat për zbatimin dhe kontrollin e masave më të lehta, i cili gjykatës do t'i ofronte të dhëna dhe garanci të mjaftueshme për zbatimin e tyre efikas. Këto mekanizma mund të futen nëpërmjet ndryshimeve ligjore në LPP dhe në Ligjin për shërbimin e provës duke i inkorporuar këto masa në kompetencat e shërbimeve të provës.

- Është evidentuar jokonsekuencë në renditjen ligjore të nxjerrjes së provave me arsyetimin se bëhet fjalë për ekonomizim të procedurës.

Rekomandimi: të ndiqen dispozitat e LPP-së sa i përket renditjes së nxjerrjes së provave.

- Është konstatuar përqindje e lartë e zbatimit jo të rregullt të dispozitave të LPP-së që kanë të bëjnë me marrjen në pyetje të drejtpërdrejtë, të kryqëzuar dhe plotësuese të dëshmitarëve dhe të ekspertëve, që është rezultat i mospërvetësimit të duhur të teknikave dhe zbatimit të tyre nga ana e pjesëmarrësve në procedurë.

Rekomandimi: ka nevojë për trajnim plotësues të palëve në procedurën penale për zbatimin e rregullt të këtyre instituteve.

- Zbatimi i shpeshtë, pa arsye, i autorizimit të gjykatës që në fund të marrjes në pyetje të dëshmitarëve/ekspertëve të parashtrijë pyetje, e madje në raste të caktuara ky aktivitet i gjykatës kalon në marrje të veçantë në pyetje.

Rekomandimi: reformë e dispozitave të LPP-së me qëllim të eliminimit të këtij autorizimi të gjykatës.

- Janë konstatuar lëshime të caktuara nga ana e shërbimeve administrative të gjykatave, me atë që nuk janë publikuar në mënyrë adekuate vendi dhe koha e mbajtjes së seancave të lëndëve gjyqësore.

Rekomandimi: puna e gjykatave të bëhet publike dhe transparente duke e publikuar kohën dhe vendin e seancave, si në ueb-faqet e gjykatave ashtu edhe në kuadër të ndërtesave të gjykatave.

- Përsëri është evidentuar praktika e shkeljes së të drejtave të procesit të mbrojtjes duke e kufizuar qasjen te provat ose duke e vështirësuar shikimin e tyre.

Rekomandimi: përmirësimi i dispozitave të LPP-së me qëllim të eliminimit të praktikës së qasjes së kufizuar të mbrojtësve deri te provat e prokurorisë, si dhe rishqyrtimi i rregullave të miratuara për lartësinë e kompensimit të shpenzimeve për qasje dhe kopjim të provave.

- Ka trend të rritjes së përqindjes së aktgjykimeve që nuk janë shqiptuar publikisht dhe nuk janë publikuar.

Rekomandimi: zbatimi konsekuent i dispozitave të LPP-së për shqiptimin publik dhe publikimin e aktgjykimeve.

NGO Coalition “All for Fair Trials” – Skopje
OSCE Mission to Skopje

Natali Petrovska, Attorney at law
Assistant Professor, Boban Misoski, Faculty of Law “Justinianus Primus”, Skopje

ANALYSIS
OF DATA COLLECTED FROM
TRIAL MONITORING IN 2016

Natali Petrovska, Attorney at law
Assistant Professor, Boban Misoski, Faculty of Law “Justinianus Primus”, Skopje

The content of this publication does not necessarily reflect the views or positions of the OSCE Mission to Skopje. The Mission adheres to the Decision PC.DEC/81 of the OSCE Permanent Council.

Skopje, December 2016

■ INTRODUCTION

The Coalition “All for Fair Trials” is a network of 14 civic organisations. Its members are local citizen associations for the purpose of monitoring trials before competent courts, in order to: a) ensure the guaranteed rights to fair trial as envisaged in the Constitution, laws and ratified international agreements; b) increase the public awareness and underline the required reforms and the respective implementation concerning trials; c) enhance the practical knowledge of students of law; and d) strengthen the role and capacity of non-governmental organisations.

Given the current increasing necessity for trial monitoring, in particular concerning the field of criminal law, i.e. criminal procedure, in the course of 2016, the Coalition, financially supported by the OSCE Mission to Skopje, implemented the project «Enhancing the independence, transparency and efficiency of the judiciary through trial monitoring», as continuation of trial monitoring activities from the previous year. It focused on the application of the new Law on Criminal Procedure in all four appellate regions in the country, specifically, in the basic courts, for the purpose of drafting a situational analysis along with recommendations for future activities and reforms, aimed at enhancing the capacities of the judicial system in the country.

■ METHODOLOGY

Monitors

15 monitors, with several-years long experience in trial monitoring throughout the country, were recruited for the needs of the project and for the preparation of the analysis, resulting from the available data from trial monitoring. The monitors were required to have a university degree – a degree in law and thorough knowledge of criminal matters in order to be able to identify the most prevalent challenges encountered by the courts and all participants in criminal proceedings, as well as to detect the inadequate, i.e. incomplete implementation of the Law on Criminal Procedure.

Questionnaire

In the process of collecting data from trial monitoring, the monitors were provided with a tool, i.e. a questionnaire, which guided them within the system for processing the initial information and observations that were noted during their presence in the courtrooms. Specifically, after having initially obtained the overall information from a particular hearing, based on 72 systematically arranged questions in the questionnaire, the monitors entered the collected data to an extent and in a manner that served the needs of the analysis. The questionnaire itself was designed according to the sequence and manner of conducting criminal proceedings before a competent court, with particular focus on some of the new provisions, that is, introduced novelties in the Law on Criminal Procedure, along with provided tailored space where the personal cognitive perception of the monitors is entered.

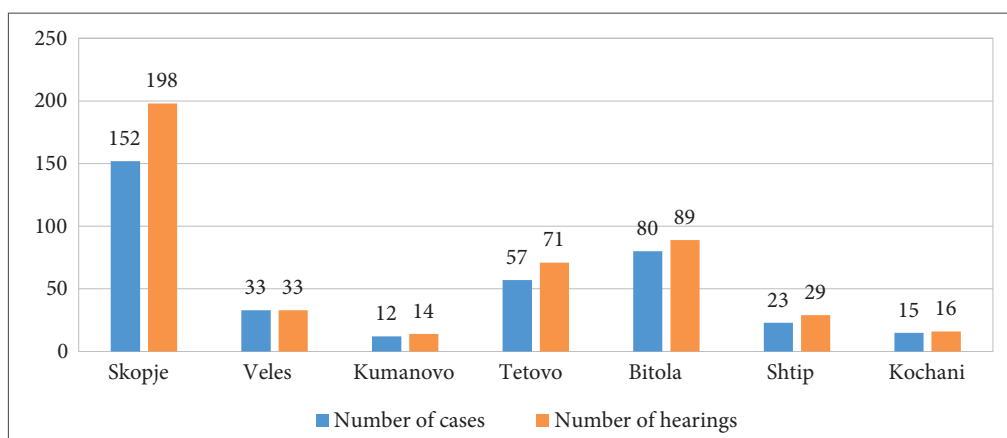
■ GENERAL DATA

The monitoring system in the framework of this project covered the whole territory of the country, that is, the four appellate regions, with special focus on the courts in Skopje (Basic Court

Skopje 1), Veles, Bitola, Shtip, Tetovo, Kumanovo and Kochani and targeted 450 court hearings or 372 criminal cases.

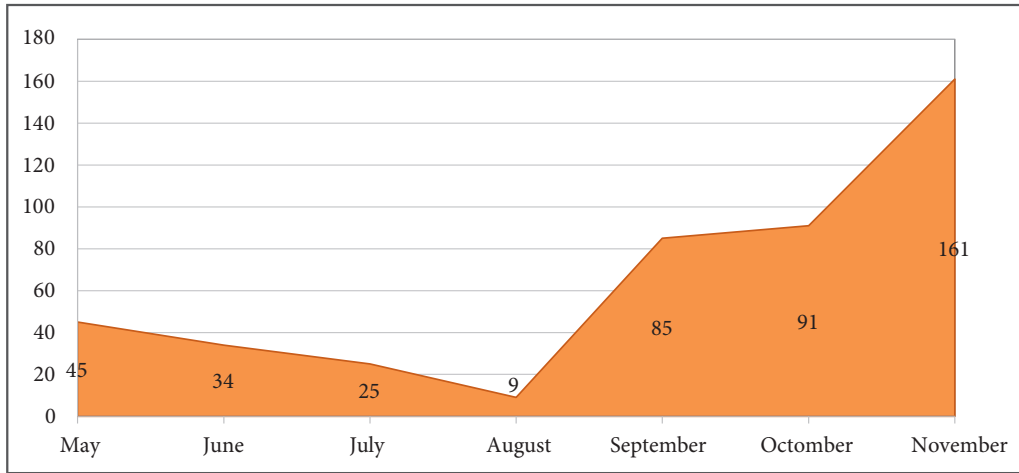
The total number of monitored trials included monitoring of 198 hearings or 152 cases in the Basic Court Skopje 1; 33 hearings and equivalent number of cases in the Basic Court Veles, 14 hearings concerning 12 cases in the Basic Court Kumanovo, and 71 hearings resulting from 57 cases in the Basic Court Tetovo. In the Basic Court Bitola, the number of monitored hearings was almost similar to the total number of monitored cases; 29 hearings were monitored concerning 23 cases in the Basic Court Shtip; and finally, the number of monitored hearings in the Basic Court Kochani largely overlapped with the number of cases, i.e. 16 hearings in 15 cases. The respective statistics is presented in the Table below.

Statistics on the number of monitored hearings against the number of cases

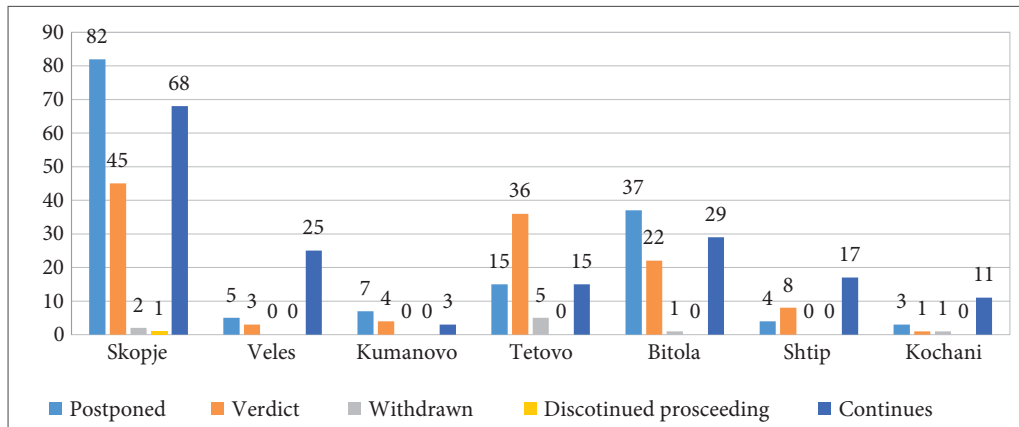
Given the fact that the initial phase of this project overlapped with the beginning of the judicial administration (court clerks) strike, that lasted over half of the period envisaged for trial monitoring, the very dynamics of the monitoring activity was volatile, i.e. varied and reached its highest peaks once the strike ended. Namely, as shown in the Table, one can note that the last 3 months of the monitoring process entail the largest number of hearings, i.e. September- 85, October- 91 and November- 161 hearings. However, one can especially note the trend of hearings being held at the Basic Court Skopje 1 during the court administration strike. Even though the court operation was at stand throughout the country and no hearings were held in most of the courts, i.e. the work was completely blocked; yet, that was not the case at the Basic Court Skopje 1. In this court, some judges proceeded with work and held the scheduled hearings, and only small part of them demonstrated solidarity with the administration and discontinued the work. However, one should note that this refers to an insignificant number of judges.

Hearings per month

The data collected from the total number of hearings that were subject of monitoring throughout the country show that $\frac{1}{3}$ of the hearings or 153 were postponed, 119 were completed in verdict, the indictment was withdrawn in 9 cases, the criminal proceedings were stayed in one hearing, whereas 168 hearings proceeded with procedural acts, as shown on the Chart below. In realistic terms, this is a striking figure, especially given the fact that the number of postponed hearings in the two biggest appellate regions is clearly higher compared to the other regions.

Statistics on proceedings taken by courts

Based on the data, the postponement of hearings relies on several circumstances which are stipulated both in the Law on Criminal Procedure and beyond the law. Namely, problems such as improper service of process, and failure of the parties and the witnesses and expert witnesses to appear in court hearings are singled out as topics that require further elaboration in order to advance and improve the system of securing the presence of the participants in the proceedings. The statistics deriving from analysed data show that the postponement of hearings largely results from the absence of the defendant in the court proceedings – in 97 cases i.e. hearings, or due to the absence of the public prosecutor – 32 cases; absence of the defence attorney - 26 cases and

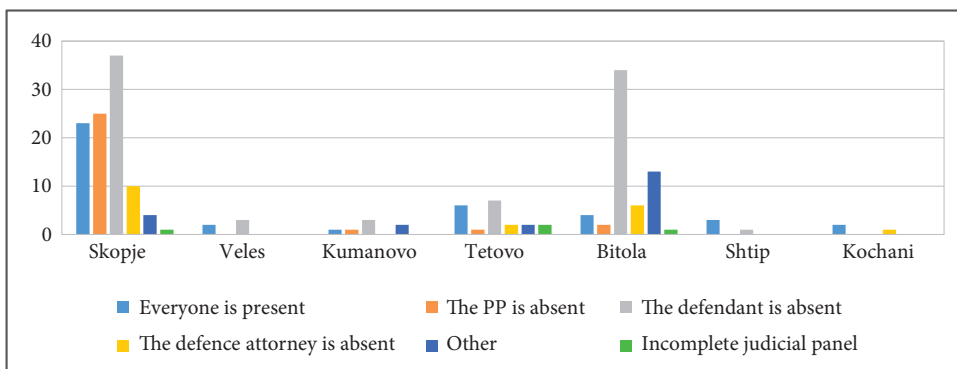
incomplete panel of judges appointed on a specific case - 4 cases. However, one should not overlook the total number of 53 hearings when the postponement relied on “other grounds”.

One of the stated reasons for non-appearance of the defendants during the trial is the failure to bring them from the penitentiary facilities before the court. In some cases, it results from lack of coordination with the registration system for transfer of detainees, while in other cases it results from technical difficulties (which is necessarily related to finances) for the detainee to be brought before court when the trial is held in cities outside the regions where the penitentiary institutions are located. Also, in some cases it results from overlapping with certain high profile court cases that practically leads to total blockage and dysfunction of the overall system in a given court region (in this particular case, the Basic Court Skopje 1).

The legal provisions concerning the failure of the public prosecutor, i.e. private plaintiff to appear before the court clearly stipulate the essential role they have in the proceedings. Despite this fact, public prosecutors failed to appear before the court in 32 cases or 32 hearings, which is a high percentage and accounts for 20% of the total number of postponed hearings. This figure is further augmented by the number of 26 hearings where the defence attorney failed to appear. This fact relies on the most prevalent reasons that defendants replace their defence attorneys and the concurrent obligations of defence attorneys in other cases, as well as the time required for the defence attorneys to study the facts and evidence of the respective case. And finally, one reason for postponements under the category “other” refers to the failure of witnesses or expert witnesses to appear in court proceedings, as well as the need to present certain evidence, which is not yet provided or an expert report which is still not drafted. In the instant case, total of 53 hearings were postponed under the category of reasons «other».

The Table below provides an overview of postponed court hearings by cities and the most frequent reasons thereof. In view of the foregoing, this is one of the most striking problems that has been persistent in the past years in the judiciary. The presented overview leads to the conclusion that the number of postponements is proportional to the size of the cities where the monitoring was conducted; hence, all the listed options for postponements in the questionnaire were exhausted in Skopje and Bitola, unlike smaller cities such as Veles and Kochani. One thing that stands out, as shown in the Table below, is the defendant’s absence as reason for postponement in Skopje and Bitola, along with the absence of the public prosecutor (higher % in Skopje).

Reasons for postponement per city

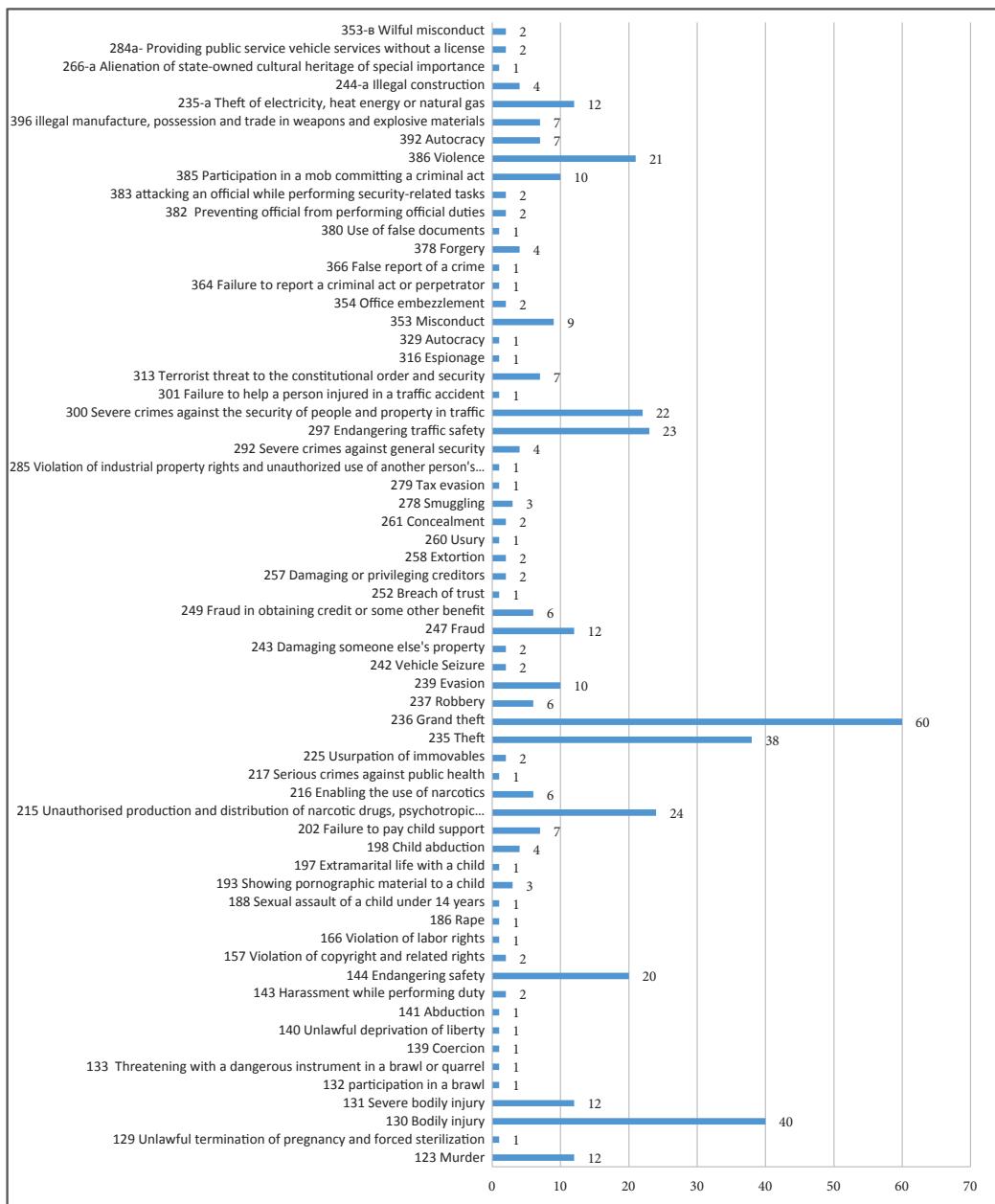

In view of the monitoring data from the previous year, the data for this year do now indicate an upward trend, but quite the opposite. The statistics for both the previous and this year, shows

that 1/3 of monitored hearings were postponed, which means that it poses a problem that may not be overlooked, but would require the adoption of legal solutions along with preventive mechanisms in order to improve the court proceedings. Whether that would entail improved cooperation among the judicial authorities and those in charge of bringing detainees before courts, as quite often the absence of the defendant is not a fault on the part of the court, or whether that would mean more consistent application of the legal provisions pertaining to sanctioning the parties that fail to appear in court, such as the public prosecution office in the present case, the necessity for improved solutions has become increasingly obvious.

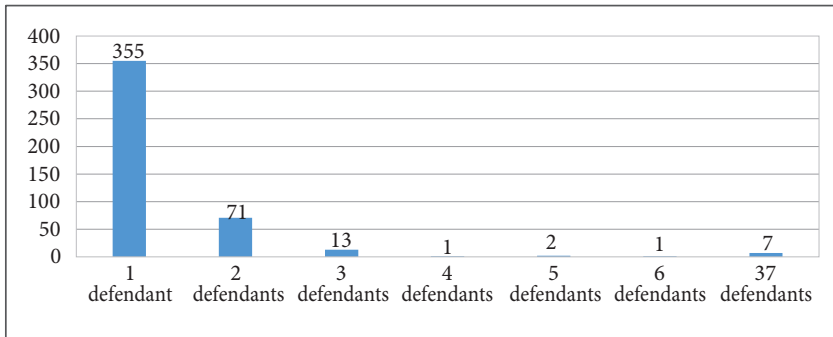
Based on the data from the conducted monitoring, the crimes committed in 450 hearings out of the total number of monitored hearings, mainly refer to the following chapters: «Crimes against property», «Crimes against life and body» as well as «Crimes against public transport safety». Most common crimes were “Grand theft” and “Theft” in 60 and 38 of the monitored hearings, respectively, then “Bodily injury” in 40 hearings, “Endangered safety” in 20 hearings as well as “Endangered traffic safety” in 23 and «Severe crimes against the security of people and property in traffic» in 22 of the monitored hearings.

Number of criminal acts

From the total of 450 monitored hearings throughout the year, the monitors registered a number of 815 defendants that appeared in before the court for cases involving only one defendant or several defendants, reaching up to number of 37 defendants in one single case.

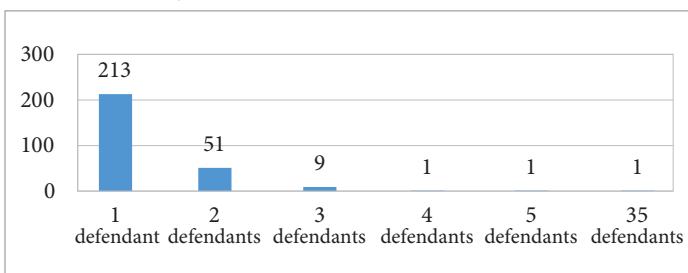
Number of hearings

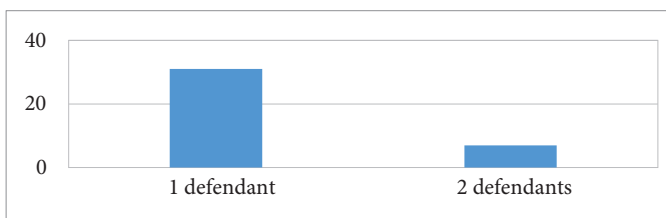
Article 71 and Article 74 of the Law on Criminal Procedure stipulate the right to defence attorney. According to the law, any individual who is suspected of or charged with a crime shall have the right to a defence attorney throughout the whole criminal procedure taken against him/her. Prior to the first examination or any other proceedings specified in the LCP are taken, the defendant shall be advised of his/her right to a defence attorney of his/her choice who can be consulted as well as that the defence attorney can be present during the examination. However, in cases when the defendant is mute, deaf, or lacks the capacity to successfully defend him/herself or criminal proceeding are undertaken against the defendant for a crime which is punishable with a life sentence according to law, a defence attorney must be present at the very first examination. According to the law, a defence attorney is necessary when detention is foreseen or imposed, that is, throughout the whole detention period. In a situation when defence is mandatory and the accused fails to provide his/her defence attorney, the president of the court shall appoint an ex officio defence attorney for the further course of the proceedings, until the verdict becomes effective.

The following statistics derives from the data collected throughout the monitoring process: 276 accused individuals hired their own defence attorneys, 38 accused individuals were appointed an ex officio defence attorney and 108 accused individuals had no defence attorney.

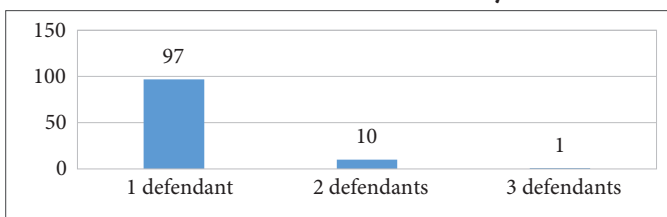
Number of hearings in which the defendant had a defence attorney

Number of hearings in which the defendant had a defence attorney appointed ex-officio

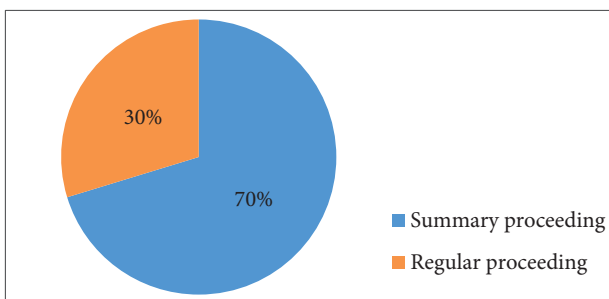

Number of hearings in which the defendant did not have a defence attorney

The Law on Criminal Procedure prescribes 4 types of summary proceedings: 1) summary proceedings for cases where a fine or imprisonment sentence up to 5 years is imposed, 2) proceedings in which a verdict is reached based on a plea agreement between the public prosecutor and the defendant, including the bargaining on the imposed sanction, 3) mediation proceedings where a specialized third party takes part - mediator, and 4) proceedings for issuing a penal notice proposing and prescribing a certain sanction when sufficient evidence of committed crimes exist, which is under the competence of a trial judge. Having in mind that the monitors from the Coalition “All For Fair Trials” are allowed to access and attend only proceedings held in the court, i.e. public hearings, in addition to the regular proceedings, there was an opportunity to attend only one of the summary proceedings. Accordingly, the collected data include 129 held regular proceedings or this accounts for 30% of all monitored hearings and 305 summary proceedings, which accounts for 70% of the hearings held.

Type of proceeding

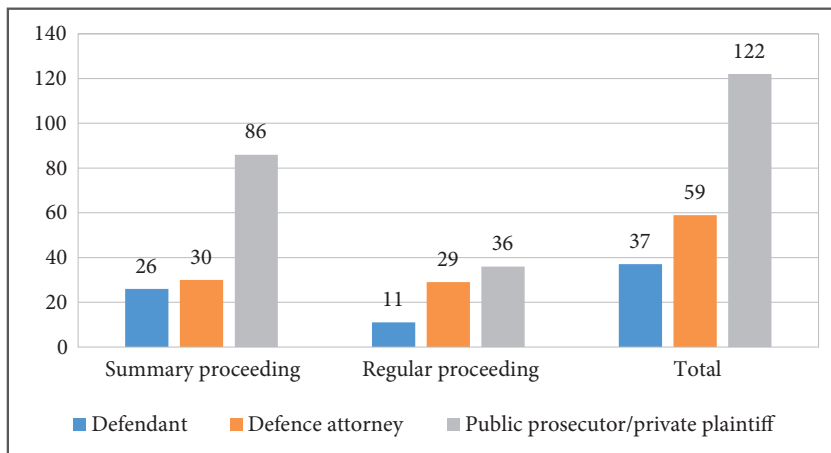

■ MAIN TRIAL

Pursuant to the Law on Criminal Procedure, when the judge or the panel ascertains that all individuals required to attend the main trial are present, i.e. whether the trial can be held in the absence of some of the summoned persons, the court instructs the parties at the main trial to make the opening statements. The process is conducted in successive order, i.e. the plaintiff-public prosecutor is given the opportunity to make the opening statement, followed by the defence attorney, i.e. defendant. In view of this part of the procedure, once this legal instrument started to apply, the parties are given the opportunity to disclose decisive facts that they intend to prove, to list the evidence that they will present in a later phase and to determine the questions that will be discussed. However, LCP distinguishes between the acts undertaken by the court and the application of this legal instrument both in regular and summary proceedings. Namely, in regular proceedings, the above mentioned principle of making an opening statement is a rule, according to which the defence is always entitled not to make an opening statement. In summary proceeding, which cover over 80 % of the court cases, and entail crimes which are punishable with imprisonment sentence of up to 5 years, the opening statements of the public prosecutors transform into presentation of the indictment's content, whereas the law does not foresee the contribution of the defence in respect of putting forward decisive facts in favour of the defence. Even though the opening statements are not legally binding in summary proceedings, they are often utilized also by the defence attorneys.

Based on the processed data resulting from this monitoring exercise, there were a total number of 122 opening statements made by the public prosecutor, 59 by the defence attorney and 37 by the defendant. The Table below shows the application of this legal instrument both in regular and summary proceedings. One specific aspect that stands out is that in regular proceedings, on several occasions, the defence attorneys exercised their right not to make an opening statement, or specifically in 7 of the monitored cases. Even though it is not specified for the summary proceedings, in almost 30% of cases, defence attorneys made opening statements, as shown in the graph below.

Opening statements

As part of the questionnaire, the monitors were tasked to assess, based on their individual perception, whether the opening statements disclose the decisive facts that will be further discussed and proved in the proceedings by the respective party making the opening statement. Accordingly, the following data were obtained:

-the public prosecutor's opening statements were clear in 49% of the hearings, unclear in 23% of the proceedings and in 28% of the hearings the opening statements only partially revealed what was presented and will be proved by the public prosecutor;

-the opening statements made by the defence attorney were clear in 77% of the hearings, unclear in 8% of the hearings, whereas 15% of the opening statements only partially revealed the facts that the defence i.e. defence attorney will further prove;

-the opening statement made by the defendant was clear in 35% of the hearings, unclear in 6% of the hearings, and 59% of the opening statements only partially revealed the facts given by the defendant.

As a result, the data which were in this way obtained concerning the opening statements, undoubtedly show that defence attorneys make more clear and precise opening statements compared to the public prosecutors. Furthermore, the high percentage of partially clear facts and evidence referred to by the defendants are indicative of the need for hiring a professional, that is, a defence attorney, that would represent the defendant's interests and from the very beginning of the proceedings would portray a clear picture to the court about the intentions to propose evidence and about the case theory that will be elaborated. Yet, one has to note that some of the opening statements made by the defendants, according to the monitors' questionnaires, were made in the presence of their defence attorneys.

Furthermore, one must underline the detected inconsistency in the work of public prosecutors from the aspect of reducing the opening statement to a "plain" reading of the indictment, without presenting the theory of the case or the thesis that will be represented, and the way of distinguishing the legal elements that will be discussed in order to prove the grounds of the indictment. Based on the processed data, the statistics shows that in over 70% of cases where the opening statements were made by the public prosecutor, it was reduced to plain reading of the indictment, rather than a more detailed explanation of what may be derived thereof. Having made such opening statements, neither the court is clear what will the public prosecutor aim to prove, nor the defence is clear about the prosecutor's thesis on the substantiation of the indictment or the plan to prove it.

■ GUILTY PLEA

The monitors attended 95 hearings in which the defendant pleaded guilty. On this occasion, an analysis is conducted on the data obtained from the monitors regarding the legality of the guilty plea, the role of the court and the parties during the guilty plea process, as well as certain circumstances of guilty plea that concern some specific instruments in the criminal procedure and have immediate impact on the justification and legality of guilty plea. Therefore, analysis is conducted on the data which refer to imposed detention at hearings when the defendant pleaded guilty, as well as the quantity of presented evidence by the court in determining the type and extent of criminal sanction under conditions of guilty plea during the first hearing of the main trial.

The Table below shows the trend of submission of guilty pleas, that is, out of the total number of 450 monitored hearings and 153 postponed, the monitors attended 95 hearings in which the defendant pleaded guilty. Compared to the total number of hearings held (168), one can draw the conclusion that data concerning the guilty pleas made by defendants are considered as especially relevant data for drawing conclusions. Moreover, out of the total number of analysed verdicts – 119, almost 95 verdicts were reached by guilty plea.

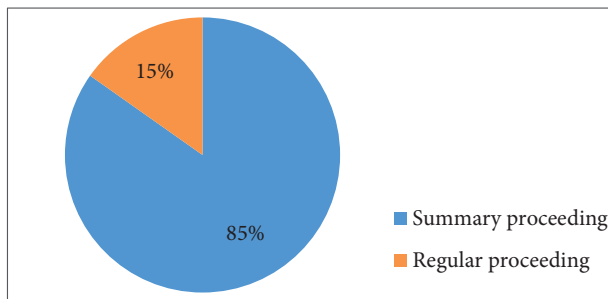
Guilty plea and type of criminal proceedings

	Summary proceedings	Regular proceeding	Total
Guilty plea	78	14	92

Based on the obtained data, one can draw the conclusion that the instrument of guilty plea is put in place and has begun to take root in the national system of criminal justice. Moreover, this instrument is also recognised by the parties in the criminal proceedings as an efficient tool for rapid, efficient and effective completion of criminal proceedings. An additional argument for the increased application of this instrument may be the data from monitored trials in the previous year when guilty plea was made in 70 cases out of 550 hearings monitored in total. Compared to this year, there is an increase of over one third, that is, defendants pleaded guilty at the main trial in 95 cases out of 450 hearings monitored, in total.

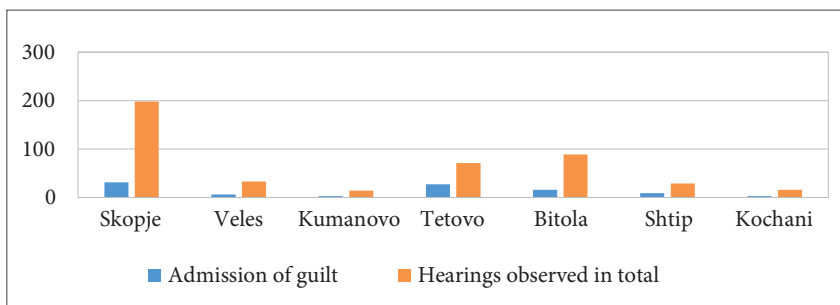
However, from the analysis of the basic courts' annual reports¹, the application of guilty plea is not made in the same extent as in the monitored cases, even though one can conclude that this instrument is applied with increased frequency.

Pleading guilty in summary proceedings

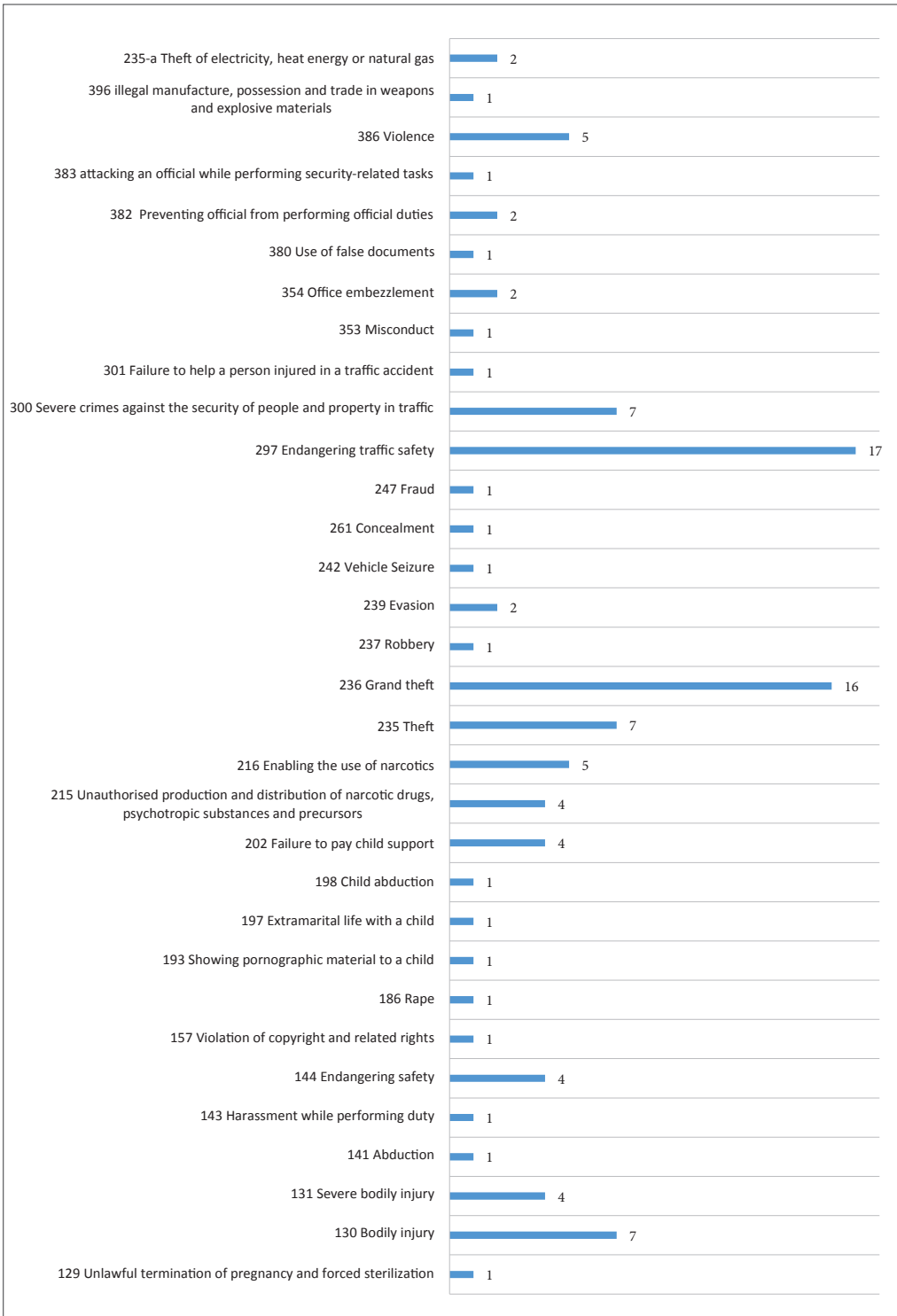
In view of the applicability, an additional argument is the fact that based on the analysed data, obtained by the monitors, this instrument is largely applied in summary proceedings, which accounts for around 85% of the cases, or for crimes which are punishable with up to 5 years of imprisonment. These data support the thesis that courts feel safer to apply this instrument for minor crimes, while considered in correlation with the data obtained from the annual court reports, as well as the data obtained by the trial monitors, one can draw the conclusion that this instrument is not frequently applied for more serious crimes. The data only confirm that it concerns a new instrument and the courts, understandably, have certain reservation to apply it in relation to more serious crimes.

¹ For example, see the 2015 Annual Report on the Performance of BC Skopje 1, available at: http://osskopje1.mk/cms/FCKEditor_Upload/gizv15.pdf

Concerning the geographical distribution of the guilty plea in relation to the total number of monitored hearings, one can note that guilty plea was registered, in general, in almost one fifth of the monitored hearings, which accounts for 20% of monitored hearings. Basic Court Skopje 1 and Basic Court Tetovo deviate from this trend. Thus, one can notice the lowest number of monitored hearings in the Basic Court Skopje in which the defendant pleaded guilty, which accounts for 16% of the total number of monitored hearings, whereas guilty plea was more frequent at the Basic Court Tetovo, that is, in one third of monitored cases, which accounts for 38% of all monitored hearings.

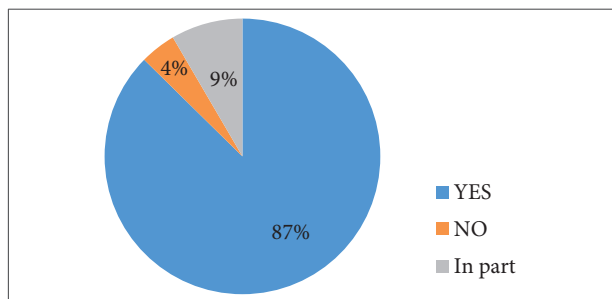
Admission of guilt per criminal act

As to the type of crimes to which the defendants were willing to plead guilty, in general, it concerns a wide range of crimes. If compared to the statistical yearbooks on crime movement², one can draw the conclusion that the defendants were generally willing to plead guilty to all crimes; or in other words, the trend of pleading guilty corresponds to the trend of crimes which are processed before the basic courts. The majority of guilty pleas refer to crimes against the life and body, property and public traffic safety. This is followed by crimes against the official position, sexual morality and sexual freedom. Based on the data, one can discern the fact that pleading guilty during the main trial does not depend on the type of crime. Generally, this is a positive conclusion as one cannot detect any selection in the guilty plea in relation to the type of crime. In this context, an additional conclusion derives from the thesis that the willingness of the defendants to plead guilty depends on the extent to which the case and the criminal incident were investigated by the law enforcement agencies, i.e. the extent to which the indictment was substantiated.

The graphs below concern the analysis of the procedural rules on admissibility and legality of guilty plea. Pursuant to the obligation deriving from Article 74 of the LCP that a defence attorney must attend when the defendant pleads guilty, the data, obtained from the monitors and further analysed, show that defence attorneys were present in all of the cases.

Were questions posed to check the admission of guilt made by the defendant

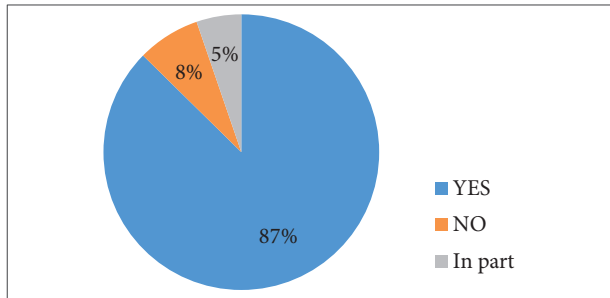

Concerning the data related to verification of all elements of a particular crime, one can conclude that when judges reviewed the guilty plea statement, the defendant was largely advised about the charges and what s/he had pleaded guilty for. Nevertheless, there is a still persistent practice, despite the minimal improvements compared to the previous year (87% against 82%), that judges only read the indictment to the defendant, or provide explanation about the process of determining the type and extent of criminal sanction, according to the provisions of the Law on Determining the Type and Extent of Criminal Sanction. Therefore, one can draw the conclusion that the judges should dedicate more attention to the defendant as well as his/her defence attorney, with regard to the request for providing adequate legal aid to their clients; in the explanation about the legal elements of the crime; the prosecutorial evidence to corroborate the legal elements of the crime; and the manner of commission of the respective crime. The court should be entirely convinced that the defendant had committed the respective crime as provided in the indictment; that is, the specific crime to which the defendant pleaded guilty in the course of the main trial. It is therefore considered inadmissible that the court has adopted a practice to read the indictment or as entered in one of the monitors' questionnaires - the defendant pleaded guilty, but the respective crime had not been committed as presented in the indictment. Any such opposing by the defendant or correction made by the defendant concerning the indictment during the pleading of guilt should not have been

² See : 2015 Statistical Yearbook , accessible on <http://www.stat.gov.mk/OblastOpsto.aspx?id=6>

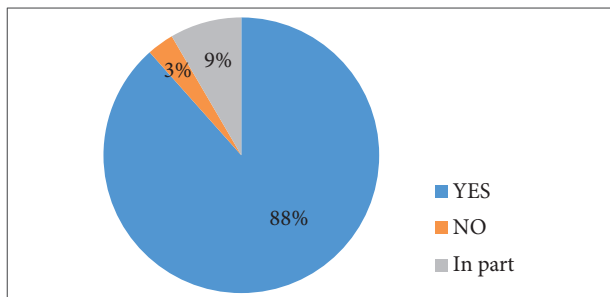
accepted by the court as a voluntary admission of guilt for a given crime, as stated in the indictment. The court should have dismissed it and proceeded with the main trial as if no guilty plea had been made, pursuant to the provisions in Articles 381 and 334 of the LCP.

Were questions posed to check whether the defendant made the admission of guilt of his/her own free will?

An interesting fact is that in 13% of the monitored hearings, where the defendant pleaded guilty, the monitors could note some inconsistency as regards the free will to plead guilty. That is, in 11 cases, the defendant did not plead guilty of own free will or he/she had certain reservations; however, the court failed to take those reservations into account and accepted such flawed guilty plea. Needless to say that such practice adopted by the court should be eradicated, especially in respect of the court's role in the plea hearing or plea bargaining proceedings, as it assumes the role of guarantor and protector of the defendant's rights. Such practice stimulates the wrongful application of the guilty plea, and shows tolerance for the tactics of the authorised plaintiff to find a scapegoat with the aim to complete the processing of the cases through the court labyrinths, but failing to take account of either the real perpetrator of the crime, or the safeguards of justice.

Were questions posed to check the defendant's awareness of the consequences from the admission of guilt?

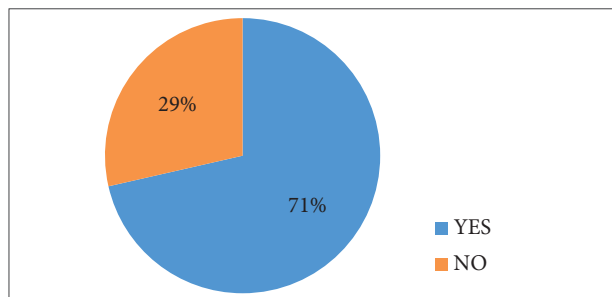

The same is the percentage of cases where the monitors took note of the lack of awareness on the part of the defendant regarding the admission of guilt. The monitors detected cases where the court failed to pay any attention to the opposing on the part of the defendant during the guilty plea, which can lead to the conclusion that such admission of guilt was extorted. The monitors provided interesting data that in one particular case, the court directly advised the defendant to plead guilty so that the public prosecution avoids to file an indictment against an older close relative, on whose behalf the electricity meter was recorded, concerning a case in which the defendant was charged with the crime – theft of electricity, pursuant to Article 235-a of the Criminal Code. In these cases,

instead of acting in the interest of justice and showing impartiality, the judges had predetermined position in relation to the defendant's guilt, irrespective of his defence and failed to take into account the presumption of innocence of the defendant.

Despite the slight improvements compared to the previous year, it is of major concern that there are persistent cases in which the court, instead of being a passive arbitrator in assessing the defendant's free will and awareness about the admission of guilt, the court still actively represents the interests of one of the parties, which is also contrary to the interests of the justice. In this context, one can arrive at the conclusion about the need to provide additional training for judges, concerning the proactive protection of justice under conditions of admission of guilt during the main trial that is, increasing their active role in the process of assessing the admission of guilt. This role brings it closer to the role of the court within the mixed criminal proceedings. In other words, in order to determine whether the defendant made a guilty plea of one's own will and with full awareness about any consequences thereof, the court can and should be active, as well as inquisitive in assessing the admission of guilt, in such a manner as requesting additional evidence or statements from the defendant in order to ensure complete disclosure and clarification of the criminal event and be fully convinced that the defendant committed the admitted crime³.

Was there any evidence presented after the admission of guilt?

Finally, apart from examining the awareness and free will under which the admission of guilt is made, the court is to assess whether the guilty plea is corroborated by evidence. Accordingly, Article 381, paragraph 3 of the LCP stipulates the court's obligation to verify whether the admission of guilt is supported by evidence, i.e. during the main trial, the court shall only present evidence that leads to determining the type and extent of criminal sanction. Based on the data obtained by the monitors, one may conclude that the specific part of the proceedings aimed to assess the defendant's admission of guilt is most "vulnerable" in view of prevention of any false testimonies.

Based on the data, it is obvious that the court presents insufficient corroborating evidence for the admission of guilt, and the verdict is largely based on the statement, i.e. the admission of guilt by the defendant. The monitors noted that only in nine hearings there was corroborating evidence presented concerning the determination of the type and extent of criminal sanction. Moreover, an additional problem lies in the fact that in one half of these hearings, i.e. five of them, the only evidence presented by the court was the defendant's prior conviction. Therefore, it is needless to elaborate how questionable is the prior conviction as prima facie evidence. This is for the simple reason that recidivism, i.e. prior conviction⁴, itself cannot suffice as ground to determine the crimi-

3 See: Misoški B., Ilikj Dimoski D., Judges' Role in the Evaluation of the Defendant's Plea within the Sentence Bargaining Procedure, Journal of the Faculty of Security, Skopje, University St. Klement of Ohrid, Bitola, 2016.

4 See Gruevska Drakulevski A., Recidivism and prison, Grafoden, Skopje, 2016.

nal life style of an individual. Any prior conviction should be analysed from the aspect of the type of crime and the respective conviction, the time elapsed from the prior conviction until the admission of guilt, and the respective life style of the defendant. It is considered impossible to determine a more severe penalty by applying a simple mathematical operation and calculate the prior conviction as nine points⁵.

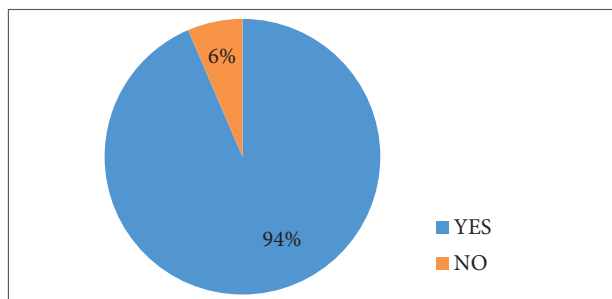
Having regard to the presented data, one can arrive at the conclusion about the necessity of having the court to undertake an active role during the evidentiary hearing; that is, to be authorised to request the parties to provide evidence of appropriate quantity and quality, in order to accept the admission of guilt as righteous and fair, and determine the adequate sanction accordingly. The reasons why evidence is presented in this manner cannot be identified only with the role of the court, but also with some inconsistencies in the LCP. According to the LCP, evidence is proposed by the parties, and following the defendant's guilty plea, the court has insight only in the list of evidence that will be presented during the evidentiary hearing in support of the indictment (Article 321, paragraph 2 of the Law on Criminal Procedure - LCP). The court, therefore, has no knowledge in advance whether any of the listed evidence may be in favour of the guilty plea and to which extent the respective evidence can contribute to the determination of the type and extent of sanction. Moreover, there is a prevailing dilemma, whether any of the parties would be interested in complete disclosure of the evidence through the extensive methods of direct and cross examination of witnesses under conditions when the defendant pleaded guilty.

Accordingly, the LCP would require certain reforms, in the context of modification of the provisions that regulate the main hearing, in such a manner that would accept the "originary" solution from the American criminal justice system that is, holding a separate sentencing hearing. Such a hearing would eliminate the dilemmas which the local courts are confronted with, due to the existing provisions of the LCP which fail to provide efficient means for presenting evidence in support of the guilty plea and determining the most appropriate sanction. Therefore, the court relies only on very simple evidence, that is, prior conviction records, and also relies on the already questionable⁶ provisions of the Law on Determining the Type and Extent of Criminal Sanction.

In respect of the question "*Did the defence attorney have enough time to advise the defendant?*", the monitors had the possibility to make an assessment only in one third of monitored hearings in which the defendant pleaded guilty. Based on the data from 31 answers, the monitors noted that in 94% of the cases that the defendant had enough time to consult his/her defence attorney, whereas in 6% it was noted that the defendant did not consult his/her defence attorney or he had no sufficient time to consult his/her defence attorney.

5 In accordance with the provisions of the Law on Determining the Type and Extent of Sentences, Official Gazette, no.199/2014.

6 See: Buzarovska G., Tupancheski H, Sentencing Guidelines, "The Paradox of the Macedonian Legislation", Attorney, no.238, November, 2015 Skopje

Nevertheless, one cannot consider these data as problematic for a simple reason - if the defendant already had a defence attorney during the previous phases of the criminal proceedings, one can expect that the guilty plea had been already agreed upon and elaborated with his/her defence attorney.

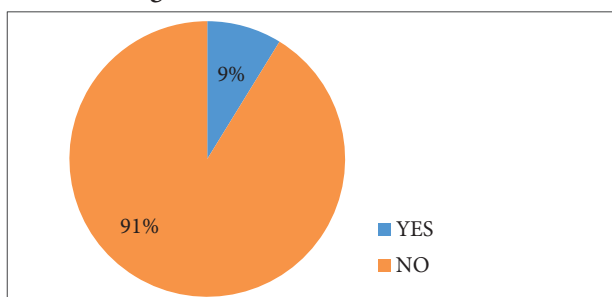
This practice would become problematic in cases in which the defendant had no defence attorney, then decided to plead guilty, and only then hired an attorney or was appointed an ex officio attorney by the court. In such cases, it is considered necessary that the court provides sufficient time to the defendant and the defence attorney, in order to enable the defence attorney to explain any consequences of the guilty plea to his/her client.

Moreover, if such remarks relate to this risky group in 6% of the hearings, any such practice of the court needs to be eradicated and should not be tolerated by any of the parties, irrespective of the fact that the acceptance of the defendant's guilty plea by the court is in favour both of the defendant and his/her defence attorney, as well as the public prosecutor. Such a practice is unlawful and contrary to the interests of justice.

■ DETENTION AND MEASURES FOR SECURING ATTENDANCE

Article 144 of the Law on Criminal Procedure provides the following measures for securing attendance: summons, precautionary measures, bail, arrest, deprivation of liberty, retention, short detention, home detention and detention. In respect of the range of these measures, the monitors attended only 34 hearings in which the defendants were in detention (see table below), while milder measures for securing the attendance of defendants were applied in only 14 cases.

Monitored hearings in which the defendant was held in detention

Based on the obtained data, there is a noticeable tendency for non-excessive use of detention by the court in the analysed and recorded cases by the monitors, or the measure of detention was applied in about 8% of the monitored cases. However, having in mind the type of crimes for which the hearings were subject to monitoring, one can conclude that detention is not imposed only in small and insignificant percentage, compared to the other hearings. There is a concern, as noted by the monitors, about the persistent practice of the courts not to provide appropriate explanation on the reasons to impose the measure of detention, or to provide realistic assessment of the underlying factors and register them in writing in the decision to continue the detention⁷.

In addition to imposing the detention measure, the monitors noted that milder measures for securing the attendance of defendants were applied by the court in only 26 cases (see the table below).

MILDER MEASURES FOR SECURING ATTENDANCE								
		Ban on leaving the place of residence?	Registration at the court	Passport seizure and registration at the court	Forcibly bringing a defendant	Forcibly bringing an damaged party	Forcibly bringing a witness	Total
Were there any other measures imposed to secure attendance?	Yes	1	6	1	6	1	1	26
	No							325
Total		1	6	1	6	1	1	351

The monitors noted that these measures were imposed on the defendants in 14 cases; in two cases the measures were imposed on the other participants in the criminal proceedings, that is, the damaged party and the witness were forcibly brought on one occasion, whereas the milder measure - summons - was applied in the remaining 10 cases.

According to these data, it is inevitable to conclude that the court fails to take into account the alternatives to the most severe measure – detention⁸ - as the efficiency of such measures is already recognised in other more developed criminal justice systems.

In this context, the milder measures remain to be only a matter of normative style in our LCP, which are applied very rarely or not applied at all. Regretfully, the same is true about the following measures: bail, home detention and most of the precautionary measures. Accordingly, one needs to note the arguments for overlooking these measures. Namely, there is lack of adequate mechanism for their application and control; the court does not dispose of appropriate tools that would provide convincing data that if applied, there will be sufficient guarantee that the defendant's presence will

7 These comments have been referred to our judges for longer period of time and have been also recognised by the European Court of Human Rights, for example in the case “Vasilkovski and Others vs. the Former Yugoslav Republic of Macedonia”, No. 28169/08, 28 October 2010. For more details, see: Buzarovska, G., Andreevska S., Tumanovski A., Application of the detention measure according to the Law on Criminal Procedure of 2010 – Legal Analysis, OSCE, Skopje, 2015.

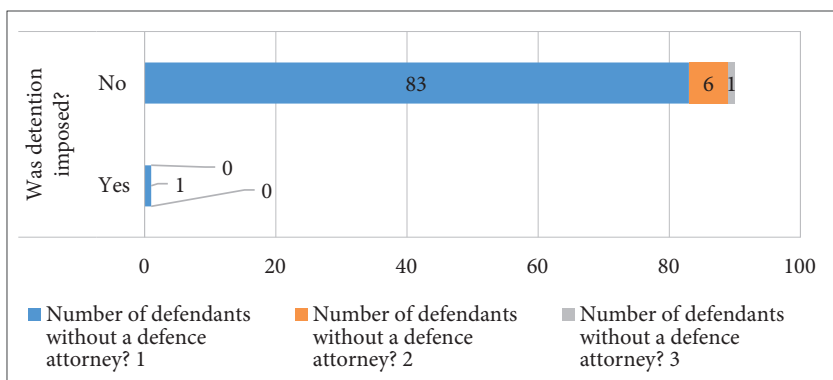
8 See: Misoski B., Bail, Precaution Measures and/or House Detention: Analysis and Recommendations for More Frequent Application, Proceedings of the Post Doc Colloquium in Public Law, Tirana and Skopje, SEELS Network, 2014.

be secured during the main hearings and that their application would exclude or reduce the risks for which the measures were applied.

Therefore, it is recommended that mechanisms for institutional support of the court need to be developed in order to ensure the application of milder measures that secure the attendance of the defendant in the course of criminal proceedings. In this respect, such mechanisms are primarily seen from the aspect of developing the capacities of the Probation Services, which are established in accordance with the Law on Probation; introduction of changes and amendments to the Law on Probation that would incorporate the respective measures as competence of the probation services; as well as application of the LCP by imposing an ex officio obligation to the probation services to deliver the respective data to the court and generate risk assessments concerning the defendant, that would serve as ground on which the court would decide about the application of the most appropriate measure for securing the attendance of the defendant. Finally, having regard to these recommendations, the court would be enabled to provide true and based on fact rationale in the decision to apply the measures for securing attendance.

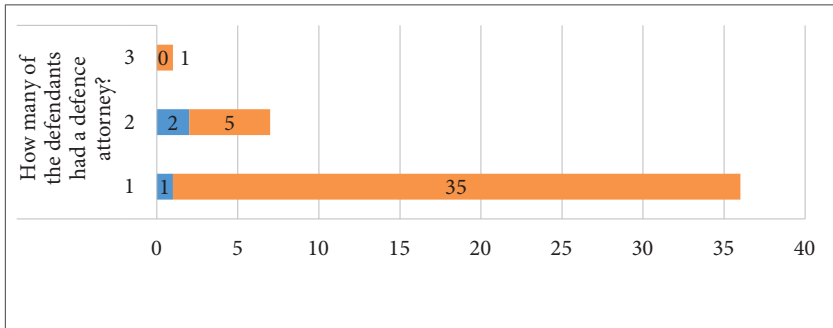
In respect of assessing the legality of the procedure to apply these measures, one can conclude that apart from one case, the requirements of the LCP referring to the presence of the defence attorney when the measure of detention is imposed, were properly applied in all other cases.

Detention-without a defence attorney

On the other hand, based on the monitors' analysis, one can commend the practice of the court (see the graph below) for having entirely fulfilled the procedural provisions on the obligatory attendance of a defence attorney under conditions when the detained person admitted the guilt.

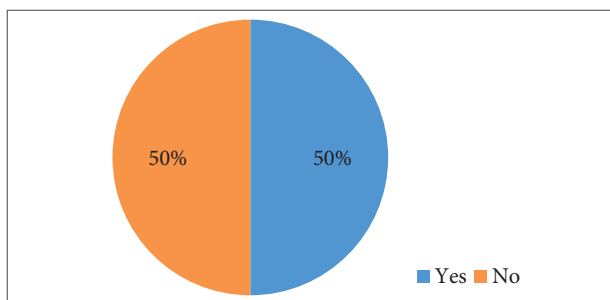
Admission of guilt made with a defence attorney-detention

The observed practice of the court to fail to act in line with Article 173 of LCP is problematic, that is, according to this Article, detention is to be discontinued following the admission of guilt, in cases when it had been imposed under conditions of existent justified risk that the defendant will hide, falsify or destroy the traces of the crime; or if there are special circumstances indicating that the defendant will obstruct the criminal proceedings by tempering with witnesses, expert witnesses, accomplices or those covering up criminal acts. Or, despite the insignificant number of observed violations when the court acted contrary to the LCP in two of four noted cases, or specifically, it failed to discontinue the measure of detention once the defendant admitted the guilt, yet, any such cases require to be further analysed. This is for a simple reason that being driven by the *iura novit curia* principle, one can draw the conclusion that most probably detention in such cases was imposed on several grounds, and there was rational expectation on the part of the court that the other grounds for continuation of the measure of detention would persist, even though the defendant pleaded guilty.

However, despite of having accepted this argument, and as noted in this report, the existing problem still persists in respect of the factually instituted decisions to impose detention, that is, the frequent, uncritical and unsubstantiated imposing of detention on several grounds from Article 165 of LCP, as well as the noted problem concerning the rationale in the decisions to impose detention based on (in)appropriate facts and evidence, which also implies their (in)appropriate registration in the respective decisions.

Was the detention discontinued after making admission of guilt

Any other explanation concerning the monitors' allegations would lead to the conclusion that the foregoing Roman legal principle is denied, which would further result in wrongful application of the LCP provisions. Moreover, had the court taken this position in such cases, defence attorneys as well as public prosecutors, who are the guardians of legality, should not have tolerated any such

action, i.e. it should have been challenged in appeal proceedings for a simple reason that such cases endanger the fundamental human right – right to liberty.

■ EVIDENTIARY PROCEEDINGS

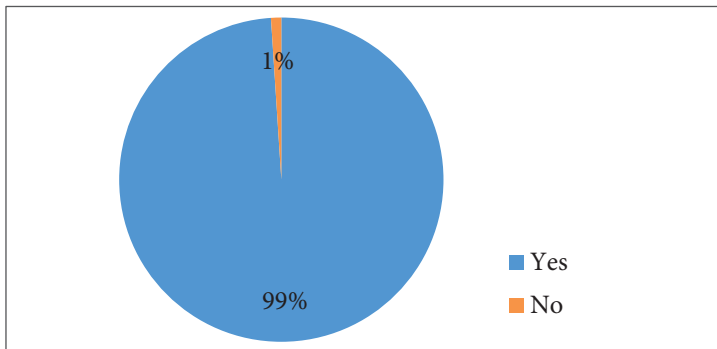
The evidentiary proceeding, as part of the main hearing, is stipulated within the scope of Articles 382 to 394 of the LCP, and as such it is given a consecutive order in the law, as well as in the systematically arranged questionnaire of the Coalition, that is, after the defendant is advised about his/her rights and the option to plead guilty during the hearing. There is a clearly prescribed order of presenting the evidence in this part of the proceedings. Specifically, the first to be presented are the evidence related to the indictment and any property claims, followed by the evidence of the defence and possible prosecutorial evidence that would challenge any of the evidence presented by the defence, in the form of evidence in rebuttal, as well as the evidence of the defence in response to the such challenging, in the form of evidence in reply.

The Law on Criminal Procedure specifies 3 ways of examination - direct examination, cross-examination and re-direct and re-cross examination. Direct examination is undertaken by the party that proposed the witness, the expert witness or the technical advisor; cross-examination is undertaken by the opposing party, whereas any additional examination is repeated by the party who called the witness or the expert witness, so that any questions posed during this examination are limited to the questions posed during the examination of the opposing party. After the parties complete their examination, the chair of the judicial panel (and its members) may ask questions.

During the evidentiary proceedings, the role of the court is to exercise control over the manner and order of examining witnesses and expert witnesses as well as the presenting of evidence, and accordingly takes into account the efficiency and cost-effectiveness of the proceedings and the determination of truth. In this part of the proceedings, the court also decides about any objections raised by the parties, whereby it can ban a certain question or answer to a question which had already been posed or if that is considered inadmissible or irrelevant for the case, or the respective question entails both the question and the answer. Indeed, cross-examination is considered as an exception.

The data collected by the monitors show that there is strict adherence to the legal provisions in this respect, and only minimal exception of 1% was registered; that is, the monitors registered inconsistencies in the legally prescribed order of presenting evidence in only 2 cases, which was explained on the ground of ensuring the cost-effectiveness of the proceeding. However, what is being perceived as cost-effectiveness on the part of the court (in the respective 2 cases), in fact, entails the violation of the defendant's rights which are specified in the LCP.

Was the order of presenting evidence in accordance with the legally prescribed order?

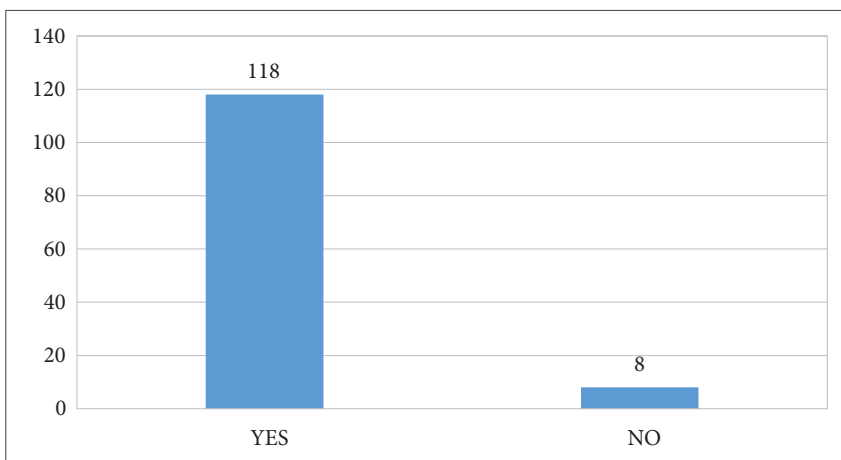

One novelty that was introduced in the LCP and is currently being applied, refers to the application of paragraph 2 of Article 386, according to which the witness should take an oath before giving a testimony. One should underline the fact that even though taking an oath is prescribed by law, the court is obliged to warn the witness about his/her duty to inform the court on any matters related to the case to the best of his/her knowledge, and advise the witness that any false testimony is a considered a serious offence. Based on the available data, the novelty in the law is applied to a satisfactory extent by the court - 69%. However, irrespective of whether an oath was taken or not, the person who testifies may be held criminally responsible for giving false statements in the capacity of a witness and this may be the reason why such obligation is seen as non-obligatory.

In view of the LCP application, and especially the application of the introduced novelties, during the period of *vacatio legis* as well as once the LCP started to apply, numerous training were organized by the OSCE Mission to Skopje, the American Bar Association in cooperation with the Academy for Judges and Public Prosecutors and the Bar Association. Yet, one can note the need for additional professional development of all actors in the proceedings. In particular, this refers to the application of the provisions related to direct examination, cross-examination and re-cross and re-direct examination of witnesses which is due to the fact that the actors in the proceedings have not yet mastered the techniques which are required to apply the respective legal provisions.

The foregoing conclusion derives from the data collected in respect of the examination of witnesses. The questions that were designed and included in the questionnaire and were used by the monitors as tool for sharing the experiences and the findings obtained in the court, also included a set of questions that precisely refer to the manner and techniques for different types of examination. The questions entail the aspects of clarity, lack of ambiguity, the extent to which the parties in the proceedings have studied and become familiar with the case, as well as the technical rules that the court and the parties are to respect during the proceedings.

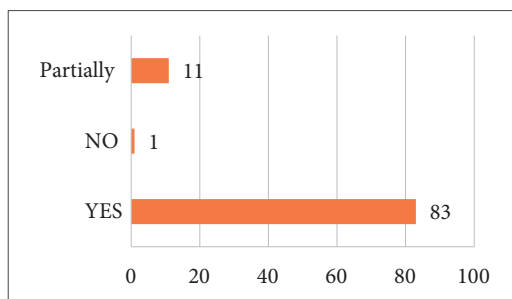
In respect of the part “Were the questions clear and precise during the direct examination of the witness or expert witness?”, the following data were obtained from 126 hearings in which direct examination was applied:

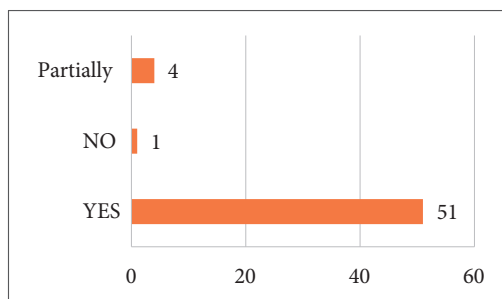
In respect of the question whether the party, who called the witness, left an impression of knowing what he/she was asking and can properly handle the case, we found that irrespective of whether the public prosecutor or the defence called the witness, both parties made the impression that they knew what they were asking and that they handled the case well, which can be seen in the graphs below.

Direct examination undertaken by

Public prosecutor

Defence attorney

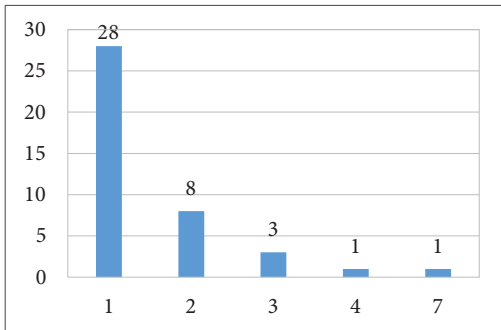
As to the court's activity in the process of presenting evidence, it is stipulated that the role of the court is to exercise control over the manner and order of examining the witnesses, expert witnesses and the presentation of evidence, and accordingly the court takes into account the efficiency and cost-effectiveness of the proceedings, and the determination of truth, when necessary, but also takes care about the dignity of the parties and witnesses in the proceedings. During the proceedings, the court can ban a certain question or answer which had already been answered, or if the question is considered as inadmissible or irrelevant; the court may also reject that certain evidence is presented if considered as unnecessary and of no relevance for the case, however; under no circumstances after the cross-examination, the court may not prevent the opposing party to cross-examine the witness. This type of violation was observed in only 2% of the processed data.

As regards the cross-examination, the data indicate the necessity for further improvements by all actors in the proceedings. Cross-examination is stipulated to be limited and to entail only questions that were previously asked by the party that proposed the witness. Deviation from

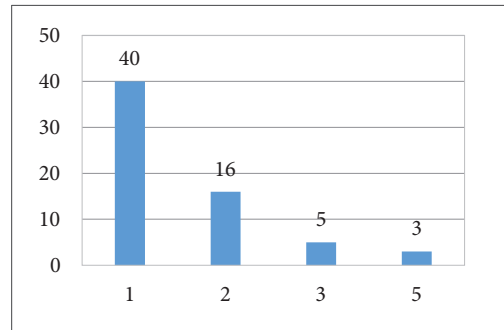
this rule, which is stipulated in the LCP, was noticed in 18% of the monitored cases. Specifically, in 88 hearings involving cross-examination, in 72 of them, which accounts for 82%, the cross-examination was limited to questions from the direct examination; however, this was not true in the remaining 18%. There were registered cases when the judge directly reacted to questions which deviate from the concept of cross-examination, even though it is still questionable whether the judge has the right to ban a particular question without properly raised objection by the party in the proceedings. In other cases, the parties failed to raise objections on the questions, and therefore they were subject of further explanation and reply.

Based on the collected data, it is a striking fact that the mechanism of cross-examination is more utilized by the defence attorneys than the prosecutors. As shown in the graphs below (the horizontal line on the bottom of the graph shows the number of defendants in the proceeding), total of 64 persons were cross-examined by the public prosecution, and 104 persons were cross-examined by the defence attorneys. The data lead to the conclusion that defence attorneys show more determination to utilize the available resources in order to put forward their defence strategy and prove the theory of the case in the interest of the defendants.

Cross-examined persons by PPO

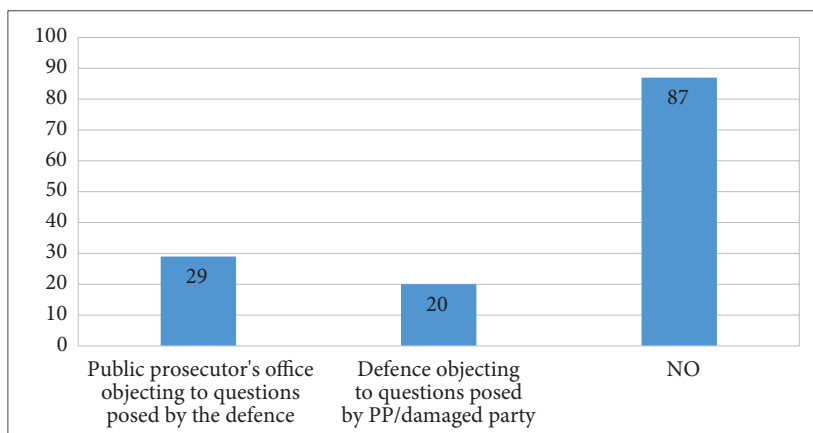
Cross-examined persons by the defence

Another indicator of the need for improved application of the mechanism- cross-examination by the parties, relies on the fact that no closed questions were used in 31% of cross-examinations. Furthermore, some interruptions were registered during the cross-examination, that is, 31% of the examination was not performed in a smooth and uninterrupted manner. On the other hand, according to the monitors' perception, the cross-examination was successful in 80% of cases.

With regard to the use of objections as tactical mechanism to defend one's own strategy in a particular case, one can conclude that practically there is equal utilization of this mechanism by both the prosecution office and the defence. However, if compared to the statistics from the analysis for the previous year when the use of objections by the public prosecution accounted for 22% of the cases and 11% on the part of the defence, this year there is a slight downward trend concerning the public prosecution office and upward trend concerning the defence. That is, the public prosecution office used objections in 20% of hearings, whereas the defence used objections in 15% of hearings, which, in fact, implies that the utilization of this mechanism is brought closer.

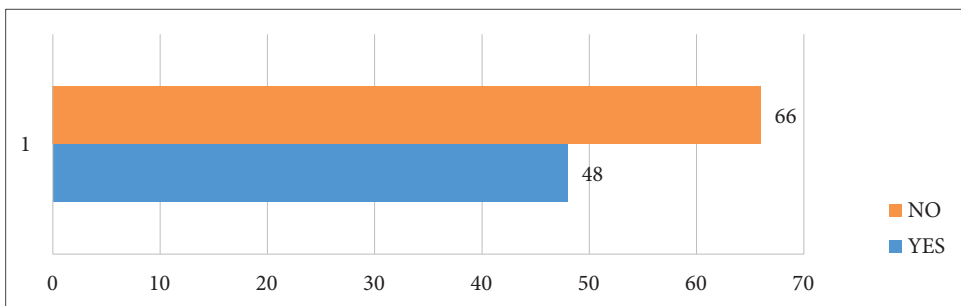
Use of objections in the course of the proceeding

As previously mentioned, the possibility for the court to ask questions in order to clarify certain facts and inconsistencies in the statements is not completely removed, but one has to bear in mind the old Law on Criminal Procedure where such possibility was an exclusive right of the court; that is, it was the court that asked questions, while the parties could pose questions once the examination was completed in order to establish some missing facts. The court is now given the possibility to pose questions as soon as both parties in the proceeding have completed their examinations; however, such possibility should not be transformed into a separate examination.

The graph below enables us to analyse the possibility for the court to pose questions, which illustrates that the court has been largely utilizing the additional mechanism for posing questions, i.e. in 48 of the monitored proceedings, which accounts for 42% of all monitored proceedings.

Does the court exercise its right to pose questions to the witness/expert?

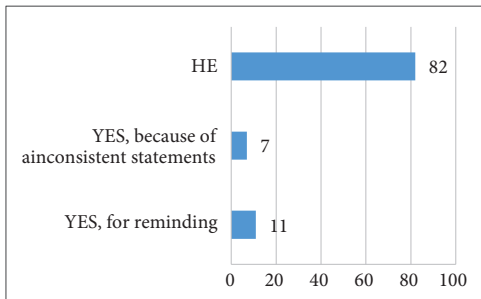

Some questionnaires include that judges have shifted this possibility into an entirely separate examination of witnesses/experts. Obviously, the old habits which were deeply rooted in the previous system are being still applied, despite the diametrical changes of the overall system of court proceedings.

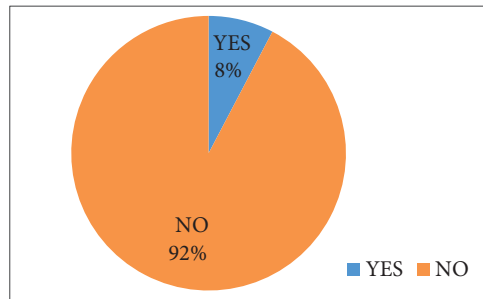
With respect to Article 388, paragraph 2 of LCP, i.e. exception to direct presentation of evidence, according to which the statements made by witnesses during the investigation and the statements collected by action of the defence during the investigation, can be used in cross-examination or to challenge the presented findings or as evidence in rebuttal, for the purpose of evaluating the authenticity of the statements given during the main hearing, the monitors found that this exception was not

largely applied. However, for certain percentage or 18% of cases where this exception was applied, this was undertaken due to inconsistent statements or due to reminding the witness about already given statement in order to discredit the witness, that is, when the statement given in direct examination deviated from the previously given statement. In addition, in lower percentage of the hearings, i.e. 8% of the monitored hearings, the public prosecutor gave a proposal for reading the statement that the witness or the defendant made in a preliminary procedure.

Statements used/Statements made in preliminary proceedings

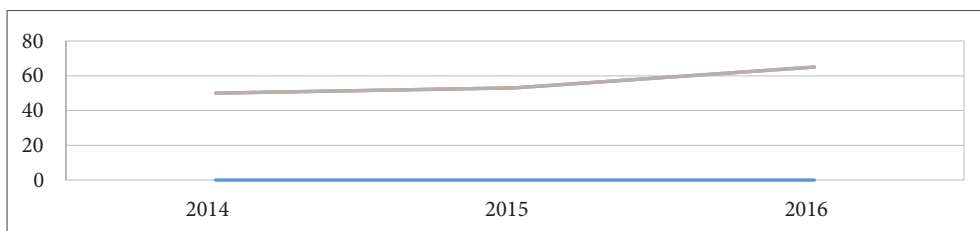
Reading the statement made by the defendant in preliminary proceedings

With regard to the examination of the defendant in the proceedings, one has to underline that in accordance with Article 391, paragraph 1 of the LCP, the defendant shall be examined on the proposal of the defence. The introduction of this provision in the law means complete abandoning of the principle for automatic examination of the defendant only based on the need of the prosecution office to prove the indictment. Having abandoned this system of examination, now the defendant is enabled not to be examined in the proceedings, but rather it relies on the disposition of the defence, which is contrary to the previous provisions according to which the defendant should have used the right to remain silent in a situation when s/he considers that no statement should be made, which in return creates a different image of the defendant, most often that s/he is guilty and early conclusions are reached by the court both for the defendant and his/her actions.

When the defence makes a proposal that the defendant should be examined, the examination during the hearing is carried out according to the applicable rules which are valid for examination of witnesses, i.e. expert witnesses with respect to particular types of examinations, whereby the defendant may not refuse to answer any questions that are posed according to the concept for cross-examination.

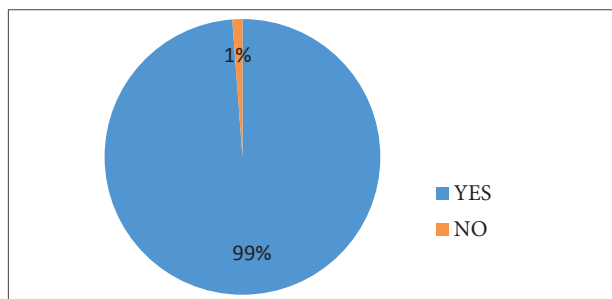
The statistics obtained from the data collected this year, shows that in 65% of the monitored hearings the defendant was examined, which is an upward trend compared to the data from previous years, that is, 53% in 2015 and 50% in 2014, respectively.

■ FAIR TRIAL – equality of arms

With respect to the evaluation of the equality of arms between the parties, one can conclude that the monitors preserved the same position as in the previous years. On the question “Were the parties equally treated by the court and whether the defence was given the same opportunities as the public prosecution office in the process of proposing evidence?” the monitors provided high percentage of affirmative answers - 99%. According to the answers, the monitors provided negative answers in only three, i.e. two cases, as illustrated on the graph below.

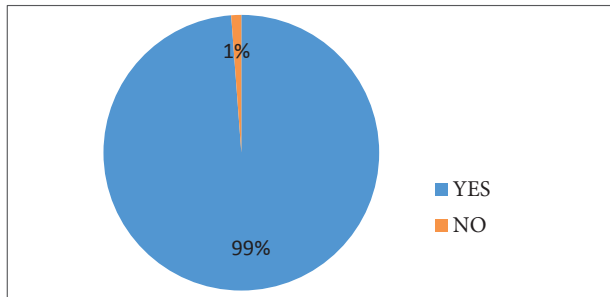
Were the defence and the public prosecutor equally treated by the court?

In this context, one can conclude that during the main hearing, when the parties are afforded the possibility to oppose before the court, the court largely equally treats the parties, that is, gives them equal opportunity to propose evidence. In addition, the identified remarks⁹ in the sense of restricting the right to equality of arms, most probably derive from the unequal opportunities given to the parties, primarily in the course of the preliminary proceedings, that is, when evidence is collected, so by analogy, if the parties are not able to collect certain evidence during the investigation, there is no possibility to propose that such evidence is presented during the main hearing. In fact, in this way, the problems related to the equality of arms between the parties, which is part of the fair trial principle, can be possibly disguised if the analysis is made only from the aspect of the role of the court in the course of the main hearing.

⁹ See: Kalajdziev G. Denkovska, Analysis of the data obtained from court proceedings observed in 2015, “Coalition All For Fair Trial”, Skopje, 2015, page. 52

Was the defence given the same opportunities as the public prosecution office in respect of proposing evidence?

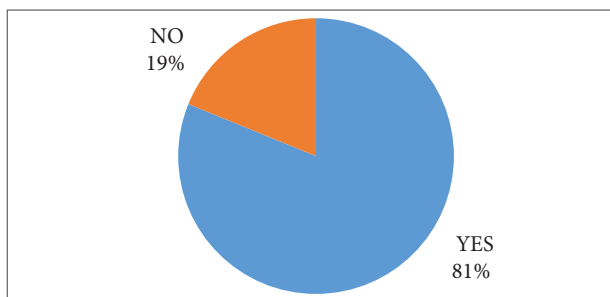

Public trial right/principle

With regard to the publicity, as one of the fundamental principles of court proceedings, one can conclude that any significant inconsistencies in the application of provisions of the LCP were not noticed by the monitors. Also, the monitors concluded that in cases where the public was excluded, that was undertaken in compliance with the provisions of the LCP.

One interesting fact in terms of protecting the right to public trials is the obvious inactivity when it comes to having publicly announced the time and cases brought before the courts. As this matter is concerned, one can notice a constant downturn. Compared to the previous year, when the time and the place of the trials were not announced before the courtroom in only 12% of the monitored cases¹⁰, this year, the trend is further enhanced and accounts for almost 20% of the analysed cases. The reasons for such weakening of the right of the public to be informed about the place and time of court proceedings in the court buildings can be identified with the poor maintenance of the notice boards in the courts; there is poor planning about the regular maintenance of the notification systems in the Judicial budget or the court administration units lack adequate understanding of the relevance of timely notification about action taken before the court, so that they overlook the obligation during the ongoing exercising of the judicial competencies.

Were the place and time of the trial publically announced on the notice board outside the courtroom?

¹⁰ Ibid, page. 54.

Impartiality right/principle

The principle of court's impartiality is one of the essential principles as part of the right to fair trial and fair proceedings. The analysis whether this principle is protected in the court proceedings was based on a set of questions concerning the judicial disqualification, which is, in fact, one mechanisms under conditions when the partiality of the court towards some of the parties is recognized. Throughout the monitoring, the monitors did not witness any cases when the parties requested the judge to be disqualified. The data lead to the conclusion that the court adequately applied and gave due attention to the provisions of the LCP, which stipulate when a judge must be disqualified, as well as that the court appropriately conducted the proceedings without any grounds for suspicion of its partiality, which can be a ground for optional disqualification of judges (recusal).

Interestingly enough, in seven proceedings the monitors noted that the judges had already formed opinion with regard to the case. In particular, the data show that these figures are continuously on the increase in the last three years, that is, from only two registered cases two years ago, it increased to five cases last year and finally, seven registered cases in this year. Furthermore, it is worth noting that this is usually the case when the defendant had already pleaded guilty. Despite the insignificant number of such registered case, i.e. seven hearings out of total of 450 monitored hearings, yet, such practice poses a certain concern because instead of having the court actively assess the guilty plea, there is a situation where the court hardly waits for the admission in order to have its position towards the defendant verified. Moreover, such cases would also require that the role of the defence attorney is re-evaluated, i.e. whether and how was the client advised about the admission of guilt. When the court has taken such a role, the overall guarantee and safeguard mechanisms of the courts' image become highly questionable. One possibility to abandon this situation is the prospective future reform of the LCP provisions by introduction of a special sentencing hearing, and in such case some additional evidence will have to be presented before the court that would confirm the guilt on the part of the defendant, which was previously discerned by the court through the defendant's admission of guilt.

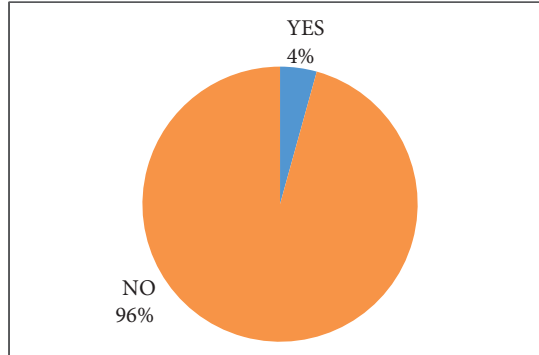
Based on the data, one can conclude that the court was biased in five cases, whereas the defendant was intimidated in two cases. Such intimidation, as was additionally explained by the monitors, was detected through the way in which the court, while explaining the provisions of the Law on Determining the Type and Extent of Criminal Sanction, used wording that stimulated the defendant's admission of guilt and put strong emphasis on the fact that admission of guilt implies a milder sanction as opposed to the having held the main hearing which would result in more severe sanction.

In such cases, one can consider it probable that the court delivered inappropriate wording for the purpose of somehow assisting the defendant, while giving explanation about the consequences from the admission of guilt. Yet, such practice of the courts should be minimized and eliminated through appropriate training of judges, in order to avoid the practice of the court to give indications about the consequences from the admission of guilt, which may be further interpreted both by the defendant or other actors in the proceedings that the court is in favour of the admission of guilt. In this way, the admission of guilt would only result from the free will of the defendant and would be void of any burdens from initiatives or subtle pressures on the part of the court.

As far as the additional training for judges is concerned, a particular accent should be put on training the judges about the communication of the court with the clients, given the fact that improper ex-parte communication can largely create an impression about the (im)partiality of the court both for the defendant and the general public. Such impression was created based on the

fact that the monitors registered this practice in 12 hearings, which implies a significant increase, compared to the previous year, when such communication was registered in only 5 cases.

Was there improper *ex-parte* communication?

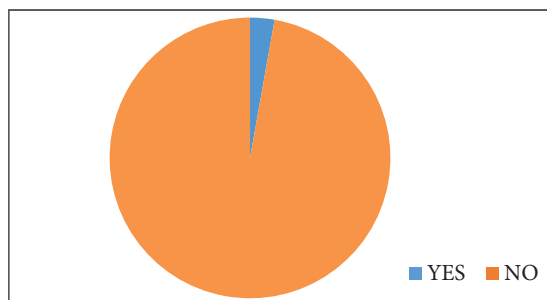

The reasons for the necessity of additional trainings for judges rely on the fact that under conditions of improper *ex-parte* communication, the court runs the risk to be recognized as closer to some of the parties, whereby the general public no longer has impression that the court is impartial. Also, sometimes defence attorneys make an attempt and/or abuse the improper communication with the court so as to present themselves before the clients as having close relations/contacts with the judges, and justify the promises that they had made to the clients, even though not always realistic, regarding the outcome of the criminal proceedings.

Presumption of innocence

Presumption of innocence is closely related to matters of partiality and all other previously analysed aspects. This year, unlike the previous year, the situation has deteriorated when viewed from the aspect of the data observed by the monitors. The monitors registered that the defendant's right to presumption of innocence was violated in eight cases, which accounts for 3%, and there is a triple increase compared to the previous year when it accounted for only 1% of the cases¹¹.

Was there anything suggesting that the principle of presumption of innocence was not respected?

¹¹ Ibid, page. 60.

This conclusion, viewed in relation to other data on the court's impartiality, where the monitors found that the court was biased in seven cases, and the defendant's right to presumption of innocence was violated in eight cases, can point to the conclusion that in all of the registered cases, the court was biased to the detriment of the defendant. No comments are needed in terms of which would be the effects deriving from this conclusion. Therefore, it is deemed necessary that additional training is delivered for the judges with respect to their role in assessing the defendant's admission of guilt during the court proceedings. However, a dose of optimism is instilled by the low number of registered cases, which is why one can conclude that this is not a widespread phenomenon among the judges and therefore, it can be easily thwarted and eliminated.

Right to defence

The right to defence was analysed in a set of questions, mainly in respect of advising the defendant about his/her rights, defence attorneys' efficiency to realise the theory of the case during the main hearing, the access of the defence to the overall evidence, the appropriate time for preparation, and possible restrictions on this right or/and restrictions on the right of the defendants held in detention to communicate with their defence attorneys.

As to the efficiency of the right to defence, our monitors noted that in 19 cases, which accounts for 12% of the answers to the question, defence attorneys were not equal to the task in terms of ensuring efficient and professional defence to their clients. In that context, even though it concerns a low percentage from the total number of monitored cases, it is deemed our duty to note that defence attorneys, and the Bar as a professional organisation, are obliged to ensure continuous education and development of the professional standards for the members. Therefore, there will be a need to provide analysis on continuous basis concerning the efficiency and professionalism of the defence attorneys¹², in particular, under conditions when the adversarial system is put in place, and when their professionalism becomes especially apparent during the main hearing, while the outcome of the criminal proceedings largely depends on the defence. This fact is supported by an additional argument, which poses a concern, that compared to the previous year there is an upward trend, that is from 6%¹³ to 12% in the analysed completed questionnaires. Furthermore, our primary consideration refers to the appropriate formulation of the case theory of the defence, the proposing of appropriate evidence, and the active role of the defence to challenge the prosecutorial evidence by cross-examination and the practice of raising objections to the court so that prosecutor's questions during the witness testimony are overruled by the court.

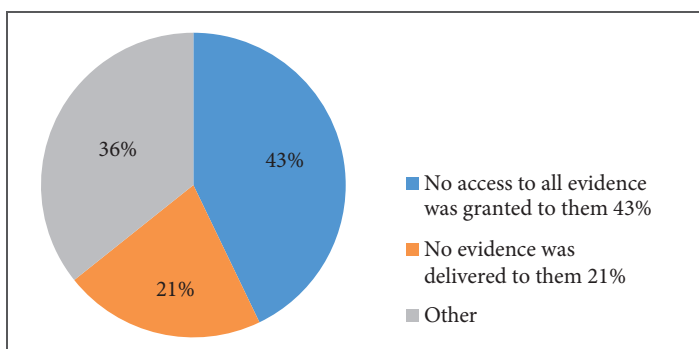
Regarding the efficiency of the defence, the defence attorneys, in a defensive manner, often put forward arguments based on the lack of sufficient time to prepare their own defence or that they were confronted with certain restrictions in the contact with their clients. Such inconsistencies were registered in four cases.

12 The importance of the role of the defence attorney in the course of the adversarial criminal proceeding, especially in the course of the mediation proceeding, was stressed in multiple empirical studies in USA and England even in the 70s of the previous century – for example see more in: Albert Alschuler, *The Defense Attorney's Role in Plea Bargaining*, 84 *Yale Law Journal* 1179 (1974); Baldwin J. & McConville M., *Negotiated justice: pressures on defendants to plead guilty*, London : Martin Robertson, 1977. Or for more contemporary studies see: McConville, Mike, *Plea Bargaining: Ethics and Politics*, pp. 562-587, *Journal of Law and Society*, Vol 25, No. 4, 1998; Yue, Ma, *Prosecutorial Discretion and Plea Bargaining in the USA, Germany, France and Italy: A Comparative Perspective*, *International Criminal Justice Review*, 2002, 12, 22.

13 *Ibid*, page. 68.

With regard to the problems that defence attorneys face in the provision of effective and efficient defence to their clients, traditionally, they claim that they have restricted access to all the evidence available to the public prosecution office (in 6 cases); that the prosecution fails to deliver the evidence to the defence (in 3 cases); and in other 5 cases in which defence attorneys were denied this right. One can notice that this year, there is drastic increase in the number of complaints from defence attorneys, that is, from two registered case in the previous year, up to fourteen registered cases this year, or a sevenfold increase¹⁴.

Were there reactions on the part of the defence because

Accordingly, this can be understood that the desired objectives of the criminal procedure reform¹⁵, put in place through the adoption of the LCP in 2013, have not appropriately echoed in practice; and by making an analogy, one should consider certain modifications of the LCP provisions that would incorporate the safeguard mechanisms for the defence attorneys, so that the obligation to allow the defence attorneys access to all prosecutorial evidence would be enhanced. This can be made feasible through introduction of a ban to present evidence which was not delivered to the defence and is deemed detrimental to the defendant, or through introduction of an obligation to present evidence which is beneficial for the defence, but the defence claims that even though the public prosecution office is in possession of that evidence, yet it was not delivered to the defence. Also, the practice of giving limited access of the defence to certain evidence should be prohibited, because no copying, recording or transcripts are allowed. This refers to cases when the evidence is presented to the defence only in the premises of the public prosecution office, with no possibility for the defence attorney to copy or make transcripts of the evidence, or this activity is further burdened with inappropriately high costs for copying or electronic multiplication on another electronic device for data transfer.

Also, it is considered essential that deadlines, specified in the law, need to be changed and extended - according to which the defendant and defence attorney during the investigation have the right to submit certain documents, evidence or request the public prosecutor to undertake certain investigation and secure certain evidence, in respect of paragraph 4 of Article 302 of LCP, as well as that special deadline should be determined for the main hearing, meaning that the defendant and his/her defence attorney would have sufficient time to prepare the defence concerning the newly obtained evidence by the public prosecution office.

¹⁴ Ibid, page. 70.

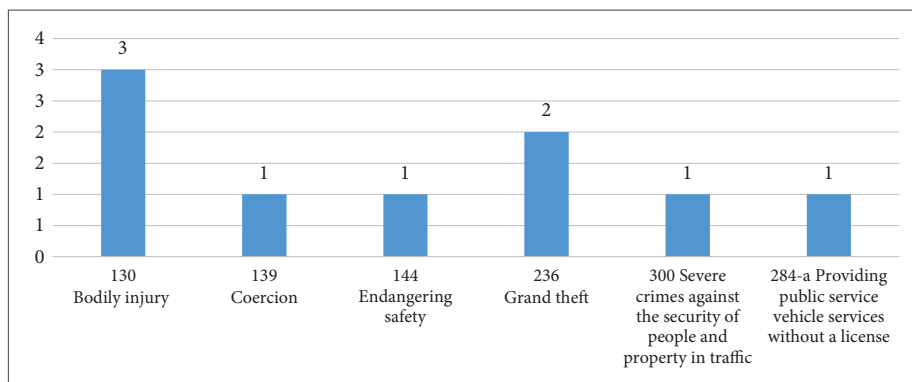
¹⁵ See: Krapac D., Kambovski V., Buzarovska G., Kalajdziev G., Strategy for Reform of the Criminal Law, Ministry of Justice, Skopje, 2007, accessible on: http://arhiva.vlada.mk/registar/files/strategija_kazneno.pdf

■ PRONOUNCING AND ANNOUNCING THE VERDIT

Once all the evidence is presented, namely, the evidentiary and main hearings are completed, according to the LCP, the provisions referring to the verdict are successively applied. Three types of verdicts are stipulated in our Law on Criminal Procedure: rejecting – meaning that the indictment was rejected, not guilty – meaning that the defendant was acquitted, and guilty – meaning that the defendant was convicted/found guilty.

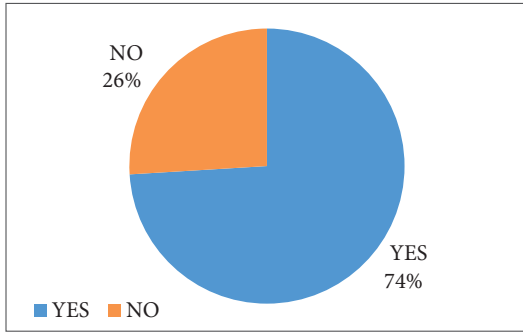
The trial monitors from the Coalition “All for Fair Trials” did not detect any rejecting and not-guilty verdicts; however, they came across situations when the indictment was withdrawn by the public prosecutor in the course of the proceeding. The indictment was withdrawn in 9 of the monitored cases, that is, in 3 cases where the crime “Bodily Injury” was the ground for prosecution, in 2 cases “Grand Theft” and the remaining for the following crimes “Coercion”, “Endangered Safety”, “Severe Crimes against the Safety of People and Property in Traffic” and “Providing Public Transport Services without License”.

Indictments withdrawn based on the type of crime

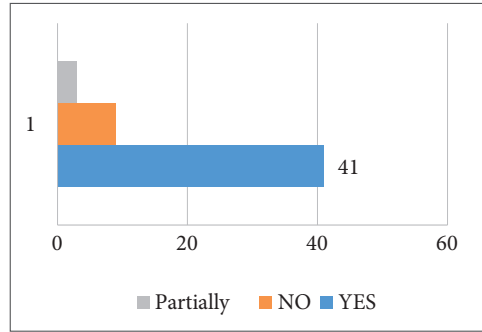

According to the provisions of the LCP, once the verdict is pronounced, it must be immediately announced in public. When the court is not able to pronounce the verdict the same day after the completion of the main hearing, the announcement of the verdict may be delayed for a period not longer than 3 days. It is stipulated that the court announces the verdict (chair of the judicial panel or sole judge) in the presence of the parties, their legal representatives, proxies, defence attorneys, by publically reading the enacting part of the verdict and stating the reasoning thereof. In a brief explanation, the court makes reference to the criminal act the defendant «is charged with» and already convicted for (with the verdict), as well as to the evidence presented.

Public announcement of the verdict

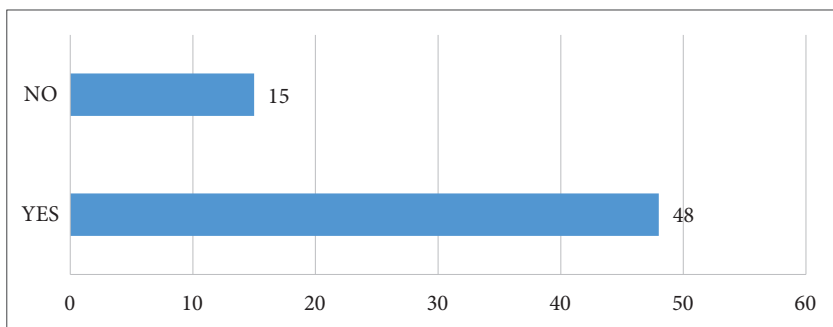
Did the court make reference to the criminal act the defendant is charged with and the evidence presented?

According to the processed monitoring data, it is shown that the verdict was publically announced in 74% of cases, unlike in 26% of the cases when the verdict was not publically announced (see the graph on the left above). Also, the data show that when the verdict was pronounced at the hearing (see the graph on the left above), in 41 cases or hearings the court made reference to the criminal act and the evidence, in 3 cases it made a partial reference, whereas in 9 hearings the court made no reference at all (see the graph on the right above). Compared to the statistics obtained for the needs of similar analysis in the previous year, one can note an upward trend in the percentage of verdicts that were not publically pronounced and announced. Specifically, based on the data from the previous year, the court publically announced the verdict in 88% of cases and in 12% of cases the court failed to do so.

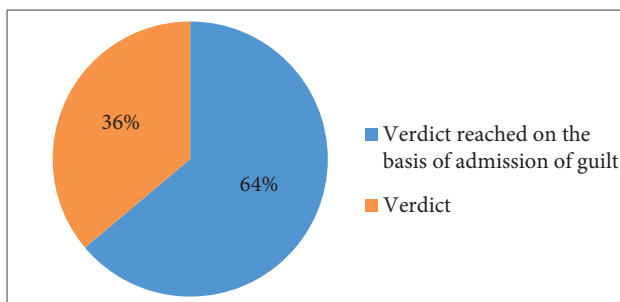
But, it is worth noting the fact that in accordance with Article 406 of the LCP, as soon as the verdict is announced, the chair of the judicial panel or the sole trial judge shall advise the parties on the right to appeal as well as the right to respond to the appeal. When a suspended sentence is pronounced, the court has the obligation to warn about the meaning of the suspended sentence and the conditions that the defendant (now convicted) must fulfil.

Was the defendant provided explanation on the terms of appeal?

As shown in the graph above, in 24% of cases, which equals 15 monitored hearings, the court failed to provide explanation on the terms of the appeal even though the court is under such obligation, irrespective of whether the defendant was present at the main hearing with or without a defence attorney. In 76% of hearings, which equals 48 monitored hearings, the court acted in compliance with the law. One has to underline that these data would not be considered as striking if there were available data that in most of the cases where the court failed to explain the terms of the appeal, the defendant's attorney was present and could later provide professional advice to his/her client on the appeal procedure. However, no such data were at disposal, and no further comments can be made.

If one summarizes and compares the data on the number of verdicts (convictions) against the data on the number of verdicts based on admission of guilt, one can arrive at the following conclusion, as illustrated in the graph below:

The provision on guilty plea is notably applied in in the course of the proceedings in large number of cases. The data show a high percentage of admission of guilt during the proceedings, i.e. it accounts for 64% of the total number of monitored cases, against 36% of regular (conviction) verdicts. Generally, this results from the need and the commitment of the defence attorneys to milder sanctions, given that the admission of guilt implies certain percentage to reduce the sentence, and given the attitudes and perceptions that the courts had established for many years concerning the defendants and the unavoidable possible conviction, so that on this ground defendants are more or less convicted, but still convicted.

CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS:

- Detected problems concerning the improper summoning are still persistent, which further results in failure of the parties, expert witnesses and witnesses to attend court hearings.

Recommendation: It would be necessary that the summoning system for witnesses is further elaborated and improved and an efficient system for electronic service to the parties and experts is introduced, as well as to ensure the active involvement of the Ministry of Interior in providing personal data.

- The practice of failing to transfer defendants and detainees from penitentiary institutions poses a problem. The reasons mainly result from: lack of coordination with the registration system for escorting the transfer of persons deprived of liberty, or lack of financial or transportation means to transfer those persons.

Recommendation: Improved coordination among the respective authorities and improvement of the AKMIS System in order to eliminate the detected problems. The allocation of budget funds for proper functioning of the courts should be realistic.

- In view of the opening statements, there is an established practice of inappropriate formulation and presentation of the respective content; whereby the opening statements are transformed into a plain reading of the indictment, presentation of evidence, putting emphasis on the previous convictions of the defendant, without presentation of the case theory or identification of the legal elements which are to be further debated.

Recommendation: Provision of additional trainings for all participants in the criminal proceedings about proper application of the provisions of the LCP that stipulate the opening statements.

- The guilty plea as a new instrument is well represented in the national criminal justice system, whereby the application is not dependent on the type of the crime, despite that it is most frequently applied for smaller crimes. The collected data lead to the conclusion that this instrument is recognised by the parties in the criminal proceedings as an efficient tool for rapid, efficient and effective completion of the criminal proceeding.
- Concerning the assessment of the defendant's guilty plea, it is noted that there is an improper practice by the courts to accept flawed admissions of guilt, that is, situations when the court failed to fully establish whether the defendant made the admission of guilt (guilty plea) knowingly and/or of his/her own will.

Recommendation: Additional training of judges would be necessary in order to ensure proactive protection of justice under conditions when the admission of guilt is made in the course of the main hearing that is, increasing the active role of judges in assessing the admission of guilt.

- It was noticed that the courts have adopted an inappropriate practice in their assessment of the admission of guilt that is the courts accept the admission of guilt without it being substantiated by facts. That is, during the reduced evidentiary hearing, only evidence about previous convictions is presented.

Recommendation: Reform of the Law on Criminal Procedure (LCP) in terms of introducing the authorization for the court to request the parties to present evidence in the proper quantity and

quality so that the court can be able to fully accept the defendant's admission of guilt or introducing provisions on special hearing to determine the type and extent of the sanction.

- Rare application of the measures to secure the attendance of the defendant, which can serve as an alternative to the detention, even though the efficiency of such measures has been recognised in other more developed criminal justice systems.

Recommendation: Introduction of adequate mechanisms for application and control of milder measures that would enable the court to dispose of sufficient data and guarantees for efficient application of the respective measures. Such mechanisms may be introduced through changes and amendments to the LCP and the Law on Probation, i.e. to incorporate these measures in the competences of the probation services.

- Some inconsistency was noted regarding the legally prescribed order to present evidence, under the explanation that it results from the attempt to ensure the cost-effectiveness of the proceedings.

Recommendation: The provisions of the LCP that stipulate the order in which evidence is presented should be consistently applied.

- High percentage of improper application of the provisions of the LCP that stipulate the direct examination, cross-examination and re-cross and re-direct examination of witnesses and expert witnesses was documented, and that this results from inappropriately mastered techniques for examination by the parties to the proceedings.

Recommendation: Additional training of the parties to the criminal proceedings will be required for the purpose of proper application of these provisions.

- Unjustified frequent utilization of the court's authorisation to pose questions once the examination of witnesses/expert witnesses is completed, and an activity of the court which may shift into a special hearing in specific cases.

Recommendation: Reform of the provisions of the LCP in order to ensure that such authorization of the court is eliminated.

- Certain failures on the part of the court administrative units were noted, such as inappropriate announcing of the time and place of court hearings.

Recommendation: Increase the courts' publicity and transparency by ensuring that the time and place of the court hearings are publicly announced, both on the court's website and within the court buildings.

- Repeatedly noted practice of violating the procedural rights of the defence by restricting the access to evidence or hindering the insight into evidence.

Recommendation: Further improvement of the provisions in the LCP that would eliminate the practice of restricting the access of the defence to the prosecutorial evidence, as well as re-examination of the adopted rules on the costs for insight in the evidence and the transcripts thereof.

- An upward trend in the percentage of verdicts which are not publically pronounced and announced.

Recommendation: Consistent application of the provisions from the LCP that stipulate the publicly pronouncing and announcing of verdicts.

Follow OSCE

 OSCE Mission to Skopje
Bulevar 8-mi Septemvri No. 16
1000 Skopje

e-mail: info-MK@osce.org
website: <http://www.osce.org/mission-to-skopje>